

ა. ნონეზვილი

ქვევრსამარხები
აშიარკაავკასიასი

1983

საქართველოს სსრ მემკვირვებათა აკადემია
საქართველოს საინფორმაციო სამოგზაურო
ინსტიტუტის, ანტიკვლევითი და ეთნოგრაფიის ინსტიტუტის
ანტიკვლევითი კვლევის ცენტრი

ა ნ თ ე შ ვ ი ლ ი

ქვეყნის მართლმადიდებელი ეკლესია
/მასალები ანტიკვლევითი რეკონსტრუქციის/

გამომცემლობა "საბჭოთა საქართველო"

თ ბ ი ლ ი ს ი

1983

63. 4/24/
902.6/47.922/

6 851

წამოწმებულ წარმომადგენელს ამიერკავკასიაში ტერორისტული ქვეყნად აღიარების
აქტის აღიარების კვლევის /ავ.წ. VIII - აბ.წ. VIII ს.ს./ სრული სურათის
დაბრუნების უფლება. შევნიშობთ და სისტემატიზირებული ამიერკავკასიის
სამხრეთ რესპუბლიკაში აღიარებული შესაბამისი მასალები, რაც შემდგომში
დღეს შეუძლებელია აღნიშნული აქტის აღიარების კვლევის ტერორისტული რეჟიმის
შექმნის სიმბოლურად და მნიშვნელოვნად შეაღებოს ადგილობრივი,
საერთაშორისო და მსოფლიო ამიერკავკასიის შესაბამის რეჟიმს.

K 297.155
3

საქართველოს ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ნაშრომი

ამიერკავკასიის ცეროცორონობე

ალმოჩენილი ქვევრსამარხების, როგორც ამ ჩეგონში ძვ.წ. VIII-ახ. წ. VIII სს. მოსახლე ცომების მაცერინაღური და სურღური კულტურის შესწავლის ერთ-ერთი ეფექტური წყაროა. ნაშრომი ყდაა ამიერკავკასიის ქვევრსამარხების კულტურის დახასიათებისა.

საქართველოში, სომხეთსა და აზერბაიჯანში ქვევრსამარხები უძველესი დროდან ადრე შუასაუკუნეებამდე არსებობდა და ამიერკავკასიის თოქმის მთერ ცეროცორონას მოყავდა.

ქვევრსამარხთა

ალმოჩენა ისე გახდინდა, რომ ამ ჩეგონში ქვევრსამარხთა კულტურის კვლევა უაღრესად მნიშვნელოვანი გახდა და, ბუნებრივია, მას არა ერთი გამოკვლევა მიეძღვნა, მაგრამ ყენჯკომით მინე, შესაბამის სპეციაღური რიფრეაფრეაში ასახულია უმთავრესად აზერბაიჯანსა და საქართველოში ალმოჩენილი მასაღები. სომხეთის ქვევრსამარხთა დიდი ყვეფი კი, როგორც ნესი, დღემდე მთერი სისურით არ ყოფიღა ასახულ-გათვარისწინებულე; ე.ი. დღემდე არ არის ამიერკავკასიის ქვევრსამარხთა კულტურის სურღი სურათი მთერი სიურყე-სიღრმით დახასიათებულე. საქართველოსა და აზერბაიჯანის მასაღებთან ერთად სომხეთის შესაბამისი არქეოლოგური ფაქტების გათვარისწინება და შედარებითი ანალიზი ყხადყოფს, რომ ამიერკავკასიის ქვევრსამარხთა კულტურის კვლევისას მათ უაღრესად დიდი მნიშვნელობა აქვთ.

წინამდებარე ნაშრომის მიზანია აღწინურე ხარევიზის შევსება, ამიერკავკასიის ქვევრსამარხთა სურღი სურათის შექღებისდაგვარად ასახვა,

ჩინთვისაყ შევეყადეთ შევეგწროვებინა ამიერკავკასიის სამივე რესურღიკაში მომოვებულე შესაბამისი მასაღები.

ქვევრსამარხებში იგურისხმება ინკუმაყია, რომლის დროსაყ მიყვა-ღებულის გვაში მთრიანად თავსდებოღა თიზის სხვადასხვა ფრმის მომწიღე ქენქედში და ისე იფღებოღა მინაში გათხრიღე ოწმომი.

უძველესი ქვეყნსამაჩხებო ჩვენ ქვეყანაში აღმოჩენილია ძალეს-
 ჟანში. სამაჩხებო ძვ.წ. II ათასწლეული ანის დათარიღებული¹; ძვ.წ.
 V-VI სს. ქვეყნსამაჩხებო გამოთხარა ჩრდილოეთ შავი ზღვისპირეთის ბენდ-
 ნურ კოლხონებში: ორვიამი², ქერაში³, ბენსონესში⁴, პანცოკაპეონში⁵.
 გასურს საუკუნის შუა ბანებში, ყინობში, ბარაქრავასთან აღმოჩნდა სა-
 მახად გამოყენებული მოხრელო აბაზონები, ჩამოვლით მინაში პოლიომ-
 ჟარუნად იყო ჩადგმული⁶. დეპონისპირეთში, სოფ. ვრუშეკავასთან გამოხილ
 ყოფიანში, მოხრელო მიყვარებული გვერდი აღმოჩნდა თხის ქვიშა, ჩო-
 შვილით მიყინებულადი ბავშვი იყო დაქნაძარილი⁷.

ქვეყნსამაჩხებო სამაჩხებო

სამაჩხებოში მიყვარებული სამეუნიეო დანიშნულების თხის მო-
 ხრელო ქუჩქრელო დაქნაძარის ხეს 84 უნქვიშია დარასყვნიებული: ფანუბანა-
 ყანევი, დაფნაში, ბოში, ბანძაში, ბანაში, ქვიში, ნიფნაში, დ-

---

1. М.Г.Галхнев. О погребальном обряде племен горного Дагестана в бронзовом веке. Ученые записки Дагестанского филиала АН СССР, Ин-ут истории языка и литературы, т. XIII, Махачкала, 1964, с. 283.
 2. Э.Д.Хачатрян. Гарни У., Ереван, 1976, с. 25-26.
 3. ИАК, вып. 35, с. 23, № 46, 48.
 4. Г.Д.Белов. Некрополь Херсонеса классической эпохи, СА, XIII, 1950, с. 275, рис. 3.
 5. Е.Г.Касталян. Грунтовые некрополи боспорских городов VI-IV вв. до н.э. и местные их особенности, МИА СССР, 69, 1959, с. 285.
 6. Б.А.Куфтин. Материалы к археологии Колхиды, т. II, Тб., 1950, с. 76.
 7. ИАК, вып. 4, 1902, с. 38.

დევანში, ბენობანში, ქვემოხეთში, ბუკისუბეში, ჩიბათში, გოგორეთში, დაბლაგომში, მუხიანში, მალდაში, მესხეთში, ორილაუში, უკანეთში, ქვე-
 ცინში, საჯავახოში, მთისძინში, ყბესურსში, ბბვანში, ბემოფანუხმაში, ნოქარაქვეში, ქუთაისში, ყაისში, ცყერვანში, ბანოჯაში, ბათუმში, ქო-
 ბულეთ-ფიქვანში, ისურაში, ახარსოფრში, ნოსონში, ყაგენში, ქვედა
 მესხეთში, ჩხონწყვიში, ისურაში, ბაცნაობორუში, რანჩხუთში, ძინურაში,
 ნყარცუბოში, გოღოვანში, ნიგონბოვანში, ჩხანში, ამბროლაუში, ჭოგნანში,
 სურებში, რეხის ცყის მიდაშობში, ვანში, მყბეთა-სამთაურში, მთაქარ-
 თრბე, კანსნისხევიში, თბირისში, დილოში, უნბინსში, ანაგვისპინში, ან-
 კნეთში, ბემო მონასცყინში, ბემო აუქარაში, კავთისხევიში, ჩოჩეთში, ღრმა-
 ლერეში, უქანმაში, ბამში, სანიოჩეთში, ნოთერწყაროში, ნაფანურეში, სა-
 ვანურეთში, თერავეში, მარბაანში, მუკუბანში, თეთრ ნყაროში, ძვევიში, მა-
 რაუში, აქამეთში, მარბაურში, ანბილსკაროში, უფრისყიბეში, ყბინვარ-
 ში, ნასცაკისის ვერბე, სარაყ 500-ბე მყვი ქვევრსამანბია აღმორენილი.
 ყბადია, ისინი ანაცოფასოუნად ანიან მესნავილი. მავალითად: ფანყბა-
 ნაყანევიში, დაფნანში, დაბლაგომში, ბემოფანუხმაში, ნოქარაქვეში, სამ-
 თაურში, კავთისხევიში, უბნისში, ანკნეთში, ნასცაკისის ვერბე, რეხის
 ცყეში და სხვ. სისცყმაყური ანქეოლოგური კვლევა-ძიების მერეგად ქვევრ-
 სამანბია მემყვერი სამანოუნებე თყ ყარკვერი ქვევრსამანბიბე ანქეოლო-
 გური ექსპერტობის მიერ ანის მესნავილი. მანანჩინ პინქევიში თოლო-
 თორა სამანბია მემთხვევით აღმორენილი.

ჩამდენიბე აღმორენის მესახებე [ბბვანი, ბანოჯა, რანჩხუთი,
 ძინურა, სურები, ვოჩი, ჩოჩეთი, ღრმაღერე, ბამში, ნაფანურე, თერავე,
 მარბაანი, ძვევი, აქამეთი, ბათუმი, ფოთი/ მბოლო ბეპინი ინფონმაყია
 ვავვარნია.

ქვევრსამანბიბის აღმორენის სყაცისცყია გვიჩვენებს, ჩომ სა-
 მანბია ეს საბეობა უპინაცესად დასავრეთ საქანთველოში ყოფიდა ვავ-
 ნყერებური.

ქვეყნსამაჩხებში დასავლეთ საქართველოში

ქვეყნში მიყვარებულის დაქმნის წესი, მთლიანი ჩაიხმების გან-
და, თითქმის მთელ დასავლეთ საქართველოს ფრინოცონიბადა ცნობილი.

პირველი ქვეყნსამაჩხებში აღმორჩენილია ჩვენი საუკუნის დასაბ-
ყისში, ქუთაისში /"ყაყხეებში"/ მშენებლობის რჩის⁸.

1923 წელს გეგეჭკორის ჩაიხმში სოფ. ბანძასთან, მდ. აბაშის პი-
ჩას, მემობხვევით აღმორჩინეს აგუჩისფრად გამომწვანი, გვერდებ დაბ-
ვენილი, პირით აღმოსავლეთისაკენ მიმართული ქვეყნი. ქვეყნს უყვობა მე-
ურჩნებობაში გამოყენების კვარი. მიყვარებულს ჩაფანებული ჭქმრდა ჩიონის
მაბვილი, მუბისპირი, პირმეფრევილი დაბა, ვერყბლის თასი, საჩყყლის
ვერყბლის ჩგორები, ფანსაყბლის ოქჩოს საშვალელი. ანფონინე პიუხის ვერ-
ყბლის მონეფა /138-161 წწ./. საშახხე ქვეყნის გვერდით მდგანა მონ-
თაროდ გამომწვანი თიხის ოჩყუნა ქურქელი. პჩოფ. ს. მაკარათია საშახხის
ჩომადელ შორამქჩენს აკუთხვენებს და აბ.წ. 11 საუკუნით ათარლიებს⁹, ყბა-
ლია, ანფონინე პიუხის მონეფით.

1927 წელს სოფ. ბუკისყიბებში, მიწის საშემამობის რჩის აღმორჩ-
ენიდა ქვეყნსამაჩხი. მხოროდ ეჩოი მუქ ნაყჩისფრად გამომწვანი დოქი გა-
დარჩა¹⁰. იმავე სოფელში 1958 წელს აღმორჩენდა ეჩოი ქვეყნსამაჩხი. ამ

8. М.М.Ивашенко. Материалы к изучению культуры Колхов. Матери-
алы по истории Грузии и Кавказа. Вып. II, 1941, с.59, 182,
184-186.

9. ს. მაკარათია. 1920-1924 წწ. საქართველოში აღმორჩენილი მგვირჩო
ნეკროპოლის დათარლიებობათვის. სმშ, ფ. IV, ობ., 1928, გვ. 182;
მიხივე, საფიეთში აღმორჩენილი ჩომადელი ფრეების განძი. იმშ. ფ. XI
ობ., 1944, გვ. 218; ჩ. ფუთჩიძე. გვიანანევიკური ბანის დასავლეთ
საქართველოს ანქელოგოიური ძეგლები. მსკა 11, ობ. 1959, გვ. 54-60;
ა. აფაქიძე. საქართველოს უძველესი კულფუნა აბად ანქელოგოიური აღ-
მორჩენათა მუქმე. ობ., 1956, გვ. 25.

10. ჩ. ვაშაკიძე. სურისის აუბში მემობხვევით აღმორჩენილი ქვეყნსამაჩხები.
სტს. 111, ობ., 1973, გვ. 84.

საწინიდანაც შეტონჩენილია ერთი ყავისფრად გამომწვანი თიხის ოჩეუჩი მათარისებური ქუჩქელი¹¹.

სოფ. დაბლაკომში, 1929 წელს დაბუენვიით გათხრები ჩააფარა აკადემიკოსმა ნ.ბენძენიშვილმა. მისი ვადმოყვით, ნაყიხვანას ბონყვბე, დას. ფერბობბე აღმონჩენილია დაბონანბეური ქვეენსამანხები, რომლებიც შეიყავრა:

ჩინის ოჩინას - სავეენას, ყურს, შუბის პინს; ბინჩაოს სამაქუნის ნაყვბებს და სბვ.¹²

დაბლაკომის ძეგლების ანქეოლოგიური ევლევა ს. მაკარათიამ 1933 წელს განავჩძო. მან გათხარა ნაყიხვანას დასავლეო ფერბობბე ერთი ქვეენსამანხი.

ქვეენი მინამი შეუედა, თავდაყინა იყო ჩადგმული. ქვეენი მავბედაპინჩინია, მემეური გომეფჩინური საბეებით. ქვეენის მბანბე გამსახური ჯვანი; სამანხში ნამოენია: ბელდა მავად გამომწვანი თიხისა, ბინჩაოს სამაქური, ფინადი მინის ნენილი მძიეები - ოლეები და კორბური თეთრი. ამ უნანასკნელის მიხედვით ჩნოფ. ს. მაკარათიამ სამანხს ძვ.წ. 111-11 სს. აღინილებს¹³.

1936 წელს დაბლაკომში ფართო სავლეო სამუშაოებს ანაჩმოებდა ანქეოლოგიური ექსპედიცია ნ.ბენძენიშვილისა და ბ.კუფტინის ბელძელვანერობით. ექსპედიციამ ივლის-ოქტომბერში ჩავანებური სამუშაოების შედეგად, ნაყიხვანას მთის დასავლეო და აღმოსავლეო ფერბობბე, აჭრეთუე სოფ. ვომბდან დაბლაკომში მიმავად ვმანბე თეთრი ღელის გაყორებამბე და

11. ნ. ვამაკიძე, დასად. ნამჩ., ძვ. 85.

12. Б.А.Куртин. Материалы и археология Колхиды, т. II, Тб., 1950, с. I, 36; Н. Хоштария. Древнее поселение в Даблагоми. Кандидатская диссертация. Тб., 1940, с. I; М.М.Ивашенко. Кувшинные погребения Азербайджана и Грузии. Изв. АН Азерб. ССР, № I, 1947, с. 74.

13. ს. მაკარათიამ. ანქეოლოგიური აღმონჩენები საქანთვერტში: სოფ. საკობინში, დაბლაკომში და აღინანში. სმმ, ტ. XIV თბ., 1941, ძვ. 84-86.

ნაყოფიანას შთის მოპირდაპირე ნასაკონივრის ბონყვის აღმოსავლეთი ფენის
რძობე კაობანა 35 ქვევრსამანბი¹⁴.

1967 ნერს ქუთაისის მუზეუმში მვერდა ნოვთები, რძობრბოყ სოფ.
დაბრავომში აღმობენორ ქვევრსამანბორან მომბონანოვობდა: რძოქ-ბოვან-
რისფროდ კამომწვანი თობისა; რძოქ - ბოყვოთარ-ბოვანრისფროდ კა-
ბომწვანი თობისა; რძოქ - მუქვანრისფრად კამომწვანი თობისა, სამ-
ყრია; მბოვები - 50 ყარი, პასყის, მონისა და სანრომონის. ბეობო
აღწეჩილი კომბრექსი ძვ.წ. IV-III სს. აჩის დათანილობეუნი¹⁵.

დაბრავომში ფანოთ სავერე სამუშაოები 1970-1972 წწ. კანბარ-
და, ნასაკონივრისა და ნაყოფიანას ფერომბებე 25 ქვევრსამანბი კაობ-
ბანა¹⁶.

აშიკვარ, დაბრავომში 1929-1972 წწ. კაობჩილი და მენწავლი-
რი 65 ქვევრსამანბი.

ქვევრსამანბები დაბრავომის სამანოვანბე, ერმანენოთსავან და-
შონებე, ყარევერ კვუფობად იყობ კანრავებეუნი. მბყვარებეუთა დასაკ-
ჩიბარად, ჩვეულებჩივ, კამოყენებელია ; სამეყენეო დაწიწბეულების კორ-
ბური ქვევრები¹⁷.

დაბრავომის სამანოვანბე დადასყენებელია სამანბარ კამოყენე-
ბური ქვევრის ვენყობარური [თავდაყობა აწ პირიო ბვეობ] და პონიბმწყა-
რური მკვობანოვობა. თჩ მემბბვევამი ქვევრსამანბის კვეჩროთ, პირდაპირ
მინამი, თანბარკჩიბარელია მბყვარებეუნი¹⁸. უპინაყესად კვბებობ თავდა-

-
- 14. Б.А.Куртин. Материалы к археологии Колхиды, т. II, с. I, IO, II, I6.
  - 15. რ. ჯოქია. ანციკური ბანის მასარები ქუთაისის მუზეუმში. ქუთაისის
ილყ. ეთბ. მუზეუმის მასარები. თბ., 1971, გვ. 26-27.
  - 16. ვ. თორმრავა. აჩქოროკვიური კაობჩიები დაბრავომში 1970-1971 წრებ-
ში. ვანი II. თბ., 1976, გვ. 49 და მემბრევი; ვ. თორმრავა. დაჩი-
ბარვის წესები ერინისყური ბანის სავანოვებომი. თბ., 1980, გვ. 7.
  - 17. Б.А.Куртин. Материалы . . . . . т. II, с. 78.
  - 18. ვ. თორმრავა. დაჩიბარვის წესები ერინისყური ბანის სავანოვებომი.
თბ., 1980, გვ. 8.

ყინა ჩადგმული სამაჩხი ქვევრები. ჩოგონყ უკვე აღიწმნა, სამაჩხად გა-
 მოყენებოდა სამეურნეო დაწმენვების კოლხური ქვევრები, ნაყინისფრად
 გამომწვანი თიხისა, შავბედაპინიანი, შემკული გეომეცნიური სახეებით.
 ხშირ შემთხვევაში ქვევრებზე ყელ-შხანის ანემი გამომწვამდე დაყანრილია
 ნიშნები. მგ შმთხვევაში დასაქრძარად გამოყენებულა ეფრები¹⁹.
 ჩამდენიში შემთხვევაში სამაჩხებთან დაფიქსინებულა კოცონის კვარი,
 აგრეთვე აღაპის ნაშთები²⁰. მოყვარებულები იქნძარებოდა ძლიერ ხელ-
 ფეხმოყვირ ჰობაში²¹.

დაბრავობის ქვევრსამაჩხთა ინვენციანი შვილავს თიხის ქუჩქელს,
 რიოთნის სამკაულებს, მძივებსა და მძივსაკილებს, მოხეყებს; ჩამდენიში
 შემთხვევაში დადასყენებულა ჩიონის იანილი. კენამიკული ნაწინში, თო-
 თო-თირდა გამომწვარისის განდა, მონგვბეა გამოყვანილი. ქუჩქელი ეგად
 ანის გამომწვანი, ხშირად ბედაპინგამინიარებული, შემკულია შანიცივი გე-
 მომეცნიური მინამეცნიო. ეოქები თიხის ქუჩქელის უმეყვს ნანილს შეადგე-
 ნენ. ხშირ შემთხვევაში თოთოყურ სამაჩხში თრ-თრნი ქუჩქელია ჩავანებული:
 ეოქები - ძაბჩისებჩნ პინიანია და პინფანიო, მხბრისებჩნი მოყვანილობისა,
 სამეყჩა და ყუნძილიანი; სასმისებნი - პინსწონი, კონუსური მოყვანი-
 ლობისა, პინაკეყილი, ფეხიანი; ჯამები - ბრეყედილიანი ან ქუსლიანი;
 შათანი; თყუნა ამფონისებჩნი ან კანთარსისებჩნი ქუჩქელი; მყინეაბი-
 უნი ამფონისკები²²; რიოთნის სამკაულები: ბრინჯაოს სამაქუნები დაბ-
 რავობის ქვევრსამაჩხებში ყველაზე გავრეყებული სამკაულია. აღმოჩენი-
 ლა - ლერო განიკვეთში მგვარი, ბოლეგბე გველის სეცილიბებული თავე-
 ბოთ, ჩვარბე სამ-სამი პინბმული ნაწინაბეოთ, ბოლეგბე და შუა ნანილ-
 ში ეჩაკონის თავებოთ, თვარუნი ბუნეობებოთ შემკული; გჩებირ ჩვ-

19. Б.А.Куфтин. Материалы к археологии Колхиды, т. II, с. 68-72.
 20. Н.Хоштария. Древнее поселение в Даблагоми. Кандидатская дис-
 сертация. Тб., 1940, с. 80.
 21. Б.А.Куфтин. Указ. соч., с. 72.
 22. Б.А.Куфтин. Указ. соч., с. 63-68; უ.თორმრავა. დაქნძარვის ნესე-
 ბი ერიონისყური ხანის საქანთეელოში. გვ. 8-12.

րոպեի սամախյանցի - ծորղածեց պետրոսի ստրուկի միջոցով 23
 հյուանի սամախյանցի ուժոպառ ճշնաբան, սահապ պարզ ժողովրդական 24;
 ծինեխատն ծղղածեց ծորղածեց ծինեխատն, միջնալուսնի քանակով 25;
 ծինեխատն սալուհի հարկով: Նշուով, ծինեխատն ճշնաբանսա ևս միջ-
 նալուսնի 26. սահապալուսնի ևս սալուհի հարկով ծինեխատն, ճշնաբանի
 ևս տրոսի ճանդուղով միջնալուսնի ճշնաբանսա 27; ծինեխատն ծինեխո-
 ղով: Սալուցի - ճանդուղով սահապալուսնի ծինեխատն նշուով քանակով ճշնա-
 րով 28. տրոսի սալուցի - ճանդուղով սահապալուսնի տրոսի, միջնալուսնի ճանդ-
 ուսնի ևս սահապալուսնի ևս 29. միջնալուսնի - պարզ կոլեկտի տրոսով -
 ստրուկով 30. Գ.Բ. ճանդուղով ճանդուղով միջնալուսնի սահապալուսնի ևս ճան-
 ճանդուղով ճանդուղով ևս ճանդուղով 31. միջնալուսնի ևս միջնալուսնի
 ևս միջնալուսնի; միջնալուսնի ևս միջնալուսնի ճանդուղով միջնալուսնի
 ուժոպառ ճշնաբանսա սահապալուսնի, տրոսի ուժոպառ միջնալուսնի ևս միջնալուսնի
 միջնալուսնի. միջնալուսնի սահապալուսնի ևս միջնալուսնի ճանդուղով ճանդուղով
 միջնալուսնի. միջնալուսնի միջնալուսնի ևս միջնալուսնի միջնալուսնի - սահապալուսնի տրո-
 սի ևս միջնալուսնի տրոսի ճանդուղով ճանդուղով ևս ճանդուղով. միջնալուսնի միջնա-
 սալուցի ճանդուղով սահապալուսնի ճանդուղով ճանդուղով - ճանդուղով, միջնալուսնի ևս
 ևս միջնալուսնի ևս ճանդուղով ևս ճանդուղով ևս ճանդուղով միջնալուսնի 32.

23. Б.А.Куртин. Материалы..... т. II, с. 69-72.
 24. Б.А.Куртин. Указ. соч., с. 44-45; *Մ. Ըրոհովովովովով. Ժողովրդական ճանդուղով-
 րով ճանդուղովովովովովովովով. I, տ. 1, 1969, ճ. 86-87.
 Գ. տրոսի ևս ճանդուղով, ճ. 37.*
 25. Б.А.Куртин. Указ. соч., с. 45-46.
 26. Б.А.Куртин. Указ. соч., с. 46.
 27. Б.А.Куртин. Указ. соч., с. 46-47, 50.
 28. Б.А.Куртин. Указ. соч., с. 47.
 29. Б.А.Куртин. Указ. соч., с. 36-37.
 30. Б.А.Куртин. Указ. соч., с. 54-63.
 31. М.П.Инадзе. Причерноморские города древней Колхиды. Тб., 1968,
 с. 182.
 32. Б.А.Куртин. Указ. соч., с. 50-54.

სამარხეული ინვენტარის შედარებითი ციპოლოგიური ანალიზის შედეგებზე დაბლაგომის ქვენსამარხები ძვ.წ. IV ს. მიხურულითა და ძვ.წ. III-II სს. მიჯნით ანის დათარიღებული³³.

1934 წელს ქუთაისის მუზეუმში ჩატარებულათ სოფ. დაფნაში, მონის სამუშაოების დროს აღმოჩენილი ქვენსამარხიდან მოპოვებული ნივთები³⁴. სოფ. დაფნაში, სამცხერის რ-ნში მდებარეობს, რომლის მარცხენა ნაპირზე. სამარხში ნაპოვნია ღოქი, ჯამი, მუცხეობილი ნივთები დაქიანი ღოქის პიჩის ნაცები; ბრინჯაოს სამაჯური, ბრინჯაოს ბეჭელი - განივკვეთში ბრწყელი ფიფიფისა, ბოლოვებასწილი, ღანკაზე ღოქია გაბოსაბელი. ბეჭელი ძვ.წ. IV ს. ანის დათარიღებული³⁵; ბრინჯაოს სასაფუთვე რგოლი, მძივები - პასვის, მინისა და ქალეფონის³⁵.

მოგვიანებით დაფნაში კიდევ სამი ქვენსამარხი აღმოჩნდა მონის სამუშაოების დროს.

პირველი სამარხი პ.ყინყაქის ებში აღმოჩნდა. სამარხი ქვენილი მინში ვინციკარუნად, თავდაყინა იყო ჩადგმული. შავად გამომწვანი თიხის ქვენილი შექველია გეომეფიური მინამეფიით. სამარხში მოყვალე-ბულის ძვლებთან ერთად ნყვილი ბრინჯაოს სამაჯური უპოვიათ. სამარხი ქვენიზე დაყინობით კომპლექსი ძვ.წ. V-IV სს. ანის დათარიღებული³⁷.

მეორე ქვენსამარხი იქვე აღმოჩნდა. თავდაყინა ჩადგმულ შავ-ბედაპირიან ქვენიში ნაპოვნია: ღოქის ნაცები, შავდაქიანი კანთა-როსი, სამი კორბუნი თეთრი და ბრინჯაოს სამაჯურის ნაცები. კომპლექსი ინვენტარზე დაყინობით ძვ.წ. III ს. ანის დათარიღებული³⁸.

მესამე სამარხი იმავე ებში აღმოჩნდა. სამარხი ქვენილი მინში-

33. ვ.ლომინაძე. დაქიძვლის ნესები ელინისციური ხანის საქართველოში. თბ., 1980, გვ. 14.

34. რ.ქიქია. ანციკური ხანის მასალები ქუთაისის მუზეუმში. ქუთაისის იუს. ეთნ. მუზეუმის მასალები. თბ., 1971, გვ. 23.

35. ნ.კილყინაძე. ყენყნარული კორბუთის მასალებობის იუსორიისათვის ანციკური ხანაში [დაფნაის ნასოქარი და სამარჯვანი ძვ.წ. V-III სს.]. საქარდილო დისციფლია. თბ., 1972, გვ. 70-71; ნ.ლომინაძე-ფანძე. ძველი საქართველოს გეოციკური ძეგლების კონკ., თბ., 1969, გვ. 8.

36. რ.ქიქია. დასახ. ნაშნ., გვ. 23; თ.ლომინაძე. ანციკური სამყარო და ძველი კორბუთი. თბ., 1966, გვ. 134.

37. ნ.კილყინაძე. დასახ. ნაშნ., გვ. 82-83.

38. ნ.კილყინაძე. დასახ. ნაშნ., გვ. 83-85.

մի տալքային ուստի հարգմունքով. վրացին ծղրամունքով մայր յայն, հեղինակը
 վերջոտ մյուսնուր. սամահիմ առմոհնէ: Ըստի, մայր ճամհուրը յոր: Կ
 Կարոտիւրա՛վուր հարգանքով: վրացին ճարտ ուր տհարնա ճառնա ըստ հար-
 նոս սայրային³⁹.

1957 ճրըրճն 1973 ճրճմը ըստհանքի տոսիցմայրն ճարտուրոցոյն
 յարըրն-ժոյրն սնահնոյրն յանոս ճարտուրոցոյն ոյնճարըրոյն ըստհանոս
 հանքի. սամահոյրն 40-ճըր վրացնսամահն ճարտհան⁴⁰.

սամահնոյրն ժոհոտըր յարտ-հարտըր ոյրն ճարտըրն. ժոհ-
 ըրըրն հարըրնոյրն սամարնոյր վրացնոյրն ոյնճարըրն, ճարտըրն յո
 - ըրնոյրն, հարտըրն ըստ հարտըրն⁴¹. սամահն վրացնոյրն տհոյրն տար-
 ըստնա ոյրնոյրն: ճարտն ճարտն մարտըրնոյրն սամահն վրացնոս տհոյրն
 ճարտըրն հարտնոյրն /առմոհնըրն 5 ճարտն սամահն/. ճարտըրն ըստնոյրն-
 ըր վրացնոյրն յոհոտ ըստըրտնոյրն ճարտն մարտըրն ըստ տըրտըրն
 ճարտնըրն. տն սամահն վրացնոս տարտըրն ըստնըրն հար-
 տըրնոյրն⁴².

ճարտըրն վրացնոյրն ճարտնոյրն ճարտնոյրն յոհոյրն, ճարտն մար-
 տն, մարտնոյրն մարտն ճարտըրն ոյնճարըրն⁴³. վրացնսամահնոյրն,
 տն ճարտըրն սամահնոս ճարտն, տոտ մարտըրն ոյստ հարտնոյրն-
 ըր. հարտն վրացնոս ճարտնոյրն հարտն ոյրն վրացնոյրն մարտնոյրն. տո-
 հն սամահն մոհնոս ճարտնոյրն ճարտն վրացնոյրն ոյստ ճարտն, հարտն-
 մարտն ճարտն վրացնոյրն ճարտն⁴⁴.

ըստհանոս վրացնսամահնոյրն ոյրնոյրն սամո ժոհոտըրն յոհոյրն-
 ըրնոյրն ճարտն: տոհոս վրացն, ըստնոս սամարտըրն, ճար-
 տըրն. տոհոս վրացն տոհմոս կարտն սամահնոյրն ըստնոյրն. վրաց-
 նոյրն մարտըրնոյրն տարտն ճարտն յոհոյրն ոյրն ոյրն. յոհոյրն ճարտն

39. Ե. Կարտնոյրն. ըստն. ճարտն, ճարտն. 85-86.

40. Կարտն. Դարտն. Դարտն. Դարտն. Դարտն, 1976, ը. 14

41. Կարտն, Կարտն, ը. 14, 41.

42. Կարտն. Կարտն. ը. 42.

43. Կարտն. Կարտն. ը. 43.

44. Կարտն. Կարտն. ը. 41-42.

ճորհչուն սամյալըծոտ անոն ըամծաըըծյր⁴⁵ .

Սամահո լլլլլլլլլ - մաշալ ճամոմնչահո տոնոսա, մհոըծո ոընալ ճանոըլլո ալլա, մլլլլլլ զահոտ, մլլլլլլ թըրըրլլ յլլոմլլլլլլլլ ռոնա-
 մլլլլլլ. Սամահո լլլլլլլլլ թլլոնլլ, մլլլլլլլլ ճլլոնալլլլլ լլլլլլլլլլլ-
 ոն/ խահոն ճլլլլլ խասոաըըծա մլլլլլլլլլ թալալո ըա ճալլոմլլլլլ զլլ-
 յոնոտ, մլլլլլլ յլլլլլլլլլլլլլլլ ալլա, զլլլլլլլ ըալլանըծլլ. մոլլոնոտ
 լլլլլլլլ ճամոմնչամըլլ մխահոն աղլլլլ ըալլանըրոն ոնմնլլլ⁴⁶. ըոլլլլլ: ալլո-
 ճլլլլլլ - յոնոլլլլ, զլլլլլլլլլլ խալլլլլլ [լոնոտոխան ըոլլլլլլլլլլլ],
 ըալլլլլլլլլ յոնոնալլ ըա ըլլլլլլլլլլլլլ ըոլլլլլ. ճամլլլ: խլլ ռոն յալո
 ալլոմլլլլլ: զլլլլ ըալլանո մնլլլլլլլլլլլ, մոըա մխահլլ ճալլլլլլլ,
 ոլլալլլլ զլլլլլլլ, ըլլլլլլլ ըոնոտ: մլլոնլլ ոմլլոնլլլ խոնա ճալլոն զոնմաս,
 մլլոլլ ըան ըոնոըրոնլլլլ լլլլլ յալլ. լլլլլլլլ ալլոմլլլլլլլ - յոնոլլ-
 ռո, զլլլլլլլլլ, մնլլլլլլլլ. ալլլլլլլ ճլլլլլլլ թլլլլլլ թլլլլլ յոմոն յոլլլլլլ.
 ըլլլլ ճամոալլլլլ լլլլլլլ ճալլլա ալլոմլլլլլլլ ոմլլոնլլլլլ, մլլլլլլալլլլլ
 յլլլլլլլ - զալլոնլլլլլլլլլլ ճալլ, յանալլլլ, խանլլ - խալլլլլլ, խլլ-
 զոն⁴⁷ .

16 լլլլլլլլլլլ յո ըոնոնլլալլա ըա 5 ոլլոնոն խամալլլլլ ալլոմլլ-
 ճա. խամալլլլլ ըոլլլլլլլլլլլ, ճանոլլլլլլլ ըլլլլլ յն ոլլալլլլ
 մալլլլլլլլլ ճալլ ըամծաըըծլլ; մլլլլլլ ճալլան խլլլալլալլա ըլլլլլլլ;
 ճլլլլլլ: ոալլլլլլլլ յլլլլլլ ըոլլլլլլ ճլլլլլ յն ըոնալլոն թալլլլ
 ճալլոնալլլլլլլլլ; խոն յն լլլալլոնլլլլլլլլլ յն ոալլլլլլլլլ
 ըլլլլլլլլլ յլլլլլլ; խանլլլլլլ յոնոմոնլլլլլ խոմլլլլլլլլ ճալլալլլլլ-
 լլ յլլլլլլլլլլլլլ յլլլլլլ; լլլալլոնլլլլլլլլլ ըա խոնլլլլլ, խ-
 ըլլլլլլլլ ճալլալլլլլլ յոլլլլլլլլ յլլլլլլլլլլլլ յլլլլլլ; ռոնլլլլլ

45. Н.Кигурадзе. Указ. соч., с.47.
 46. Н.Кигурадзе. Указ. соч., с.47-48.
 47. Н.Кигурадзе. Указ. соч., с.49-51.

წავრძელებული ბუნებრივით შექმნილი; ბუნებადგენილი, ბოლოებში
 რი საბაჯურები⁴⁸. ბევრები - ბინიქაოსი, ოვარუნი ფარაკით. სასაფეთ-
 ქლე და საყურე რგორები - განივკვეთში მინვარი წვრილი ბინიქაოს ან
 ვენიხრის⁴⁸ მავთულისა, ბოლოებგაბსნილი. ამავე ჯგუფს მიეკუთვნება ოქ-
 რის საყურე რგორი, რომელსაც ბოლოები დაბრწყინებული და გაბზინული
 აქვს. ხაზისუღერი - სურ ონი ყარი აღმოჩნდა. ერთი მათგანი დაშა-
 რებულია ვენიხრის გნავნილი მავთულისაგან და დაბოლოებულია კაუჭისებ-
 რი საკვეთით. მეორე ასეთივე ფორმისაა, ოღონდ ბინიქაოს მავთულისაგან
 დაშარებული. წინაკები მხოლოდ ერთ სამაჩში აღმოჩნდა, მათი რა-
 რენობა 8 ყარს შეადგენს; იმის გაბზინული ძვართან ერთად წინაკები
 ერთიან ყელსაბამს შეადგენენ⁴⁹.

მძივები - 20 ქვევრსამაჩში დადასტურდა, I-დან 200 ყარამდე
 თითოეულ სამაჩში. აღმოჩენილია: ქვის - სერდოლიკის და ოპალის, მი-
 ნის-'თვარედი', მოზაიკური, მოქნიული, მანქანისნისებრი, ბოკონესური;
 მინისებრი პასვის; ბინიქაოს; მძივსაკილები - ამფონისკისებრი გა-
 უშქვირვარე მინისა. მძივების უმეტესი ნაწილი იპოვებულია⁵⁰.

მონეტები - სურ 40 ვენიხრის მონეტა არის ნაპოვნი; 39 კორინ-
 რი თეთრი - ვინომბოლები, ერთი სინოპური ნახევარდრამიანი ძვ. წ.
 IV ს. ბოლოსა და ძვ.წ. III ს. დასაწყისში მოქნილი /სამაჩი X 21/.
 მონეტების რაოდენობა ყარველ ქვევრსამაჩებში I-დან 9-მდე მერყობს.
 მონეტის რაოდენობის წესი 13 ქვევრსამაჩში დადასტურდა⁵¹.

სამაჩბური ინვენციანის შედარებითი ვინომბოური ანარიზის და
 აქვე გათხრილი ნამოსახარანის მასალებზე დაყრდნობით, დაწინის ქვევრ-
 სამაჩბთა სამაროვანი მოგადარ ძვ.წ. IV-III სს. არის დათარიღებული⁵².

48. Н. Кигурадзе. Указ. соч., с. 51-53.
 49. ნ. კოლუნიძე. დასახ. ნაშნ., გვ. 53-55.
 50. ნ. კოლუნიძე. დასახ. ნაშნ., გვ. 55.
 51. ნ. კოლუნიძე. დასახ. ნაშნ., გვ. 56-58.
 52. ნ. კოლუნიძე. დასახ. ნაშნ., გვ. 60.

1937 წლის დეკემბერში წინის სამუშაოების დროს სოფ. ფანჯანა-
 ვანეთთან აღმოჩნდა სამაჩხოვანი, სადაც 14 ქვევრსამაჩხო გავითარა⁵³.
 სამაჩხოვანზე ქვევრსამაჩხოები განლაგებული იყო სამ ყვარულ ქვევარზე.
 სამაჩხად გამოყენებული ქვევრები მანამ შეუნივრებამდე უნდა ყოფილი-
 ყო გამოყენებული, ვინაშე, ღვინის ან სხვა სამეურნეო პროდუქტების
 შესანახად⁵⁴. სიკინძო გვერდზე გაბეზილი ქვევრი ონომში პონომონია-
 ლუარ იდგებოდა; ქვედა მოხერხილი ნაწილი ზოგ შემთხვევაში ჩოყის
 ქვეშით მაგრებოდა, ხოლო ქვევრის ძირზე ვინთი, ორი ან სამი მსველი
 ნახვრევი უკვებოდა; ამავე ქვედა ნაწილზე იკმარებოდა მოყვარებუ-
 ლი სათანადო ინვენტარი, რის შემდეგაც ქვევრის ზედა ნაწილს ახუ-
 რავდნენ, ქვევრის პირს კი მოხერხილი ჩოყის ქვიშა ქვიშაზე დას-
 თის სხვა ქვიშის ძირს აფარებდნენ ან აშოქონის ძირით ხურავდნენ
 და ამგვარად ნემის ქვევრის მოგნო აქვედნენ⁵⁵.

სამაჩხო ქვევრები ზომების მიხედვით ორ ჯგუფად იყოფა: მო-
 ჩილი და მუდანივით მუხრე ზომის ქვევრები; შესაბამისად პირველი
 ჯგუფის ქვევრებში მოხერხილი მოყვარებულები იკმარებოდა, ხოლო მუხრე
 ზომის ქვევრებში - მოძარებები და ბავშვები. ქვევრები მავრდაპირი-
 ანი. მოყვარებულები ფანჯანაყანეთის ქვევრსამაჩხოებში ხელფებმოკვირ
 ჯობამი, მანჯანა გვერდზე იკმარებოდა⁵⁶.

მოყვარებულთათვის ჩავანებული ინვენტარი შედგება თხის ქვი-
 შის, ვინყისა და ბინბაოს სამკარავების, მოხერხების ქვიშის თეთ-
 რები, მთვრებისა და მთვრასკივებისაგან. საყვარებლთა, რომ ფანჯა-
 ნაყანეთის სამაჩხოვანის ყველა ქვევრსამაჩხოში აღმოჩენილია ნაჩინის
 მუხრე ნაქვერება, ე.ი. საჩივრალ კოყონის კვარი.

53. М.М.Иващенко. Кувшинный могильник в Западной Грузии. СЛ. XIII.
 1950, с.320.
 54. ა. ავაქიძე. საქართველოს უძველესი კვლევის ახარ აღმოჩენილი აღ-
 მოჩენილი მუხრე. თბ., 1955, გვ. 25.
 55. М.М.Иващенко. Указ.соч. с.320.
 56. М.М.Иващенко. Указ.соч. с.321.

თიხის ქუჩების რაოდენობა თითოეულ სამაჩხში ერთიდან სამეცხვე
 მერყეობს. ცნადიყოურად ისინი მოყვარებულის თავთან ირგმებოდა. აღმო-
 ჩენილია: ხედავები - პინფანთო, დაბადყერიანი, მჩვვარმუყერიანი,
 ძინბწყყერი; გვხვდება ჩოგონყ სადა, ასევე ოჩნამეცვიჩებური ხედავე-
 ბი; ქოთნები - გვხვდება ჩოგონყ ყუჩიანი, ასევე უყური; განსხვა-
 ვებუჩია ერთი ქუჩაერი, იგი ყავისფრად აჩის გამომწვანი, მოძალე
 კონიუტი და ბწყყერი ძინი აქვს, შესაძლეა, ქჩაქის დანიმწურება პქო-
 ნლე⁵⁷. როთონის სამყაულები - სამაქურები: ბჩინქაოსი, განიკვყუთში
 მჩვვარი. მავთურისა, ბურგჩადჩეკილი, ბოლომბმესქელებური. სამაქურები
 ხშირად მემყუჩია ნაქვებუთა და ბოლომბმე ყხოველების თავების სყ-
 ლიზებური გამოსახულებებიო. უმეყეს მეშთხვევაში მათი რაოდენობა თოთ
 სამაჩხში ოჩ-სამ ყარს აჩ ალემაყება; ერთ მეშთხვევაში 10 სამაქური
 აღმოჩნდა ერთ სამაჩხში. ბქვებები: სურ ოჩი ყარი, ბჩინქაოსი, ერთის
 ფაჩაკბე ამოყვიფურეია ადამიანის ფიგურა, ხოლო მეორეზე ძინს დაყ-
 მური ადამიანისა და მეგომარე ხანის ფიგურები; ეყვნები - ბჩინქაოსი,
 შინიაცყური. ერთ სამაჩხში მათი რაოდენობა 25 ყარს შვადგენს; სა-
 საფთქელი და საყური ჩვოლები: ვეჩყბის ან ბჩინქაოსი, განიკვყუთში
 მჩვვარი მავთურისა, ბოლომბხსნილი; ბოგ მეშთხვევაში ბოლომბ ლანე-
 ბიო აქვთ მემყური. ამგვანი ჩვოლები თოქმის ყველა ქვეყნსამაჩხში
 აღმოჩნდა; სამაჩხებში დადასყურდა აგჩეთვე წვირილი ბჩინქაოს სამყა-
 ულები; შიძუები ოჩ მყინერლოვანთა სამაჩხებს გარდა, ყველა სამაჩ-
 ხში აღმოჩნდა. მათი ჩიყბვი ჩამეყნიმე ყარიღან ჩამეყნიმე ასეურამდე
 მერყეობს თოთოურ სამაჩხში: შიძუები სხვადასხვა ფჩინისა და ბომბ-
 საა, ძინიოთადე მინისა და პასყის, იშვიოთად სეჩლოკიკის.

შიძუსაკილები აღმოჩენილია მინისა; ამფოჩისკის, ფჩინვერისა
 და გურის ფჩინის. ნუმიმმაცოკური მასარა ჩანმოგვეჩილია 5 კოლებური
 თყნოთ /ნახვევარჩაქმინანები/.

ფაჩყჩანყაჩეყვის ქვეყნსამაჩხებოდან მომეჩნარე კეჩამიკური

---

57. М.М.Ивашенко. Указ. соч., с. 322-324.

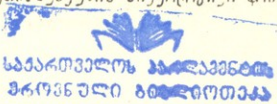
ნაწილი მოგადრე ანარკოზური და დეპრესიის დაფიანისა და ეშერის ეფ-
 ნისცენი ხანის სამაჩხეტიდან მომდინარე თიბის ქუჩისა; სამაჩხეტი
 ინვენციონის შედარებითი ციპოლოგიური ანალიზის საფუძველზე დაწყებულ-
 ყანევის ქვეყნსამაჩხეტი ქვ.მ. 111 ს-ის 11 ნახევიით არის დათარი-
 ლებული⁵⁸.

მეშთ აღნიერილი სამაროვნის ვარდა სოფ. დაწყებულყანეუთან
 შემთხვევით აღმოჩნდა კიდევ რამდენიმე ქვეყნსამაჩხეტი 1958, 1961-1962
 და 1976 წწ.⁵⁹.

1958 წ. აღმოჩენილი სამაჩხეტი ქვეყნი მავზედაპირიანია; ძირ-
 თან გაკეთებული აქვს მრგვალი ნახევიც; შემკულია გომეფერილი ორნა-
 მენციით. დენვი, რმლითაყ დაუყვიათ ქვეყნის პირი, მონაყრისფრო ანის
 გამომწვანი. სამაჩხის ინვენციონიდან მხოლოდ ორი ღოქი გადარჩა, ერთი
 მათგანი მუქაგუროსფრად არის გამომწვანი, მეორე - მოყვითალო⁶⁰.

1961-62 წწ. შემთხვევით აღმოჩენილი ქვეყნსამაჩხეტიდან შემ-
 დევი ნიუთები გადარჩა: სამაჩხეტი ქვეყნის გვერდის ნაცეხები - ქვეყნი
 მავზედაპირიანია, შემკულია ირიბი ნაჭედევიითა და ლანებით; 5 თიბის
 ღოქი: ამათგან სამი ღოქი სამეფრია, ორი-პირმრგვალი; ნითრად გაპირ-
 აღებული ჯაში, ქუსლიანი; აგუროსფრად გამომწვანი თიბის ჯაშის ნაცე-
 ხი; ბრინჯაოს ვანიუკვეთში მრგვალი მავთულის საშაქურები; ბრინჯაოს
 7 საყური რგოლი; მძივები სურ 36 ყარი - 8 მოქჩური, 2 მოყენიხი-
 რი, 1 გომინსამრგვალი, 2 ბონბრისებრი ძვლისა, დანარჩენი მინისა და
 პასცის იოჭები. მიყვალბულის 8 კბილი. მეშთ ჩამოთვილი ნიუთები ერთ
 კომპლექსს უნდა ეკუთვნოდეს. მეორე სამაჩხეტიდან გადარჩა: მათანა - მა-

58. ვ.თორმრდავა. დაკრძარვის წესები ელინისცენი ხანის საქართელოში.
 თბ., 1980, გვ. 31.
 59. ღ.ჯიქია. ანციკური ხანის მასალები ქუთაისის მუზეუმში. ქუთაისის
 საბ.ისცოროურ-ეთნოგრაფიური მუზეუმის მასალები. თბ., 1971, გვ. 23,
 მ. მამულაძე. დაწყებულყანეუში შემთხვევით აღმოჩენილი არქეოლოგი-
 ური მასალები. ს დ ს ძ ., VIII, თბ., 1979, გვ. 85-89.
 60. მასარა დაყულია ქუთაისის საბ.ისც.ეთნ. მუზეუმის არქეოლოგიურ კონ-
 დში, ინვ. პ 7183.

297-103

ვად გამოძნევიანი თიბისა; ქოთანნი - შავად გამოძნევიანი თიბისა, ⁶¹ კვეთში მნგვარი პაცანა ყურიო; ბინჩაოსს, განიკვეთში მნგვარი შავთურის ბუნჩაოსს, განიკვეთში მნგვარი შავთურისა და მინის მოყვები⁶¹.

1976 წელს სოფ. ფანჯანაყანეთის ერთ-ერთ სავანეში ნაკვეთში კიდევ ერთი ქვევინსამარხი აღმოჩნდა. სამარხი ქვევინი ორმოში პირი-პირად იყო ჩანვენილი, პირით დასავლეთისაკენ მიმართული. სამარხში აღმოჩნდა: 9 თიბის ქუჩქელი პირფარით, ორმოხიას ციპის საღვინე ღოჭები, ადგილობრივი კანთარისისებრი ქუჩქელი, კოჭობი, ქოთნები; ბინჩაოსს, განიკვეთში მნგვარი ან სამკუთხა ღეროს სამაჯური, მემკური ცხოველის სვილიბებელი თავები, მესქელებით ან სიგნითი ლანები.

ინვენციანის შედარებითი ანალიზის საფუძველზე შემოამოყვანილი სამარხები გვიანდელი სვილი ბანით არის დათარიღებული⁶².

1940 წელს ნ. ბოშვიანიამ დაბუნეთში სამუშაოების დროს მოაკვლია ქვევინსამარხებს სოფ. ყაიში |ბუკდოლის რ-ნი|⁶³.

დღი ჩიორენობით ღვინის სიმრავლე აღმოაჩინდა ძვ.წ. IV-III საუკუნეთა სამარხად გამოყენებულ ქვევინს, რომელიც სოფ. ვანში აღმოჩნდა 1948 წელს⁶⁴. ვანის მახლობლად 1976 წელს კიდევ ერთი ქვევინსამარხი აღმოჩნდა თვალაბუთვილებით გორის აღმოსავლეთ ფერობზე. კვლევის დედაქანში ამოუქრიათ 1 მუცრი სიღრმის მანთკუთხედის ფრმის ორმო, რომელიც სამარხი ქვევინი იყო ჩანვენილი. ქვევინი შავად არის გამოძნევიანი, ბედაპირი სავა აქვს |ჩ-90, მუცლის დ- 65 სმ|. ქვევინს პირი შა-

61. კობეჯეცები დაყვანილი ქუთაისის საბ. ისტ. ეთნ. მუზეუმის არქეოლოგიურ განყოფილების ფონდში. ინვ. № 3.

62. შ. მამულაძე. დასაბ. ნაშრ., გვ. 85-89.

63. Н. Хоштария. Древнее поселение в Даблагоми, Кандидатская диссертация, Тб., 1940, с. 219.

64. ა. აფაქიძე. არქეოლოგიური მასალები მხარეთმცოდნეობის მუზეუმის ექსპონატში. თბ., 1955, გვ. 73.

ვარ გამომწვანარი თიხის ქოთნით ქოთნდა დაყური. მიყვარებულის ძველი
ბი მორიანად დაშრილი იყო და მხოლოდ მათი უფროსი ანაბეჭდებოლა შე-
მჩინა. ქვეყნის ყელის ქვეშ აღმოჩნდა წყვილი, განივკვეთში მგვარი სა-
ყურე ჩგოლი, ბინეჯაოსი, ბოლოებგახსნილი. ჩგოლებს შუაში ძელის ფრანგ-
მეწყვი ქოთნდათ გაყრილი. ადგილობრივი მოსახლეობის ცნობით, აქ კიდევ
ყოფილა ქვეყნსამაჩხთა აღმოჩენის შემთხვევები⁶⁵.

1948 წელს სოფ. მალაქში [წყარუბოს რ-ნი] შემთხვევით აღ-
მოჩნდა ქვეყნსამაჩხი. სამაჩხში ნაპოვნია: ოთხ ნაყრისფრად გამომწვა-
რი ყურმორიანი დოქი, შავად გამომწვარი თიხის კოცხური სასმისი, შავ-
პილირა მათარა, მუქ ყავისფრად გამომწვარი მდრეპინგაპინიარებული დო-
ქი. თიხის ქუჩქელებზე დაყრდნობით, მალაქის ქვეყნსამაჩხი აღწერილის-
ცუნი ხანით დათარიღდა⁶⁶.

ამავე სოფელში მიწის სამუშაოების დროს 1970 წელს კიდევ ერთი
ქვეყნსამაჩხი აღმოჩნდა. სამაჩხი ქვეყნი ორნომში ვერცხვიკარუნად იყო
ჩადგმული, პირი კოცხური ამჟონის ძირით ქოთნდა დაყური. სამაჩხში ნა-
პოვნია აგრისფრად გამომწვარი დოქი, რომელსაც ორეულკვანი, განივკვეთ-
ში მგვარი ყური აქვს, ყელი და ცანი წითელი საღებავით შეღებული.
დოქზე დაყრდნობით სამაჩხი გვიან ელინისცუნი ხანით არის დათარიღებუ-
ლი⁶⁷.

1951 წელს, მიწის სამუშაოების დროს სოფ. ქვემოხეთში, საკან-
მიღამო ნაკვეთზე შემთხვევით აღმოჩნდა ქვეყნსამაჩხი, სამაჩხი ქვეყ-
ნი ორნომში პირიმომცარუნად იყო ჩანვენილი. სამაჩხში ნაპოვნია მოწითა-
ლო-მოყავისფრო გამომწვარი თიხის ორი ხედადა, მონითაროდ გამომწვარი

65. ცნობები თვარაბეიძეობის გონაბე აღმოჩენილი ქვეყნსამაჩხის შე-
სახებე მაგვანოდეს სამაჩხის გამობჩელებმა, ვანის ექსპედიციის
წვერებმა გ. კვიციანიამ და დ. აბრეღიანმა. მასარა ინახება ვა-
ნის ანქოლოგიური ექსპედიციის ბაბაბე.
66. ვ. თორნიდავა. დაქიძარვის წესებე ელინისცუნი ხანის საქარეულში.
თბ., 1980, გვ. 34-35.
67. ვ. თორნიდავა. დასახ. ნაშჩ. გვ. 35. ინვენციანი დაყურია ქუთაისის
სახ. მსც. ეთნ. მუბეუბში ინვ. № 61.

տոնին յոյժով, մտնոտալոր ճամօնեան տոնին շնորհիւն մսկոյ հայրենի,
 ծնինքաւս սամաքսինն հայրենի, սցորոնդեղի, ճշրլոն տաղեոտ ժըմալոյ;
 ծնինքաւս ճանոյրքեոտ միճարո մաշտլոն նպոլո սաւրից հոլո; հո-
 նն ըանա; մժոյքեո - մոնն սեշարասեշա գոհմոնս, մոցհոն մոյից-
 րո; ոյիոս տեղո գոհգոցոնսճան ըամծաղեղո տաշգախնոլո հոլո. շը-
 մոնքտոն շըշընսամանո եոտղո սաղղծաշոտ մոծալը ըոյքը ըա մոյիցը
 մժոյքեոք ըպհընոմոտ ժ. Ն. 111 ս. մոնշըրլոտա ըա ժ. Ն. 11 ս. անն
 ըատահոլըքը⁶⁸.

1954 յերս, հեղոն լցոն սամահոյճանքը /հոմըլոյ սոփ. փոնքանա-
 ցանքոն մախոմընը սալորմըրնո հալքեոտքը մըղծահոմոն/, ճատհընն
 անհոմոքըն ըլ. յարանընը, հոմըլմայ ըյ 6 շըշընսամանո ճատհան⁶⁹.
 սամահնաք ճամոյքեղեղո շըշընքոնսճան մոլորը 8 հայրենի ժըմոհնա; յո-
 յոտ մաշգան ցըլ-մծանոն հայրենո, հոմըլմոյ ամոյանհըրոն եոմանո.
 սամահնքեոտ հալքեոն: 6 ըոյի, մատո շմհալըլտոն ըամլընըրոն: ճը-
 շըղծա միճարոնոհան ըա սամլըրնա ըոյքեոն, ճամօնեան մոշալընքոնը ան
 մոհալընքոն. 5 յոտան - մոյ ճըշընքոնը ճամօնեան տոնն: 4 ճը-
 հոնքոնը ճամօնեան տոնն յամո. 2 ամփոհոն ժոհո⁷⁰. ծնինքաւս ճանոյ-
 րքեոտ միճարո մաշտլոն ծընդհարըրոն սամաքսինքոն, ըատ ծոլոքեո
 ժըմալոն ժընլըրեղեղոտ ան սցորոնդեղո ճշրլոն տաղեոտ; սանափոյլը
 հոլոն ճանոյրքեոտ միճարո նհոլոն ծնինքաւս մաշտլոնս; նպոլոն ս-
 ցոյից հոլոն, ոյիոս ճանոյրքեոտ միճարո նհոլոն մաշտլոնս; յանցոնս
 ըա մոնն մժոյքեո, ըատ մոհոն 4 մոնն մոյիցը.

ժըմոյքեանոլո հեղոն լցոն սամահոյճան շըշընսամահնքեո, հըրն

68. Ն. յամալոք. Սըփոնն յըքեո ժըմոնքեոտ ըլմոհընոլո շըշընսամահնք-
 եո. ընք. 111, տծ., 1973, թ. 82-84.
 69. Ը. յոյի. "յոտանոն շըշընն" ժ. Ն. 1 յտանըրլոն անլըլոքո-
 յոն ժըղըքեո. սոյանընընք ըոնըրնպոն, թ. 76-77.
 70. Ը. յոյի. սոյանընընք ըոնըրնպոն, թ. 76-77.

ածրոտ, ջահլայրը մեցաքեղծան Ռիցեհ զահլեծանալանդը՝ զածիռը ածալի
լրՈՒՆ Սաժանիծոտան ըա ածուլոմ Մըսաժըղծըը միցըաՌնոա ռսոհո ժը.6.

111 և. ըալաաահոլոտ.

1958 Նըլե սոփ. Սալալաիծոմ /Սաժըհըղըոս ղ-Նո/, մոնոս Սաժը-
ժաղծոն ըհոս, Մըսոծըլըոտ ալմոհՌնըա լլըլընՍաժանիծ. Սաժանիաը զամուլը-
Նըծըղոա ժալըղըաՈրհոանո լլըլընո, հոսըղըժուլ Մըմըլըցո հոլոլըծոա Նաժը-
Նո: Ռնլընա Սանմոսո, լոա րալոստհնաը զամոմՆըահո տոծոսա; ըսլոն Սոհ-
լըլըոն Նալըլո; մոնալրոստհոլ զամոմՆըահո տոծոն լլընլըոն րընոն Նալը-
ծո; ծհոհլաոս Սաժալընո, ծընլընհոհո, ծոլոլըլըալիսհոհո; ալըլոլը Սաժալը-
հոն 10 մլոհը Նալըլո; Սաժալընո - ծհոհլաոս զահոլըլըլըոմ ծհլըլըլըո ժալ-
տըղոսա; Սալընը հըղըղծոն 4 Նալըլո, հլոհոն զահոլըլըլըոմ մըլըալըո
ժալտըղոսա; Մոլըլըծո - 11 րալը, 2 րըոտըլըո Սալըլոն Ռուլը, 9 ըլըհլո մո-
Նոն մըլըալըլըո; Սըղծընո տըտոհ, մլոհը հոմոնըալըո - լրոոսոմըո; մուլըա-
լըլըծըլըոն 2 լըծըղ⁷¹.

1958 Նըլե սոփ. մոտսծոհմո, մոնոն Սաժըժաղծոն ըհոս, ըաժոան-
ըա լլըլընՍաժանիծ, ժալընաժ Ռոհո տոծոն ըսլոլ մաոհլ զալըհՌա, ղհոտ ժաո-
զան ըոնալրոստհոլ ահոն զալըոմՆըահո, Մըմլըլըոա 5 Սանալըլըլըո լաոտո,
ծոլըո մլոհը - Սաժըլընա, զամոմՆըահո հըլըա⁷².

1958 Նըլըսը սոփ. Նոլըհանիծ, մոնոն մըժածոն ըհոս, ալմոհՌնըա
Սըղըլը ղհոտ լլըլընՍաժանիծ. Սաժանիաը զամուլըլըծըլըո լլըլընո Ռնժոժո ղըհ-
լըլըալընաը Ռլո հըլըլըլըո. լլըլընո ժալըղըաՈրհոանոա, ժեանիժ մալըոն
Սլըլըոժըծըլըո զամոսալըլըծա ալըն աժոլանըլըո, լրահո մըղըհըլըաը ահոն
մըլըլըլըո զըոմըլըոլըլըո ՌնՆաժըլըոտ. Սաժանիծո Նաժըլըոա: ըսլոլ ժալը զա-

71. ը. չոլոլա. ահլըոլըո ծահոն մասալըլըո լլըտաոսոն մըլըլըմժո. լլըտաոսոն
Սաժ. Ռնլը. ղհո. մըլըլըմոն ժասալըլըո. տծ., 1971, զը. 23. մասալը ըա-
լըլըո լլըտաոսոն Ռնլը. ղհո. մըլըլըմժո, Ռնլը. յ՝ 7218.

72. հ. յոլըլընալը. րընլըհնալըլըո յոլըլըոտոն մոսաժըղծոն ՌնլըոհոնՍաժըլըոն.
Սալընըղըալը ըոսընլըալըո. տծ., 1972, զը. 54. մասալը ըալըլըո
լլըտաոսոն Ռնլըոհոլը-ղտոհլըհնալըլըո մըլըլըմժո, Ռնլը. յ՝ 7216 ըա յ՝ 7217.

მომწვანრი თიხისა; ზედაპირ-გაპრიიარებუნი, შეშუილია გომეფრიური ნი-
 გობით. შავრადქიანი კანთაროსი. ბუჭებობ - ერთი ცოპისაა, დამბადებუნი
 ბრინჯაოს ფინფოციისაგან, რკარი თანდათან ფანთოვებდა და გადარის ბრ-
 ცყვილ ფანაკში, ერთ-ერთ ბუჭებს რკარი ვაბსნილი აქვს; სამაქური - ბრინ-
 ჟაოს ბრცყვილი ვინრო შავთუიისა, შას ბურიგი ჩამნეჭილი აქვს, ბოლოებობ
 შეშუილია გვეიის თავის სვილიზებუნი გამოსაბუიებობით, მონეციებობ - ნა-
 ხევაინდრადქიანი კორბური თოთრებობ /4 ყარი/. სამარბეუნი იწვენიყარის,
 კრინძო, შავრადქიანი კანთაროსის და თვით სამარბი ქვევრის გათვარისნი
 ნებობს საფუძველებზე ნიფნარის ქვევრისამარბი. ძვ. ნ. IV ს. მინურილით და
 ძვ. ნ. III ს. დასანეიისთ არის დათარილებუნი.⁷³

50-იან წლებში სოფ. ძვერის მახლობლად, საგვარჯილეს გამოქვა-
 ბულთან, გაითხარა ერთი ქვევრისამარბი. აგურისფრად გამოშწვარი სადა
 ზედაპირიანი სამარბი ქვევრი სიკრძებუა ვახეჩილი, ონმში კონიბონ-
 ცვარურად ჩანვენილი, პირით სამხრეთისაკენ მიმართული. მიყვარებუნი
 დაკრძალულია მარცხენა გვერდზე ძლიერი ფეხმოკეცილი. სამარბში ნა-
 პოვნია რკინის შუბისპირი, რკინის მოკლე საცვეარი, რკინის აბბინდა,
 რკინის მშვიდრსაკონძის ნაცებებობ; მინის 9 მძივი; ორი ვერყბის ოვა-
 ლური ვარდელი. სამარბეუნი იწვენიყარზე, კრინძო, რკინის სამკაულებსა
 და იარაღზე დაყრდნობით სამარბი აბ. ნ. II საუკუნით არის დათარილე-
 ბული.⁷⁴

სოფ. დიღვანთან, ყვითელაურში, 1959 წ. შემოხვევით აღმოჩ-
 ნდა სამარბი ქვევრი, რომელიც შიოყავდა თიხის ჭურჭრეს, ბრინჯაოს სა-
 მაქურიებსა და მძივებს. ჩოხაცვარის მხარეთმცოდნეობის შუბიეუმაშდე მხო-
 ლოდ მინჯაოს სამაქურის ნაცებებმა და მძივებმა შოაღნია. გვერის სვი-
 ლიზებუნი თავიანი ბრინჯაოს სამაქურის, მძივსაკრებობსა და მოქურილი

73. ნ. ვაშაკიძე. სუფსა ნაცებებობს აუშობს ანციკური ხანის ძეგლები.
 საქარნიდაცო დისერეაცია. ბათუმი, 1975, გვ. 50 და შემდეგი.

74. რ. კუთურიძე. გვიანანციკური ხანის დასავრეთ საქართველის არქე-
 ოლოგიური ძეგლები. მსკა, II. თბ., 1989, გვ. 60-62.

მძივების მიხედვით სამარხი ძვ.წ. 111 საუკუნის 11 ნახევრით არის და-
თარიღებული ⁷⁵.

1959 წელს სოფ. ბენობანში, საჯარაბზროში, მიწის სამუშაოების
დროს, აღმოჩნდა ქვევინსამარხი. ქვევრი თნომში პირიბონყარუნად იყო
ჩანვენილი. სამარხში ნაპოვნია: ღოქი-მოყანდისფრო გამომწვანი თიხი-
სა, ძინზე ამოკანხული აქვს სვასტოკა; ბინჩაოს სამაქურების ნაცხებე-
ბი; მძივები და მძივსაკირები. ბენობნის ქვევინსამარხში ძვ.წ. 111
საუკუნის 11 ნახევრით არის დათარიღებული ⁷⁶.

1961 წელს სოფ. ქვოცინში შემთხვევით აღმოჩნდა დაბინებული
ქვევინსამარხი. სამარხი ქვევრისაგან შემორჩა მხოლოდ კედლის ნაცხები -
შავად გამომწვანი თიხისა, შემკული ვერცხვიარული და პირიბონყარული
ბოლებით. სამარხში ნაპოვნია: ღოქი - რუხად გამომწვანი თიხისა, ჯა-
ში - მოყავისფრო გამომწვანი თიხისა; რუხად გამომწვანი თიხის ღოქის
ყურის ნაცხები; სამაქური - ბინჩაოს ვანიკვეთში მიგვარი ღეროსი,
ბურგაბნევილები; ბეჭედი - ინყარით, ბინჩაოს თხელი ჟურყრისაგან დაშ-
ბადებული, კირებზე წინული ხაბები აქვს ამოღარული, ფანაკბე-მოჭრი-
თე ცხებები. ⁷⁷

1961 წელს სოფ. მესხეთში, მიწის სამუშაოების დროს, შემთხვე-
ვით აღმოჩნდა ქვევინსამარხი. სამარხში ნაპოვნია: ღოქი - მონაყრის-
ფრო გამომწვანი თიხისა, პირი სამყურა აქვს; ღოქი - შავად გამომწვა-
ნი თიხისა; ღოქი - აგურისფრად გამომწვანი თიხისა; ღოქი - წითლად გა-
მომწვანი თიხისა, პირი სამყურა აქვს; ჯამი - შავად გამომწვანი თი-

75. ნ. ვამაკიძე. სუფსის აუბში შემთხვევით აღმოჩენილი ქვევინსამარხი-
ბი. სქ სძ, 111, თბ., 1973, გვ. 81-82.

76. ნ. ვამაკიძე. დასაბ. ნაშნ., გვ. 79-80.

77. რ. ჯიქია. ანტიკური ხანის მასალები ქუთაისის მუზეუმში. გვ. 23;
თ. ლომთქიფანიძე. ანტიკური სამყარო და ძველი კორბეთი, თბ.,
1966, გვ. 42. ინვენიარული დაყურია ქუთაისის საბ. ინსტ. ეთნ. მუ-
ზეუმში, ინვ. № 8.

ბისა, ქუხრიანი; ჯამი - ნიჰარად გამომწვანი თიხისა, ასევე ქუხრიანი
 ბეჭედი - ინცარიო, ბინჩაოს თხელი ფურცლისა, თავებგაბსნილი, ფანაკ-
 ბე გამოსახულია ცხენი მოძინაობაში, პრეფიქსი მანცხნივ; ბეჭედი - ინ-
 ცარიო, ბინჩაოს სქელი ფურცლისა, თავებგაბსნილი, ნაპირებზე ლანგობ
 აქვს გავრეზული, ფანაკზე გამოსახულია მუხრმეფილი ადამიანი, დაბარ
 სვეცზე მქრომანი, პრეფიქსი მანცხნივ, ბეჭედი პირთან მიცანილი სასმი-
 სი უჭინავს, სვეცის თავზე გველია შეშობვეული; ბეჭედი - ბინჩაოს
 თხელი ფურცლისა, ფანაკზე გამოსახულია გრძელი კაბით შეშობილი ათლე-
 ცური აღნავობის ფეხზე მგვომი მამაკაცის ფიგურა. ბეჭედი ძე.წ. 111 -
 საუკუნით თარიღდება; ⁷⁸ სამაქურები - 3 ყალი, ბინჩაოს განივკვეთში
 მრგვალი ლენოსი, მუხრამხევილები; მძივები - 14 ყალი, 10 მინისა,
 ირინებები, 1 ღუნჯი; მასყის 1 მავი, 2 ყისფერი, მრგვალები. ⁷⁹

სოფ. მესხეთში 1962 წელს კიდევ ერთი ქვევინამაჩხი აღმოჩ-
 ნდა. სამაჩხი ქვევინი რუხად გამომწვანი თიხისა, მთლიანად დაშვნი-
 ულია. სამაჩხში ნაპოვნია: ღოქი - ნაყინოფრად გამომწვანი თიხისა;
 სამაქურები ბინჩაოს განივკვეთში მრგვალი მავთულისა, მუხრამხევილები-
 ბი, თავგაბსნილი, მანაკები - 6 ყალი, ბინჩაოს სქელი ფურცლისა,
 გვერდებზექირილი; სასაფოთქლე რგოლები - ბინჩაოსი, 2 ყალი; ბეჭედი
 - ბინჩაოს თხელი ფურცლისა; მძივი - 1 ყალი, ბინჩაოსი, მრგვალი, რი-
 ყის ქვა /სანაყი/; კორბური თეთრი ⁸⁰.

1962 წელს სოფ. ოღრიანში შემთხვევით აღმოჩნდა ქვევინამაჩხი.

78. მ.ლონოქიფანიძე. ძველი საქართველოს გეოგრაფიული ძეგლების კონკრე-
 სი. I, თბ., 1969, გვ. 97-99.
 79. მ.ლონოქიფანიძე. დასაბ.ნაშრ. გვ. 42; ღ.ქიქია; დასაბ. ნაშრ. გვ. 23.
 80. მესხეთში აღმოჩენილი ორივე ქვევინამაჩხის ინვენტარი დაყვლია
 ქუთაისის ისტ. ეთნ. მუზეუმში. იხ. № 1 და № 11.

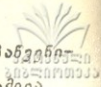

სამარხი ქვევრისავე მხარე გვერდის ნაცხი გადაჩნა. ქვევრი შავბე-
 დაპირიანია, მემკურე გეომეცნიერი სამკაულით. სამარხში ნაპოვნია: ბუ-
 თი ბრინჯაოს სამაჯური, ბანაკები - 8 ყარი, ბრინჯაოს, გვერდებდა-
 რი ⁸¹.

1966 წელს ქუთაისის სამხრეთით, სოფ. უკანეთში, მიწის სამუ-
 შაობის დროს შეთხვევით აღმოჩნდა ორი ქვევრი. ერთი მათგანი ყანი-
 ერი გამოდგა, მეორე კი შეიყვარა მოყვარებულის ძვლებსა და ინვენტარის.
 ინვენტარიანი სამარხი ქვევრი ორმოში პირბრუნვად იყო ჩანვენილი,
 ორიენტირებული სამხრეთიდან ჩრდილოეთისაკენ. ქვევრი შავბედაპირიანია,
 მემკურე პარალელური ღარიბით, გაბეზილია სიგრძემე. კედლებში გაკე-
 თებული აქვს ჩამდენიმი მრგვალი ნახევი. ქვევრის პირი თიხის ჭრჭ-
 რით შემოდა დაყრილი. სამარხში ნაპოვნია: 6 თიხის ჭრჭელი - ორი სამ-
 ცურია დოქი, ორი განიკვეთილი მრგვალი ყურის მქონე პირმრგვალი დოქი,
 შავპირიანი უქსელო და ქუსლიანი ჯამები, ყურისანი ქოთანნი; ბრინჯაოს სა-
 მაჯური; ჩგოლი ბრინჯაოს თხელი ფინფინისაგან დაშვებული, ბოლოებგა-
 სნილი, შივიები - 266 ყარი, 64 მიწის მოქიხული და 59 მოვიწყობილი,
 124 მიწისა და სერეოლიკის მრგვალი და რამბისებრი, 19 პასცის სხვადა-
 სხვა ფრისა და ფრისი. სამარხში აღმოჩენილი სამცურია დოქები და ბუნ-
 ჩამხევილი ბრინჯაოს სამაჯური ანარეგობს პოლომბს ფარეხანაყანევის
 შესაბამის მასალებთან და ამის საფუძველზე სამარხი ელინისური ხანის
 განეკუთვნება ⁸².

1966 წელს სოფ. ქვედამესხეთში, მიწის სამუშაობის დროს, შე-
 თხვევით აღმოჩნდა ქვევრისამარხი. გეომეცნიერი ორნამენტით მემკურე

81. ო. ორნოქიფანოძე. ანციკური სამყარო და ძველი კოლხეთი. თბ., 1966, გვ. 43; დ. ჯიქია. ანციკური ხანის მასალები ქუთაისის მუზეუმში. გვ. 23. ინვენტარი ნახება ქუთაისის საბ. ისტ. ეფ. მუზეუმში ივ. X 10.
 82. დ. ჯიქია. ანციკური ხანის მასალები ქუთაისის მუზეუმში. ქუთაისის საბ. ისტ. ეფ. მუზეუმის მასალები. თბ., 1971, გვ. 24-25; ვ. თორნიკა-
 ვა. დაქრძაღვის წესები ელინისური ხანის საქართველოში. თბ., 1980, გვ. 33

შავშედაპირიანი სამარხი ქვევრი ორმოში პონიზონულურად იყო ჩანვენილი, და მხრითი სამხრეთიდან ჩრდილოეთისაკენ. ქვევრი გამოწვამდნა სიღრმეზე გახეიბილი. სამარხში ნაპოვნია: ღოქი - მოყვითალოდ გამოწვანილი თიხისა, შემკულია გეომეფრიული ორნამენტით, ღრვიანი პირ-ყელის ნაცხებები; სამაჯურის ნაცხებები - ბრინჯაოს განივკვეთში მრგვალი ნერვილი მავთულისა, ბურგსნორი, ბოლოვბრამოჭირი. სამარხი ძვ.წ. III ს. არის დათარიღებული⁸³.

ამავე სოფელში 1974 წელს, მინის სამუშაოების დროს, კიდევ ერთი ქვევრისამარხი აღმოჩნდა. სამარხი ქვევრისაგან მხოლოდ გვერდის ნაცხებები შეშორდა, იგი შავშედაპირიანია. სამარხში ნაპოვნია: ღოქი - აგურისფერად გამოწვანილი თიხისა; ჯამი - რუხად გამოწვანილი თიხისა, პირ-ჩაკეცილი, ქუსლიანი; აშფონის პირ-ყელის ნაცხებები; ღრვიანი ნაცხებები; ბრინჯაოს სამაჯურების 12 ნაცხები - ვანიკვეთში მრგვალი ღეროსი, ბურგ-ჩაბნევილები, ბოლოვბი გვერდის სვირიტებური თავებით აქვთ შემკული; მძივები - 133 ყალი, მინის ირიტებური - 66, ღრქი თეთრი თვარაკებით - 1, თეთრი მანძანინის გულისებრი - 1; შავი თეთრი ბოლოვბი - 5, ღრქი თეთრი ცვაროვანი ბაბებით ობტკუთბა ფრმის - 2; მინისებრი პასცის შავი თეთრი ბოლოვბი - 1, პასცის სხვადასხვა ფრმის ილცები⁸⁴.

1956 წელს ქ. ყუბაქაიას სამხრეთ განუგებანში, ბავნაოხორუს ბორცვზე, დასავლეთ საქართველოს დაზვერვითა ანტიკლოგოურიმა ექსპედიციამ გამოიკვლია ორი ქვევრისამარხი; ორივე სამარხად გამოყენებული ქვევრი ორმოში პონიზონულურად იყო ჩანვენილი, და მხრითი დასავლეთიდან - აღმოსავლეთისაკენ; ორივე ქვევრი სამარხად გამოყენებად შეუნივრება-

83. რ. ჩოქია. დასახ. ნაშნ. გვ. 25-26; ვ. თორნირაძე. დასახ. ნაშნ. გვ. 34. მასალა დაყვლია ქუთაისის საბ. ისტ. ეთნ. მუზეუმში, ივ. № 32-1-3-66.
84. გ. გრიგორია, გ. ფაქაძე, მ. ბანაშიძე, გ. ღრმჭიფანიძე. დასავლეთ საქართველოს საძიებო ანტიკლოგოური ექსპედიციის 1966 წლის მუშაობის შედეგები. მსკა, V, თბ., 1973, გვ. 31-33; ვ. თორნირაძე. დაქარძარვის ნესები ელინისცური ხანის საქართველოში. თბ., 1980, გვ. 35-36.

შიპ ნახმარი. პირველი სამარხი ქვევრის შუა ნაწილში აღმოჩნდა ვან-
 დისფრად გამომწვარი თიხის ჩაღვნილი ხელადა; მიყვარებულის ფეხებთან
 პაფანა სამწვრია ხელადა იღო; ამას ვარდა სამარხში აღმოჩნდა: სამაჯუ-
 რი - ბრინჯაოს განივკვეთში მინგვარი ლეროსი, ბუნგჩაბნეტილი; რკინის
 განივკვეთში მინგვარი მავთულის სამაჯურის ნაცვებები; მინის მძივები;
 მძივსაკიდები - დეფონისა და ამფონისკის ფრინსა. მეორე სამარხში
 ნაპოვნია: ორი დამფრეხული ჭურჭლის ნაცვებები; სამაჯური - ბრინჯაოს
 განივკვეთში მინგვარი ლეროსი, ბუნგჩაბნეტილი, ბოლოები შეშკური აქვს
 სვილიმბეული გვერის თავებით; ბრინჯაოს განივკვეთში სამკუთხა ყურსა-
 კიდი, რომელსაც პასვის ღურჯი მძივი აქვს გაყრილი; მინის მძივები.
 ბაცნობოჩრუს ქვევრისამარხები იწვევებინებ დაყრდნობით, აგრეთვე სამარ-
 ხი ქვევრის პირიბონფრადური მდგომარეობის მიხედვით ძვ. წ. III-III სს.
 ანის დათარიღებული⁸⁵.

1967 წელს ბათუმის სამეცნიერო-კვლევით ინსტიტუტში, სოფ. ჩობათ-
 ში შემთხვევით აღმოჩენილი ქვევრისამარხის იწვევებინი შევიდა. ინსტი-
 ტუტამდე მიღწეული ნივთები წარმოდგენილია ორი თიხის ჭურჭლით: ღოქი
 - მონთალე გამომწვარი თიხისა; შავლაქიანი რკითოსი. ჩობათის ქვევ-
 რისამარხი იშპირე რკითოსზე დაყრდნობით ძვ.წ. IV ს-ის მიწურულითა
 და ძვ.წ. III ს. დასაწყისით ანის დათარიღებული⁸⁶.

სოფ. ბეშოფარეხმა მდებარეობს ჩობაცვურის რაიონში, აქ აღმო-
 ჩენილი სამაროვანი კი სოფლის ჩიდილოეთით ვ.წ. ვანდანაურის ფერობ-
 ბია განდაგებული. აღნიშნული სამაროვნის ანქეოლოგიური შესწავლა განა-
 პირობა ამ ადგილას 1961 და 1964 წწ. შემთხვევით ქვევრისამარხების აღ-
 მოჩენამ⁸⁷.

85. მასალა დაყულია ქუთაისის ისტ. ეან. მუზეუმში იწვ. № 124.
 86. ნ. ვაშაკიძე. სუფსის აუბში შემთხვევით აღმოჩენილი ქვევრისამარხი-
 ბი. სტსდ, III, თბ., 1973, გვ. 78-79.
 87. ნ. ვაშაკიძე. სუფსა ნაცვანების აუბის ანქეოკური ხანის ანქეოლოგი-
 ური ძეგლები. საკანდიდატო დისერეცია, ბათუმი, 1975, გვ. 67.

1968-1970 წ. ბათუმის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის ^{ანტიკვლევითი} არქივის
 მოღვაწეებმა ექსპერიმენტულად ა. ინალიშვილის ხელმძღვანელობით ქვევინსამარხებ-
 ბის აღმოჩენის ადგილას აწარმოვა სავიდეო ანტიკვლევითი გათხრები, რის
 შედეგადაც გამოვლენილი და შესწავლილი იქნა 704 კვ. მ. ფართობზე გან-
 დაგებული ქვევინსამარხთა საშარხოვანი. ორი წლის განმავლობაში აღნიშნულ
 საშარხოვანზე [შემთხვევით აღმოჩენილ სამარხებთან ერთად] გაითხარა 35
 ქვევინსამარხი⁸⁸.

ბუთოფაყხმის საშარხოვანზე სამარხად გამოყენებულია ქვევინები და
 მოზირილი დერეფნი. ნავანაღუდევია № 5 ქვევინსამარხის სამარხქუჩიდან აშ-
 ფონა ყოფილიყო გამოყენებული. სამარხად გამოყენებული ქუჩის უძრავ-
 ლესობა მინამოთი თავდაყინა იყო ჩადგმული. პირზე სამარხი ქუჩიდან ქვევ-
 ინისავე მოზირილი ნაღვებს აფარებდნენ. ვიციკლად ჩადგმულ სამარხებ-
 თან ერთად ბუთოფაყხმის საშარხოვანზე აწარმოებულ სამარხი ქუჩის
 პირიდან დასავლეთისაკენ ან სამხრეთ დასავლეთისაკენ იყვნენ მიმართულნი.
 მოყვარებული ჩასასვენებლად ქვევინის მუყერი ატყუებოდა, შემდეგ კი
 შევსებულია მისივე ნაღვებით. ბოვ შემთხვევაში პირიდან დასავლეთისაკენ⁸⁹
 ქვევინები ქვევინის პირი აშფონით იყო დაყული. მოყვარებული იქნა და
 ხელფეხმოკვეთი პირში, თავით დასავლეთისაკენ⁹⁰. ქვევინები მავნებელ-
 პირიდან, ბოვინით ქვევინი მუყერის ქვეშით, გამოწვამდე განედან არის
 ნანილობრივ ღრმად გახეხილი, კედლის გადაქჩედი ნანილი კი გამოწვის
 შემდეგაა გადაყვანილი⁹⁰. 6 სამარხი ქვევინს ყველ-მხარის არეში დაყვანი-
 ლი აქვთ ნიშნები.

ბუთოფაყხმის ქვევინსამარხების ინვენტარის მნიშვნელოვან ნაწილს
 ადგილობრივი ნაწილები თიხის ქუჩილი მუდგენს. იშვიათია იმპრესული
 ქუჩილი, ადგილობრივი ნაწილის ნანილი ხელით ნაძეინია, დანარჩენი—

88. ნ. ვაშაკიძე, დასახ. ნაშნ., გვ. 68.
 89. ნ. ვაშაკიძე, დასახ. ნაშნ., გვ. 69-70.
 90. ნ. ვაშაკიძე, დასახ. ნაშნ., გვ. 98-100.

მონეტის საშუალებით. მე-3 ქვეყნსამაჩხის განრდა, ჩომერძიუ 7 თბილის
 ქუჩაქელი აღმომჩნდა, დანაჩჩენ ქვეყნსამაჩხბებში თთთმ ან ონი თბილის ქუჩ-
 ქელია ჩაყოლებული; ქუჩაქელი სარა ბედაპინიჩანია, გამომავლის წაჩმობა-
 გენს მე-3 ქვეყნსამაჩხბში აღმომჩენილი სამი ქუჩაქელი. თბილის ქუჩაქელი
 ძინიობადე წაჩმობგენილია ამჟონებით, ქოთნებით, ღოქებობა და ჯამებით.
 ამჟონები ყავისფრეკეციანია, წაპოვნია ნ ამჟონის ძინ-გვეჩქის წაყვბე-
 ბი. ეჩთ მეშობევეამი /სამაჩხი 11 6/ ამჟონა დასაკჩმარაე ქუჩაქადე აჩის
 გამოყენებელი. ოჩ მეშობევეამი ამჟონით სამაჩხი ქვეყნის პინია დაყუ-
 რი. ქოთნები /10 ყარი/ - პინჟაჩით, გავჩიბარებელი ვეჩიკობარეჩი ბორე-
 ბით მეშქელი, მავად გამომწვანი, ჩაჩხბე ნაკეთები ქოთანი; ჩუბ-წაყ-
 ჩისჟინად გამომწვანი ბელით ნაკეთები მჩგვარპინიანი, ყუჩიანი ქოთნე-
 ბი და ასეთივე, ოლთნე უჟჩო მყინე ბობის ყუჩიანი ქოთნები. ღოქები აღ-
 მოჩენილია: მჩგვარპინიანი, სამეჭუჩა, მჩგვარმეყლიანი, მსხლისებჩი
 მოყვანობობის, ყუჩიანი. კოქობები აღმომჩენილია 2 ყარი, ოჩივე მეღებო-
 რია მოწიბარო-მოყავისჟინორ; ჯამები აღმომჩენილია: პინჩაკეცილი, მოწი-
 ბარო ხსნაჩით ანგობჩიებელი, პინგადამელი ქუსლიანი ჯამები, მოწიბარო
 ხსნაჩით ანგობჩიებელი, პინგადამელი ქუსლიანი ჯამები. მინიაფრეჩი,
 ბელით ნაძეჩნი, მოშაეო-მოჩუბო თბილის ჯამები; იმპონეყელი ქუჩაქელი -
 აღმომჩენილია მყინეპინიული კანთაროსი, მოვანდისჟინორ გამომწვანი თბი-
 სა და ასევე მოვანდისჟინორ გამომწვანი წყვილღეჩიანი ღეკიასლი. ღიას-
 ნის სამკაულებში წამყვანი არგირი სამაქურებს უკავია. აღმომჩენილია
 59 ბჩინჯაოსა და 4 ჩკინის სამაქური. საყუჩე - ჩვობები აღმომჩენილია
 19 ყარი: 2 ოქოსი, 7 ვეჩყბრისა და 9 ბჩინჯაოს გავჩიკევეთში მჩგვარი
 მავთურისა. ნათი ჩაობეჩობა თთთოეუღ სამაჩხბში 1-დან 4-მდე მეჩყეობს.
 ბაჩაკები - აღმომჩნდა 3 ყარი, ბჩინჯაოსი, გვეჩებებმეჭჩილები; ღიასობის
 ნაკეთობებს მიეკუთვნებმა აგჩეთეე ეჩთაღეჩით ჩკინის სასხლავი დანა⁹¹.
 მძივები და მძივსაკობები - 2500 ყარს აღმწვს; ღიანეყები - 10
 ქვეყნსამაჩხბში 29 კობეჩი თეთჩია აღმომჩენილი. ყვერა ღიანეყა მყინე წო-
 მინარებობა - ნაბევეაჩჩინაქობანებში. ღიანეყობის ჩაობეჩობა თთთოეუღ სამაჩ-
 91. ნ. ვამაკობე. დასახ. ნამჩროში. გვ. 97-98, 108-138.

ბში უნთიდან საშამდე მიყვობს. გამონაკლისს წარმოადგენს მე-16 სა-
მარხი, რომელშიც 10 მონივე დადასტურდა. ხშირ შემთხვევაში მონივე მიყ-
ვარებურს პირში პიონრა ჩადებური ან მარჯვენა ხეობს მცვეანთან ელმ⁹².

მეშოფანყბის ქვევრსამარხები, სამარხად გამოყენებულ ქვევრებ-
ზე, აგრეთვე ინვენტარზე /ბრინჯაოს სამაჯურები, კოლბური თუთრები, მო-
თქური და მოვნიყბილი მძივები /დაყინდნობით ძვ.წ. IV ს. ბოლოთ და
ძვ. წ. II ს. ანის დათარიღებული⁹³.

60-იან წლებში გუნიანთის ისტორიულ-გეოგრაფიული ექსპედიციის
მიერ სოფ. გოგონეთში აღმოჩენილ იქნა უნთი ქვევრსამარხი. სამარხად
განკუთვნილი ქვევრი თნმში ჰონიზონცვარუნად იყრ ჩანვენილი, პირით აღ-
მოსავლეთისკენ მიმართული. სამარხში ნაპოვნი: მონითალო გამომწვანი
თიხის ქუსლიანი ჯამები; ნოლად გამომწვანი თიხის კანთაროსი; მინის
მძივები და მძივსაკიდები; ვერყბის საყური რგოლები; ჩუხნის სამაჯუ-
რის ფრავმნიყვები. კანთაროსზე და მოქირე მძივებზე დაყინდნობით სა-
მარხი ძვ.წ. II-1 სს. ანის დათარიღებული⁹⁴.

სოფ. ნოქარაქვეში 1973-1977 წწ. ყიბე-გოჯის აღმოსავლეთით,
გარავნის გარეთ, ნოქარაქვის ანქეოლოგიურმა ექსპედიციამ გათხარა სა-
მაროვანი - 27 თნმოსამარხი და 6 ქვევრსამარხი⁹⁵.

ნოქარაქვის სამაროვანზე გამოკვლეული ყველა სამარხი ქვევ-
რი თნმში ჰონიზონცვარუნად იყრ ჩანვენილი /6 - პირით აღმოსავლეთისა-

---

92. ნ. ვაშაკიძე. დასახ. ნაშნ., გვ. 135-145.
 93. ნ. ვაშაკიძე. დასახ. ნაშნ., გვ. 144-148.
 94. ნ. ვაშაკიძე. გუნიანთის ანციკური ბანის ანქეოლოგიური ძველები.
 სტაძ, II, თბ., 1971, გვ. 23-24.
 95. ნოქარაქვის ქვევრსამარხების შესახებ იხ. Г. О. Гвинчидзе. "Ново-
 выявленный некрополь древней столицы западной Грузии. Цихе -
 Тоджи - Археополиса. Экспрессинформация, Тб., 1978, с. 4-38;
 დ. გ. გვინჩიძე. ნოქარაქვის ქვევრსამარხები. "მაცნე", 2, 1979,
 გვ. 152-153; ნოქარაქვი-ანქეოლოგიის, ანქეოლოგიური გათხრები,
 1973-1977 წწ. I, თბ., 1981, გვ. 151, 152-180.

კენ, ხოლო პირით დასავლეთისაკენ იყო მიმართული. ზოგი სანაპირო ქვეყნი-
 რი, მის განმეორებულ შემოხვეობილი რიგის ქვეშით იყო გამოგზავნილი. მისვა-
 ლებულები ესვენა ხელოვნურად მოწყობილი, თავით აღმოსავლეთისაკენ მი-
 მართლები, მარჯვენა ან მარცხენა გვერდზე⁹⁶. ორი ქვეყნისამაინბს
 //X 4 და 6/ X თავზე ქვის ღმერთი ეწყობ. მე-3 და მე-4 სანაპირო ქვეყნებ-
 თან, პირდაპირ მიწაში, უნებუნებარად იყენებ დაკრძალულნი გულადმა გა-
 მოყვლილი სახით ქვეყნისაკენ მიმართული მოყვარებულები. მიიჩნევენ,
 რომ ქვეყნისამაინბების გვერდით ასეთ მდგომარეობაში დაკრძალულები, მე-
 საძროა შენჩინული ცეცხლები ან მონა-მსახურები ყოფილიყვენენ; ამ მოსამ-
 რებას ამაგრებს ის ფაქტი, რომ X 3 ქვეყნისამაინბთან დაკრძალულ მოყვა-
 რებულს გულმკერდის ანუმი რკინის იარაღის ნაჭები აღმოაჩნდა, იარაღი-
 სა, რომელითაც შესაძლოა მსხვერპლი განგმირენ⁹⁷.

ნოქალაქების სამარხთანზე სამარხად გამოყენებულნი ქვეყნები კარ-
 გად თარიღდება ელინისტური ხანით. ისინი ყველა შავზედაპირიანია; სა-
 ინტერესო ფაქტები დადასტურდა დაკრძალვასთან დაკავშირებული რიტუალისა
 თუ ნესების კვლევის საქმისთვისა. ასე, მაგალითად, მე-4 და მე-5 სა-
 მარხი ქვეყნების გვერდით დადასტურდა ვინცკავალურად ჩამუშავებული დიდი
 ქურჭლები; მებუთე სამარხის ორმოც ძირზე დაფენილი ყოფილა ბრწყინი თუთ-
 ნი ქვები.

ქვეყნისამაინბებიდან მომდინარე ინვენტარიში ერთი მოჩუხო-მოყავის-
 ფორმ გამომწვანარი თიხის ღოქია აღმოჩენილი; ღოქის მუხლის ქვედა ნაწილში
 გამოწვანებე მრგვალი ნახევრეი აქვს გაკეთებული. ქვეყნების გარეთ კი
 ორი თიხის ქურჭლის ნაჭებები და ვარდისფრად გამომწვანარი თიხის შავლა-
 ქიანი კანთაროსი აღმოჩნდა. ინვენტარის ძირითად ნაწილს რითონის
 სამკაულები შეადგენს. სამაჯურები - ბრინჯაოს განივკვეთში მრგვალი ან

96. ვ. გვინჩიძე. ნოქალაქების ქვეყნისამაინბები "მაცნე", 2, 1979, 83-153-162.

97. ვ. გვინჩიძე. დასახ. ნაშრ., გვ. 156, 158, 162.

თახულება მავთულისა, ხვადგახსნილები, ბუნებრივნი ქიმიკები, ბუნებრივი ქვები, გნძოვი ნუღი, სურათი ზოლებითა და ქვევით, ბოლოებზე დნაკონის სვილიზებური თავებთა მკვერი სამაქური; სავური ნომლები - ერთ ნყვილი და მბადებური ვერცხლის მავთულისაგან; მუონი ნყვილი და მბადებური ბინიჯაოს განიკვეთში მნგვარი მავთულისაგან; ბეჭებო - ბინიჯაოს სხელი ფინფიცისა, ჭინიფანაკიანი; ონი ოქროს და ერთ ბინიჯაოს ფინფიცა. ნიონის მუბისწვენი; ასამდე ღუჩი, მწვანე და ყვითელი პას-ტის მძივები; ონი კორბუნი თეთრი. ერთ სამანიხი [X I] სავითრ უნი-ვინფანო გამოდვა⁹⁸.

სამანიხად გამოყენებულ ქვევრებზე დაყრდნობით, აგრეთვე სამანიხური ინვენციონის მდებარეობით ლიპოლოგიური ანალიზის საფუძველზე ნოქალაქების ქვევრსამანიხები ძვ. წ. 111-11 სს. ანის დათარიღებულნი.⁹⁹

1976 წლის აგვისტოში, ღერხუმ-სვანეთის ყვინარული გზის გაფართობის დროს, მდ. ყხენისწყლის ნაპირზე, მუნიის ყხივების ქვევით, მათქნამე აღმსანიხების ეკლესიის ნანგრევების [VII ს.] მახლობლად მონის სამუშაოების დროს ექსკავაციონს ქვევრსამანიხი დაუბიანებია. თვით სამანიხი ქვევრის ან მიყვარებულის ძვლების ვადარჩენა ვერ მოხერხდა. ამ აღმოჩენის დონეზე, აღვიღებომა მუხონიგმა შ. მუხიხუჯრადემ მამონე შობინიკა მონამი გამოჩენილი სამანიხის ინვენციონი და ყავრის მხანიგთმოდნობის მუზეუმს გადასცა. მისი ბეპირი ვადმოყვით რანს, რომ სამანიხი ქვევრი მონამი პონიზონცვარულია იყო ჩადგმული; იქვე აბლოს კიდევ ერთი ქვევრსამანიხი იყო, რომელიც ასევე ძლიერი დაუბიანებია ექსკავაციონს. ამ სამანიხიდანაც ამოვიდა ნივთები და მიყვარებულის ძვლები. ყავრის მხანიგთმოდნობის მუზეუმში აღნიშნული პუნქციდან მემდევი ნივთები დაგვხვდა: ღოქი - აგურიისფრად გამომწვარი თიხისა; სამაქური - ბინიჯაოს განიკვეთში მნგვარი ღეროსი, ბუნგსწორი; სამაქუ-

98. გ. გვინიძე. დასახ. ნამწ., გვ. 153, 154-162. სურ. 1111.

99. გ. გვინიძე. დასახ. ნამწ., გვ. 153-165.

რო - რკინისა, განივკვეთში მრგვალი ღეროსი, ბუნგსწორი; ბართა - ბრინჯაოსი; რკინისა და ბრინჯაოს საკინძი, ცანსაყმლის წვილი მოკაბმულბა; სასაფუძელი რგოლი - განივკვეთში მრგვალი ვერცხლის მავთულისა, საყურე რგოლი - ოქროს განივკვეთში მრგვალი მავთულისა; რკინის ნამგლი-სებრი ნიჟი, კუბიეში ნაბვიეცით, რკინის დანა, იხრისპირები - რკინის /2 ყალი/, შუბის პირები - რკინისა /4 ყალი/. მათ შორის ერთი ოქრავა; მინის ჭუნჭლის ნაცები, მუქი ღურჩი; მძივები - 1 მინის მოგნძო მუქი ღურჩი, 11 ყვითერი და 2 ყისფერი პასვის ოყვიბი; ვერცხლის მოწეცა - ყუდად აჩის შემნახუნი¹⁰⁰. მინის ჭუნჭლები, რკინის იაჩალისა და სამკაულებზე დაყრნობით, სამაჩები აბ.ნ. 111-1V სს. შვიძლება დათაჩილდეს.

აღწერილი სამაჩების გარდა, ყაგერის რაიონში კიდეე ყოფილა ქვეყნსამაჩითა აღმოჩენის შემთხვევები. ასე, მავალითად, 20-25 წლის წინათ ქვეყნსამაჩები აღმოჩენილა თვით ყაგერში და ყაგერის ძველ სასაფლაოზე მინის სამუშაოების დროს.

1980 წელს ამბროლაურის რაიონში სოფ. სხვადასთან, ანდრიას გონაჩე, ფრმის მშენებლობის დროს, აღმოჩნდა ქვეყნსამაჩი, რომელიც აჩქელოგმა გ. გობუჯიძეიძეა შვისწავლა ადგილზე და ივანაუდა სამაჩის ადრე შუასაუკუნეებით დათაჩილების შესაძლებლობა. ჩასაკვირველია, ეს მბოლოდ წინასწარი ვაჩაუღია, მით უმეცეს, რომ სამაჩი ძლიერი დაბიანებუ-ლია; შემოჩჩა მბოლოდ ქვეყნის პირ-ყელისა და გერდის ნაცებები, რომლებზეე კინის ნამთები შვიმჩენვა, აგერთვე აგურისფრად და შავად გამომწვანი თიხის ჭუნჭლის ნაცებები, ხის ძელი და მიყვადებულის ძვლების ნაწილები. საქმეს იხიყ აჩოურებს, რომ სამაჩი შემთხვევით აღმოჩნდა და მის განშემო მინა აღაჩი გათჩილა და მოგადო სუჩათის თუ სიყუაყიის წამ-ბლგენა სამაჩის განშემო ჭერჩერობით შვიძლებილა.

ბეშოთ მოყვანილი პუნქტების გარდა, დასავლეთ საქაჩოველში ქვეყნსამაჩები დადასყურებულია აგერთვე: სოფ. ქოგნაჩში /ქუთაისის რ-ნი/;

100. აღწერილი ნივთები დაყულია ყაგერის მბაჩიემყოდნობის მუზეუმში.

ინვენციაში წარმოდგენილია თიხის წყვილრიხოვანი ყუნიანი ღოქია, შავად
 გამოქანული ჯამბოთი, რკალიდრეკილი ბრინჯაოს სამაჯურიბით; ჭოგნანის
 ქვევრსამაჩხები გვიანელინისცური ხანით ანის დათარიღებული¹⁰¹. სოფ.
 ბანათთან, აბაშისა და ცხებურის თავშესაყართან, სამაჩხური კომპლექსე-
 ბი წარმოდგენილია ბრინჯაოსა და თითბრის ბეჭედბით, რომლებზეც აწვრილი
 გამოსაბერი, ბრინჯაოს სამაჯურიბით, მძივებით, კორბური ნახევარღრე-
 შიანებით, რომელთა შიხედვით ისინი მოგადად ძვ.წ. V-III სს. თარიღე-
 ბა¹⁰². სოფ. ისურამი თეკლათის სანერგე შეუნეგობის ცერიცონიბა და
 თვით რიონის კარაპოცში, ცხებურ-აბაშის შესაყართან¹⁰³; ჩხორწყში,
 კრეშაყორ სამაჩხებთან ერთად, ერთი დერგსამაჩხი გავითბანა, რომელშიც
 შოშანის ძვლები და რკინის სახბრავი დაწა დადასცურდა. სამაჩხი ძვ.წ.
 III-აბ.წ. I სს. ანის დათარიღებული¹⁰⁴. ბონში, ძვ.წ. I - აბ. II სს.
 ქვევრსამაჩხები¹⁰⁵. სოფ. მუხიანში [ქუთაისის რ-ნი] სამაჩხი ქვევრები
 მინამი პონიბრცარუნად იყვენ ჩანვენილი; ინვენციაში წარმოდგენილია
 თიხის ქუჩქით, რითონის სამაჯურებითა და მძივებით. მუხიანის სამაჩ-
 ხები გვიანელინისცური ხანით ანის დათარიღებული¹⁰⁶. ქობულეთ-ფიქვან-
 ში სამაჩხები შეიყვარა ბრინჯაოს ბურგმდრეკორ სამაჯურებს, კორბურ
 თეხებს, მინის მძივებს, ბრინჯაოს ძენკვს. სამაჩხები ძვ.წ. V ს. მ-

101. ვ. თორმრავა. დაქარაღვის წესები ერიონისცური ხანის საქართველ-
 ში. თბ., 1980, გვ. 33-34.
 102. გ. ერიავა. აბაშისა და ცხებურის ხეობების ისტორიული ღონისშესანბ-
 ნამბანა. თბ., 1971, გვ. 11-12.
 103. გ. ერიავა. დასაბ. ნამბ., გვ. 12 და შეშდვგი.
 104. Н. Хоштариа. Чхороцку. Материалы по истории Грузии и Кав-
 каза. Тб., 1941, вып. II, с. 76-77, 91.
 105. გ. რმთათიძე. საქართველის მონაბრეგობის სოყარული და კულცუ-
 რული დახასითებობათვის აბ. წ. I-III სს. ისტორიის ინსტიტუ-
 ცის შრომები I, თბ., 1955, გვ. 359.
 106. ვ. თორმრავა. დასაბ. ნამბ., გვ. 32-34.

წერილთა და ძვ.ნ. IV ს. ანის დათარიღებული¹⁰⁷ . ქვეყნსამაჩხები და
 დასტურდა აგრეთვე ყიზილყალენში, ყყერვანში /ვანის ნ-ნი/¹⁰⁸ , სოფ. ნო-
 სონსა და აბარსოფელში;¹⁰⁹ მოიპოვება ყნობები ქვეყნსამაჩხების აღმო-
 ჩვენების შესახებ ბათუმსა და ფოთში¹¹⁰ .

ქვეყნსამაჩხები აღმოსავლეთ საქართველოში

პირველი ქვეყნსამაჩხები აღმოსავლეთ საქართველოში გამოიკვლია
 გ. ჩიფაიაშ 1924 წელს, ბეშოაჯქალის პირმოქვეყნსადგუნის მახლობლად¹¹¹ .
 სამი გათხრილი ქვეყნსამაჩხიდან ორი მიწაში პირიმონტყალენად იყო ჩან-
 ენილი, ერთი - ვინციკალენად, პირზე მოფარებული პქონდა ქვის ჟირა.
 მოყვარებულები დაქნაძარქია ბერძენმოქყევირ პოშიაში. ერთ სამაჩხში ნა-
 პოვნი: მოყვარებულის თაჯან თიხის ხელადები, ყყრთან-მინის მოქქ-
 ნური, სანირონის, ვიშნის, სადაფის მძივების, ყხოველების კბილებსა
 და თითის სახსრებისაჯან მერგენილი ყყრსაბაში, ოქროს გრებილი მავთუ-

- 107. ნ. ხომცაია. ანტიკური ხანის ანტიკოლოგიური ძეგლები დას. საქარ-
 თველოში: საქართველოს ანტიკოლოგია. თბ., 1959, გვ. 224;
 А. Кахидзе. К истории городов Восточного Причерноморья в
 античную эпоху /Кобулет - Пичвнари/. Автореферат кандидат-
 ской диссертации. Тб., 1965, с.24.
- 108. ნ. კოლუნიძე. ყყნციხარური კოლხეთის მონახილების ისტორიისათვის
 /დაფნანის სამაროვანი ძვ.ნ. V-III სს./ . საქანელიდაყო დისერ-
 ვიკია. თბ., 1972, გვ. 54.
- 109. ა. აფაქიძე. სამაჩხთა ცილები და დაქნაძარქის წესები ანტიკური
 ხანის საქართველოში. საქართველოს ისტორიის ნაჩკვევები. ტ. I,
 თბ., 1970, გვ. 691.
- 110. ა. ბობოჩაძე. მევენახეობა-მეღვიგეობა ძველ საქართველოში ანტი-
 კოლოგიური მასალების მიხედვით. თბ., 1963, გვ. 133.
- 111. გ. ჩიფაია. გათხრები ბეშოაჯქალაში. "მეცნიერება და ცუქნოქა",
 № 3, 1925, გვ. 10.

რე, ვერცხლის მდებარეობნი, შუაში ჩასმული პასუცის თვლით; მდებარეობნი ჩა-
 მოკრებულნი ქონდა ბინჩაოს კულონი; თავის ქარასთან - სასაფუძელ
 ჩგორები, ბინჩაოსი, ჩიონის სამაჯური; ბეჭდები - ბინჩაოსი, ერთში
 ოპარის ქვის თვარია ჩასმული, მგონებში-ყოსფერი პასუცის ვამბეშო;
 ძვლისაგან დაშბადებული ჯიბვის თავების ნაცუთი ვამოსახულება. მგონე
 სამანხში მამაქაყია დაქნდარი; სამანხში ნაშოვნია: ბინჩაოს ისწრის-
 ნუენი, ბინჩაოს სასაფუძელე ჩგორები, ხაცისუთელი, მძიუები¹¹². ინ-
 ვენცანზე დაყრნობით ბემთაქარის ქვევრსამანხები ძვ.ნ.111-1 სს.
 აჩის დათარღლებული¹¹³.

1934 წელს ქვევრსამანხები აღმოჩნდა შრ. ოჩის მანყებნა სა-
 ნაპირზე, სოფ. უჩანმასთან. სამანხად ვამოყენებული იყო ღია ფრის
 საღვინე ქვევრები¹¹⁴.

1937 წელს შრ. არაბნის მანჯვენა ნაპირზე, სოფ. ანბორსკაროს
 მაბრძრად გ.ნოჩნაძე და გ.გობეჯიშვილმა ვაშბარეს სამანხი —

სამეურნეო ქვევრის გვერდის მოძირილ ნაცუებში, რომელზედაც
 დაქნდარი იყო მუიჩენლოვანი(ბავშვი), მიყვარებულს ჩაცანებული ქონ-
 და ბინჩაოს ჩვარბსნილი სამაჯური. სამანხად ვამოყენებული ქვევრის
 ნაცუების ვანშემო შემოწყობილი იყო 6 თიხის ქუჩქელი: 2 ხელადა, სამფე-
 ბა-ყურიანი თაფში, რომელსაც ბემლად ოჩენა და ყარყენა ჯამები ეყყო;
 სამანხი, არაბნის ველის სხვა მასარებთან ერთად, ძვ. ნ. 1 საუკუნით აჩის
 დათარღლებული¹¹⁵.

სამთავროს სამანოვნის გეგმაშოიერი აჩქოლოგოური მენსავლა

- 112. გ.ჩიუაია. დასახ. ნაშნ., გვ. 10-11.
- 113. ა.ბობჩიაძე. მევენახეობა-მეღვინეობა ძვერ საქანთვერში აჩქ-
 ოლოგოური მასარების მიხედვით. თბ., 1963, გვ.132.
- 114. М.М.Иващенко. Кувшинные погребения Азербайджана и Грузии.
 Изв. АН Азерб. ССР, № I, 1947, с. 77.
- 115. გ.ნოჩნაძე. არაბნის ველის ვაშბრები. თბ., 1940, გვ.1-6, 89-92.

1938 წლიდან დაიწყო და ღრუბდე გრძელდება. ქვევინსამანხები საშთავროს
 საშაროვანზე ყარჯურე ჟგუფბად იყო განლაგებულნი. 1938-1941 წწ.
 საშთავროს ჩრდილო და სამხრეთ უბნებზე სულ 150 ქვევინსამანხი გაითხა-
 რა¹¹⁶. სამანხად გამოყენებულნი არიყ სამეურნეო დანიშნულების ქვევინე-
 ბი ან დერგები უმეტესად მინამი პონიზონცადურნადაა ჩანვენილი.
 სამანხი ქუნჭრის ვრწყიკარული მდგომარეობა მბოლოე 19 შეშთხვევაშია
 დედასტურებული, აქედან 17-ში მიყვარებული ან აღმოჩენილი; ხშირად, სა-
 მანხი ქვევინების განმეო, გასადაგრებლად იიყის ქვები იყო შენოსყობილი.

მომხრელები და მომარღები იკრძალვბოლ-
 ნენ ვარისფრად გამომწვან თიბის ქვევინებში, ბავშვები - მრყუნა დერ-
 გებში. არის შეშთხვევა, როდესაყ ბავშვი დაკრძალულია მამხრელი თი-
 ბის ქუნჭრის ნაყრებზე და შეშოდანაყ ასეთივე ნაყრები აქვს დაფარებული.
 სამანხად განკუთვნილი ქვევინებსა და დერგებს პირი დაყული პქონდათ
 ბრყყერი კრამიოთ ან სლოენისა და კარიპყენის ცოპის კრამიოებოთ, ბრ-
 ყყერი ქვით, თიბის ქუნჭრის ნაყრით ან თიბის ფოლით. მიყვარებულები
 ბერეებმოკყერი პობაში მარყებნა /28 სამანხი/ ან მარჯუნა /25 სა-
 მანხი/ გვერდზე ესვენა.

14 სამანხი ნყვირადი აღმოჩნდა; ერთ სამანხში კი სამი მიყვა-
 რებული ესვენა /სამანხი № 27 სამხრეთი უბანი - 1939/. სამანხი ქვევ-
 ინების უმწავრესობა დამხრობილია ჩრდილოეთოდან სამხრეთისაკენ, ხშირად
 პირით სამხრეთისაკენ¹¹⁷.

116. საშთავროს საშაროვნის ქვევინსამანხებზე შეშაობისას ვბერმძლვა-
 ნერობდით არ. კარაენადიხსა და მ. ივამჩენკოს სავრეე დოკუმენტოთ,
 რომრებოყ საქ. სსრ მეყნიერებათა აკადრემიის ისყრონიის ინსტოიყუ-
 ცის ბიბლიოთეკაშია დაყული. აგრეთვე, მ. ივამჩენკოს ხერნანერი
 ნაშრომებოთ. "Кувшинные погребения Самтавро" и "Кувшинные
 погребения в Грузии", რომრებოყ მუხეოთს არქეოლოგიური ექს-
 პერეიონის ბიბლიოთეკაში ინახება.

117. М.М.Ивашенко. Кувшинные погребения Азербайджана и Грузии,
 с. 77.

სამთავროს ქვეყნსამართალთა ინვენტარიში უმთავრეს ნაწილს ქუჩები, მოსტოვილი სასამართლო ორ-ორი თბილის ქუჩებიცაა ჩაღებულნი, ყარაქუჩი შემთხვევებში ოთხი ან ხუთი. ანის შემთხვევები, რომესაც ქუჩები ქვეყნის განუთ ანის ჩადგმული. თბილის ქუჩების უმეტესი ნაწილი ნიორად ან ლია ჩადგმულად ანის გამოშვანი, მუღბილი ან გაპირადებული ნიორად, იშვიათთა შავად ან ღვად გამოშვანი ქუჩები. აღმოჩენილია: ღოქები - პირი გადამღილი აქვთ, ყელი მალარი ან დაბარი, მხრები მკვეთნად დაქანებული, მუყელი მინგვარი, ძირი ბრყყელი, განიკვეთში მინგვარი ყური მიქენილია პირს ქვემოთ და მხარზე, სამტრია პირიანი ღოქები - ყელი მალარი ან დაბარი აქვთ, მუყელი მინგვარი, ძირი ბრყყელი. განიკვეთში მინგვარი ყური პირსა და მხარზეა დაქენილი; კოქობები - პირი გადმოკეცილი აქვთ, მუყელი მინგვარი, ძირი ბრყყელი; ქოთნები - ანის ყურიანი და უყურს. მომხრილ ქოთნებს ყური პირს ქვემოთ აქვს მიქენილი, პავარა მომის ქოთნებს კი მუყელის მუა ნაწილში; ქამები - პირი სწორი ან დაბარი - მოყრილი აქვთ, გვერდები დაბარი, ძირი ბრყყელი ან ქუსლიანი, ანის ძაბრისებრი ფეხის მქონე ქამის; კონუსურიძირიანი ქინძილა; მიღსანურიანი ქუჩები; ბოლომორული ქუჩები; ორყურა კანთაროსისებრი ფინჯები.

სამთავროს ქვეყნსამართლებიდან მომდინარე სამკაულებში ნამყვანი ადვილი სამაქურებს უჭირავს, აღმოჩენილია 105 ბრინჯაოსა და ჩინის განიკვეთში მინგვარი, შერგარდენილი სამაქურები. სამაქურებს ბოლიები მემკული აქვთ ღომის თავებით, ყბოვლები სვილიზებული გამოსახულებებით, ნახნაგებით, მესქელებით. თოქმის ყელი ქვეყნსამართალში აღმოჩნდა ბრინჯაოს, ვერყხლის ან ოქროს განიკვეთში მინგვარი ან ბრყყელი მავთულის საყურე ჩოლები. ბძინად გვხვდება ბეჭები - ბრინჯაოს, ვერყხლის ან ჩინის ფურყისაგან დამზადებული, ჩოგონყსადა, ახევე ფარაკიანი ან თვარბუდიანი ბეჭები, თვარბუდეში მინის ან ქვის ვეჭები ჩასმული. სამეჭდავები - გძინის, ომბინივი, ყრბლორის ფინძის, გამსქვარი ნახევიყით, ყიბფეჩი მინის ათნახნაგა პინა-

ըղբյուրերն փրփուն, մոնն ոնցարոո, ծրոնչաոս ծէքսն ուարւն տարծւ-
ըմոն հասւելո; ծրոնչաոս մահալոն - յոնւսւնո, ըսփանչիւրո ճն ըսլոն-
քոը թւրընթոնոն; սրոնընւրո - թւրընթէքիւրո; հլոնոն սասրոնոն ըս-
նոն - 5 սարո; թոնոն - յասլոն, վոն, մոնոն, մոտիւրոն ըս մոնոն-
սընրոն ¹¹⁸.

Եւրոմոնոնոն մասարո 5 մոնցոտ ճրոն նանթընընոն: ոնո փն-
ոն 111-ոն յընսընոն ընոքնո /ժո.Ն.70-57 Ն.Ն./, ոնո ոնոը 1-ոն ընոք-
նո /ժո.Ն. 53-38 Ն.Ն./, յոնոս սոնոտիւրոն ընոքնո /ժոնըն 5. 77-70 Ն.Ն./ ¹¹⁹.

Տաճախընրոն ոնցընսոնոն մընոնոնոն ցոնոնոնոնոն ճնարոնոն Տա-
փընընըն, յոնոն, վոն թոնոն, ըոնոնոն Տաճախընթըն ըս նոնոնոն-
ցոնոն մասարոն ըսլոնընոնոն Տաճախոն վոնոնոնոնոն ժո.Ն. 111-1 Ն.Ն.
ճրոն ըստոնընընըն ¹²⁰.

1939 Նըն Տաճախոն ճ.նոնոնոն ըս յ.նոնոնոնոն ըստոն-
ընոն Տաճախոն, Տարոն վոնոնոնոն ըս ոնոնոնոնոնոն յոնոն,
ճոնոնոն յոնոնոնոնոն ըս յոնոնոնոնոն, ոնոնընոն
յոնոնընթըն Տաճախոն վոնոնոնոնոն ¹²¹.

1948 Նըն սընոնընոն մոնընթընոն ընոն մոնոնոնոն ճոնոնոն.

118. Г.Г. Леммлейн. Каменные бусы Самтаврского некрополя.
Մասարըն Տախ. ըս յոնոնոնոն ոնցոնոնոնոն. Նոնոնոն 29, տո.,
1951, թո. 185-186.

119. М.М. Иващенко. Кувшинные погребения Азербайджана и Грузии.
Изв. АН Азерб.ССР, № I, 1947, с. 78.

120. Յ.նոնոնոնոն. ճոնոնոնոն ճոնոնոն Տաճախընթըն ըս ըն-
թընթըն. տո., 1944, թո. 35; ճ.ճոնոնոն. ընթընթըն ըս Տաճախընթըն
սընթընթըն ըս ընթընթըն. տո., 1963, թո. 35; յ.նոնոնոն. ըս.
Մասարըն ըստոն ոնցոնոնոնոն ժո.Ն. 111-1 Ն.Ն.յոն
111, տո., 1963, թո. 153.

121. ճոնոն "Заря Востока", 1940, 25/I, № I9, с.4.

ადრეობინჯათ - გვიანანსტოკური ხანის სამაჩხეობი, რომელთა მონი-
ცოქარუნად ჩადგმული ევფრესამაჩხიო ყოფილა¹²².

1951 წელს სამხრეთ-ოსეთის ანტიკომუნისტური ექსპედიციის გათხრებს
აწარმოებდა ბნაურის რაიონში, სოფ. ანკნეთთან, მრ. ფონეს ხეობაში,
"ვასასწყაროს" სამაროვანზე. აღმოჩენილი 8 სამაჩხიოვანი, 6 მრმოსამაჩ-
ხი და 2 ევფრესამაჩხი გამოდგა¹²³. ერთ შემთხვევაში სამაჩხად მონი-
თაროდ გამოშვანი ქილა იყო გამოყენებული, რომელშიც მნი მყინველ-
ვანი ბავშვი იყო დაქრძალული. სამაჩხში ნაპოვნია: ბინჯაოს წყვილი
სასაფეთქლე ჩგოლი, შძივები, ნიჟანა; მუონე ქვევნი მრმომი პონიბონ-
ცოქარუნად იყო ჩანვენილი. დაქრძალულია წყვილი მიყვარებული ხელფხბო-
კეცილ პობაში. სამაჩხში ნაპოვნია: მნი შავად გამოშვანი თიხის ქურ-
ქელი, ბინჯაოს სამაქურები, ბინჯაოს ბეჭედი, ბინჯაოს 3 სასაფეთ-
ქლე ჩგოლი, ჩიონის ძლიერი დაქანგული ნივთი, შძივები, ღუჩი მინის
სკანაბეიოტი, ღუჩი მინის საბეჭდავები - 5 ყალი, ათნახნაგა პანა-
ლეღეპიპედის ფონის, სიგნივ გაბვეწყლები¹²⁴.

ანკნეთის 1951 წლის განათხანი ევფრესამაჩხები, სამაჩხეული
ინვესტირის შედარებით ანალიზის საფუძველზე შემდეგნაირად არის და-
თარიღებული: პინველი დეჩგსამაჩხი - ძველი და ახალი წელთაღიყხევის
პინველი საუკუნეები, მუონე ევფრესამაჩხი ძვ.წ. 11-1 სს.¹²⁵.

სოფ. ანკნეთში 1975 წელს კიდევ აღმოჩნდა ევფრესამაჩხები,
ქვევრებში მიყვარებული ხელფხბოკეცილ პობაში ესევენა.

122. ცნობები მოგვანოდა გონის ისყ. ეთნ. მუზეუმის დირექტორმა ს. ნა-
ლიძეშვილმა. აგნეთვე მოკლე ცნობები იხ. ბ. კუჭიონის აჩქივში -
საქ. საბ. მუზეუმში, 1948 წლის მასალებში.

123. თ. ჯაფარიძე. ანტიკომუნისტური გათხრები სოფ. ანკნეთში; თ. ს. უ. მონ-
ში, ტ. 53, 1956, გვ. 183, 188.

124. თ. ჯაფარიძე. დასახ. ნაშნ., გვ. 183, 198-201.

125. თ. ჯაფარიძე. დასახ. ნაშნ., გვ. 198, 205.

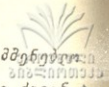
სამაჩხებში აღმოჩენილია: თიხის ჭურჭელი, ბინიჯასის ჩგოლები, საკინ-
ძეები, მიწისა და პასუცის მძივები. სამაჩხები გვიანანტიკური ხანით
აჩნის დათარიღებული¹²⁶.

1956 წლის 12 ივლისს თეთრიწყაროში, დაბუნჯეთი გათხრების
ეროს აღმოჩნდა ჰორიზონტალურად ჩანუნილი ქვევრისამაჩხი. სამაჩხად
გამოყენებული ქვევრი ნიჟარად აჩნის გამომწვანი, ყელი შეშკური აქვს
ჭდეური ორნამენტით, ფსკერი გაბურღილი აქვს გამწვამდე. დაქრძალუ-
რი იყ. მომარტი. სამაჩხში აღმოჩნდა: ვრცელი განივკვეთი მწვარი
წყვილი ჩგოლსაკილი, ჩგოლებს თავები ხსნილი, დაბრწყვებული და გა-
ბურღილი აქვთ. იქვე იღო ჩიხის დაწა. ჩგოლებსა და დაწაზე დაყრდნო-
ბით თეთრიწყაროს ქვევრისამაჩხი ძვ.წ. VI-V სს. აჩნის დათარიღებული¹²⁷.
უახლესი მონაცემების მიხედვით თეთრიწყაროს ქვევრისამაჩხები ძვ.წ. IVს.
გადათარიღდა.¹²⁸

1959-60 წწ. სოფ. უფლისციხის ქალაქ გორთან დაშავაშინებულ
გზასა და შრ. მცკვანის შორის, მცკვრის მარცხენა ნაპირთან, უფლისცი-
ხის დასავლეთით ბაშბების ნამოსახლარის ძველი ციხის ნაგებობის ია-
ვრის დონის ქვეშ აღმოჩნდა თავდაყინა ვრცელად ჩანადრული, ნიჟ-
არად გამომწვანი თიხის მოზრდილი დოქი, რომელშიც მყინველვანი ბა-
შვი იყ. დაქრძალული¹²⁹.

მოგვიმოგება ცნობები ქვევრისამაჩხთა აღმოჩენის შესახებ თბი-
ლისში. ასე, მაგალითად, 1961 წელს კირავის ქაჩხის ცერეცრიაზე,
მიწის სამუშაოების დროს, შემოხვევით აღმოჩნდა ქვევრისამაჩხი. მიყ-
ვარებულს პირში მოხვევები პქონდა ჩადებულ¹³⁰.

126. А.Х.Сланов. Аркнетский могильник. Археологические откры-
тия 1975 г., М., 1976, с. 492.
127. ა.ბობოჩაძე. ანტიანტიკური ხანის სამაჩხები თეთრიწყაროს მად-
ლობად. მსკა 111, თბ. 1963, გვ.36.
128. ვ.თორღვაა. დაქრძალვის წესები ვრცელსერი ხანის საქარავ-
ლოში. თბ., 1980, გვ. 46.
129. დ.ბაბუჯიაშვილი. უფლისციხე I, 1957-1963 წწ., ანტიკოლოგიური
კვლევა-ძიების შედეგები. თბ., 1964, გვ.70-73.
130. ინფორმაცია მოგვანოდა კირავის ქაჩხის თანამშრომელმა ნ.თორ-
ღვაამ.

1969 წელს დიღმის ბუბაძის თეატრის საშაროვანბე, საამშენვეთო საშუალოების დროს, დაბიანდა საშარხო ქვევინო. მოყვარებული ძლიერი ბერ-ფეხმოკეცილი პოზაში ესვენა თავით დასავლეთისაკენ მიმართული. საშარ-ბში ნაპოვნია: თიხის ჯამი და პასუცის მოცები. ქვევინსაშარხო ძვ.ნ. I საუკუნით არის დათაროლებული¹³¹.

1971 წლიდან სოფ. კავთისხეუთან [კასპის რ-ნი], კავთუნას შარ-ყბენა საწაპირობე, ყობია გონის შაბლობად, დაჭირებობის ბორყუსა და საყარაულე სენბე მიშდინანგობს არქეოლოგიური კვლევა-ძიება, რთბრის შედებად 55 ქვევინსაშარხო გაითხარა¹³².

დაჭირებობის ბორყუბე [25 ქვევინსაშარხო] საშარხობი ჯგუფ-ჯგუფად იყო განლაგებულნი. საშარხად გამოყენებული არე მუენგეობაში ნაბ-შარხო ქვევინებო, მიწაში საშ შეშობევეაში ვერცხიარულრად იყო ჩადგმული, დაწარჩენში კი პირბობცარულრად ჩანვენილი. ქვევინებო ვარდისფრად არის გაშომწენანი. ქვევინებს პირბე ბრყევი, მოხუთბა ან საგანგებოდ გა-მოთლილი მიგვარი ქვები უფარა. გაშონაკრისს ეწთარენთი დერგსაშარხო წარშობდგენს, რთბერსაყ პირი თიხის სხვა ქუნქრის ნაცეხებობი პქონდა დაყული. მოყვარებულბი ქვევინებში ბერფეხმოკეცილი ესვენა, შარყბენა [9 შეშობევეაში] ან შარქვენა [ორ შეშობევეაში] გვერდბე. პირველ ქვე-ვინსაშარხოში 8 მოყვარებული იყო დაქრძარული; შე-10 და შე-16 საშარ-ხებში საშ-საში მოყვარებული ესვენა, ბორი შე-5, შე-11, შე-12, შე-18 და 23-ე საშარხობი ნყვირადი აღმოჩნდა¹³³.

131. ვ.ნიკოლაიშვილი. ანციკური ხანის ძეგლები დიღმის ბუბობდან. სა-ქაროვერის არქეოლოგიის საკობებო. I, თბ., 1978, გვ. 93, 95-96, 103.

132. 132. ნ.ნაკაიძე. ძვ. ნ. IV-III სს. ქვევინსაშარხობი "დაჭირებობის" საშაროვნობან. კავთისხეუის არქეოლოგიური ძეგლები. თბ., 1980, გვ. 28-40; იმავე კრებულში - გ.ჩონჩიბაშვილი. ძვ.ნ. I და აბ.5. I ს. ქვევინსაშარხობი "საყარაულე სენის" საშაროვნობან. გვ. 42, 58.

133. ნ.ნაკაიძე. ძვ.ნ. IV-III სს. ქვევინსაშარხობი "დაჭირებობის" სა-შაროვნობან. გვ. 28-40.

სამანხველი ინვენტარიის ძირითად ნაწილს თიხის ჭურჭელი შეადგენს, აღმოჩენილია: ღოჭები - მოვანდისფრო, მოჩაღისფრო და შავად გამომწვანი თიხისა; ყუჩიანები, ფანთორ გაშრილი პირით, ვინჩო-დაბალი ან მალარი ყელითა და მწვარი ან მსხრისებრი ცვანით. ბოჭოვით მათგანი მოხაყულია ნითელი საღებავით, ერთი ღოჭი გაპირიარებულია წითლად; ხეღებები - მოჩაღისფრო-მოვანდისფრო გამომწვანი თიხისა, მუცნირად ნითლად მუცებირ-გაპირიარებული, პირი მწვარი ან სამცურა აქვთ, ყელი - დაბალი, მუყელი - მწვარი გამომწვარი, ძირი ბრყყელი. ყუჩი სამელირანი; ცორა - მოჩაღისფრო გამომწვანი თიხისა; კოჭობები - მოჩაღისფრო გამომწვანი თიხისა, აჩის შავპირიარა ეგმემპირაჩებოყ; ჯამები - მოვანდისფრო, მოჩაღისფრო ან აგურიისფრად გამომწვანი თიხისა. სამანხებში მწავლად აღმოჩნდა რითონის სამკაულებოყ, ნამოვნოა: განივკვეთში მწვარი, კქრისა და ვერყხრის შავპურიის სასაქუქელი და საყური რგორები; რკინისა და ბრინჯაოს განივკვეთში მწვარი ღეროს ბურგრამხექელი, კოჭობთ მემელი სამაქურიები, ვერყხრისა და რკინის ოვარულიფარაკიანი ბქქებები, ვერყხრის საკინძები; ბრინჯაოს ირანი, მმვირესაკინძი, ბრინჯაოს ოთბუთხა საბქქდავი, სკანაბოელი, შამაკაყის გამოსახულებით პრითირში, მწვარი ბრინჯაოს კოროქო, ბრინჯაოს ლირები, კვინისთაუები, გვერდებრაქირი შანაკები, ნოქანები, მძიუები¹³⁴.

დაქირილების სამანოვნის ქვევრსამანხები ძვ.წ. IV-III სს. აჩის დათარლოებული¹³⁵.

საყარაულთ სერიშე გათბირი 30 ქვევრსამანხიდან მუც-ნაკლებად პარად დაყური 16 კომელიქსი აღმოჩნდა. სამანხები სამანოვანხე ყარ-კველ ქგუქებად აჩის განლაგებული.

134. ნ.ნაკიძე. დასაბ. ნაში. გვ. 29-30.

135. ნ.ნაკიძე. დასაბ. ნაში. გვ. 40.

საყარაულო სერბი გათხროლი 30 ქვეყნსამაინხიდან მუც-ნაკლებად
 კანგად დაყური 16 კომპლექსი აღმოჩნდა. სამაინხები სამაროვანზე უარე-
 ურ ჯგუფებად არის განლაგებული. სამაინხად გამოყენებულია მუხრნეობაში
 ნახმანი სალუინე ქვეყნიები - ვანდისფრად გამომწვანი თიხისა. ყველა
 სამაინხი ქვეყნი მინაში ჰონიზმონფალურად იყოს ჩანვენილი; პირი დაყური
 აქვთ სორენის ციპის კრამცილოთ, მოზრდილი თიხის ჭურჭლის ნაფეხით ან
 რიყის ქუთ. მიყვარებულები ბელფებმოყეყილი პობაში იკრძალებოდა, მან-
 ჯვინა |1 სამაინხი| ან მანყებინა |5 სამაინხი| გვერდზე ¹³⁶.

საყარაულო სერის ქვეყნსამაინხებიდან მოზრინანი ინვენციაში ნამ-
 ყვანი აღგორი თიხის ჭურჭელს ეკუთვნის; აღმოჩენილია: ღოქები - ვან-
 დისფრად ან შავად გამომწვანი თიხისა, პირი მინგვარი აქვთ, ვარდმოშლი-
 ღი, ყერი - დაბარი, ფანათ, ნიბოიანი ან მოშალო, მუყელი-მინგვარი
 ან მსხრისებრი, ძირი-ბრყყელი; განიკვეთში მინგვარი ყური მიძენილი
 აქვთ პინსა და მხანზე, ან მხანსა და მუყელზე. მოკიყინო ღოქი მოხაფე-
 ღია ნოთერი სალუბავით. ამ ღოქებს შორის გებდებდა სამცურა თინობოიას
 ციპის სალუინე ღოქებიც. კოჭობები მოვანდისფრო, მოჩარისფრო ან შა-
 ვად გამომწვანი თიხისა; ქოთნები - მოვანდისფრო ან შავად გამომწვა-
 ნი თიხისა. ჯამები - მოვანდისფრო ან შავად გამომწვანი თიხის ქუსლი-
 ანი, ნოთად მოხაფური და მოვანდისფრო გამომწვანი ბრყყელიძინიანი ჯა-
 მები. რითონის საშკაურები: ბინჩაოს სამაქურები - განიკვეთში მინგ-
 ვარი ღეროსი, ბურგჩაზნექილი, ბოლოგმესქელებული ან ბოლოგბე სელი-
 ბებული თავებოთ; ჩკინის სამაქურები - განიკვეთში მინგვარი ღეროსი,
 კოპებოიანი; ბეჭები - ბინჩაოსი, თვარური თვარბური, თვარბურეში ჩას-
 მულია პასციის თვარი; ჩკინის მინგვარფანაკიანი ბეჭები; საყური ჩგორები
 - ბინჩაოს განიკვეთში მინგვარი, თავებგახსნილი ჩგორი, აღმოჩენილია

136. გ.ჩინჩიბაშვილი. ძვ.წ. I და აბ.წ. I ს. ქვეყნსამაინხები საყარა-
 ულო სერის სამაროვნიდან. კავთისხევის ანქეოლოგიური ძეგლები,
 თბ., 1980, გვ. 42-51.

თითონს ყველა ქვეყნისაშინაში, უმეტეს მემთხვევაში წყვილი; მანაკები - ბინჩაოსი, ნახევანსფრული - მიგვარყუნნილიანი, კონუსური - თავ-გახვილებილი, გუმბათისებრი - დაფანჯრული; დანები - რკინის; მინის ქუჩები: მინოცურული სანელსაყხებლები მომწვანო ან იოსფრის გამჭვირვალე მინის, საბჭოდავები - ღრუხი მინის და ძვლის ოსტკუთა; მძივები - პასუის, მინის, სერდოლიკის, გომრისა და ბინჩაოსი; ცისფერი პასუის სპარბოლი, ცისფერი პასუის ყრძნის მტყვინის ფრინის მძივსაკილი; მონელები - ანცაბან 11-ის ბინჩაოს დნაქმა [ძვ.წ. 88-77 წწ.] და გოვანმეს ვერხების მონევა [ახ.წ. 40-51 წწ.]¹³⁷.

სამანხული ინვენტარის შედარებით, ცოლოლოგური ანალიზის საფუძველზე, საყარაულო სერზე გათხრილი ქვეყნისაშინაში. ძვ.წ. I - ახ.წ. I სს. არის დათარიღებული¹³⁸.

1975 წელს კანონისხვევის ნასახლართან, საყარაუანზე გათხარია ერთი დერგსაშინაში. ჩაღისფრად გამომწვანარი სამანხი დერგი მინაში პირი-მონცაღრნად იყო ჩანვენილი. მიყვარებული ხერფხმოკეყილ მღგომარყო-ბაში, მარყხენა გვერდზე ესვენა. მიყვარებული ქუჩქრეში მოსადავსებ-ლად დერგისათვის მუცლის ნანილი ამოუმტყვინეთათ, შემდეგ კი მომრეილი ქუჩქრის ძირ-მვერდისნაცხეი მიუფარებიათ. სამანხში ნაშოვნია: მოყარ-ღისფრად გამომწვანარი თიხის ხერდა, 10 მძივი. ინვენტარზე დაყრდნობით სამანხი ზოვადად ახ.წ. I საუკუნით არის დათარიღებული¹³⁹.

1975-1978 წწ. მუხეთაში, სუცოყხოვლის დასავლეთ კარიბჭესთან, ითხრებოდა მინადაღყნიანი არქეოლოგური ძეგლი, რომლის უძველეს დონეს ნარმოადგენს გვიანელინისცური - აღნიერომაული ხანის ქვეყნისაშინათა გვე-

137. გ. ჩინჩიბაძეილი. დასახ. ნაშნ., გვ. 46, 52-55.

138. გ. ჩინჩიბაძეილი. დასახ. ნაშნ., გვ. 56-58.

139. მუხეთა, 11. არქეოლოგური კვლევა-ძიების შედეგები. დიდი მუხეთის აღნიერკინის, ანციკური და აღნიერყოღარული ხანის არქეოლოგური ძეგლები. თბ., 1978, გვ. 32, 53.

ფი. სამაჩხაბეზე გავრცელებულია თავის დროზე მთურსადაც წაბნელებულია ვინც ქვეყნიდან. სპეციალურად გათხრობილ ოჯახურ ორმომი ღმად ჩანვნილი ქვეყნიდან ზედა მხარეზე მუყელი ამოყვანილი აქვთ მოყვარებულის ჩასახვე-
 ნებლად. დაკრძალვის მდებარე ნაცვებები თავ-თავის ადგილას დაუბრუნებო-
 ათ, ზოგან კი სხვა ქუჩის ან კრამიყის ნაცვებებიც დაუბრუნებიათ, ქვე-
 ვრის პირზე ბრყელი კრამიყი მთუბრუნებიათ და ამგვანად ნემლი ქვეყნიში
 მოუწყვეთიათ.

სამ ქვეყნსამაჩხბში თითო მოყვარებული აღმოჩნდა დაკრძალული, მყოფი საშეულში კი ორ-ორი, სურ 7 ქვეყნსამაჩხბი გაითხარა. ინვენტარი უმთავრესად მდებარეა თიხის ქუჩის, სამკაულებისა და მძივებისაგან. თითქმის მკვდრივე სამაჩხბში ნაჩნობვენილია თიხის ხედავები, რკინისა აუ ბრინჯაოს სამაქუნიები, სანაფთქელი რგორები და მძივები.

საგანგებო ყურადღებას იმსახურებს მე-14 სამაჩხბი აღმოჩენილი ოწყურა სანთისი - ციპური კანთაროსი, რომლის ანალოგიები აღმოჩენილია სამაქავერში¹⁴⁰ და "ნიკიანების ველი", ალაიანის 26-ე სამაჩხბი, რომელიც ძვ.წ. I ს. თარიღდება¹⁴¹.

საერთო სვეციობვლის უბნის ქვეყნსამაჩხბთა ინვენტარი ეღ მსგავსებას ამეღვენებს სამაქავერს ძვ.წ. II-1 სს. მასალებთან. "ნიკი-
 ანების ველის" ძვ.წ. I ს. სამაჩხბურ ინვენტართან და ამის საფუძველ-
 ბე ძვ.წ. II-1 სს. უნდა დათარიღდეს.

1977 წელს სოფ. ანაგვისპირის გვიანანტიკური, აღნიჭოლადური ხანის სამაროვნის IX უბანზე, რომელიც მდებარეობს დუშეთის გადასახვე-
 ვიდან 300 მეტრის დაშორებით, ოჩქონიკიძისკენ მიმავალი გზაყვეყილის მარცხენა მხარეს, გაითხარა ერთი ქვეყნსამაჩხბი [სამაჩხბი № 68]. ვარ-

140. ვ.თორნიღავა. მასალები ქაჩარის სამეფოს ისტორიისათვის ძვ. წ. 111-1 სს. მსკა. III, თბ., 1963, გვ. 43.
 141. ნ.მონიანამვილი. ანტილოგოური ძველები ალაიანისაგან. ახარგაზრდა ლვერეკართა სამეყნიერო სესიის მასალები. თბ., 1977, გვ.91.

დისკონარე გამომწვანარი თიხის საშინიხი ქვევრი მონაში ვერცხვილურად, რით ბევით იყო ჩადგმული. ქვევრის მუყეღზე რელიეფური თიხისებრი ორნამენტული მუშოყვება. ქვევრი მუბაბუა ჯაღაცხილი, ქვედა ნაწილი მონიხი ანის ამოვსებული, მასზე მონარია დაქრძალული, ხელეუბმოყვილი პობამი, მარცხენა გვერდზე, თავით აღმოსავლეთისაკენ მიმარული. მემღვდ ბედა მომცხეველი ნაწილია დაფარებული. საშინიხი ნამოვნიხა: ვარდისფრად გამომწვანარი თიხის სამცხეჩა ბედადა [იღო მიყვარებულის თავთან], ახვევე ვარდისფრად გამომწვანარი ყუნიანი ბედადა, ბედაშინი ნოთელი სალუბავით აქვს მოხაცხული და მემქველიანხვევით ამოყვანილი კომბით [იღო მიყვარებულის ნევივის ძვლებიხ ბემოდან]; მინიჯაოს ყუნნიანი კონუსისებრი მარია; 55 სარელიონის, ქარვისა და მინის მძივი, მინის საკონძისთავები, ყბოველის გახვეველი კობილი. ინვენცარიზე დაყრდნობით საშინიხი ბოვადად აბ.წ. 111 ს. ანის დათარიღებული¹⁴².

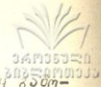
1977 წელს, ყბიწვარიდან 6 კმ-ის დაშორებით, საშინეთის მიმართებებით, სოფ. ბეღო მონასვენიში ვაითხანა ენოი ქვევრისაშინიხი. საშინიხი ძლიერი დაბიანებული და უნივენციარი გამოდგა. საშინიხი ბოვადად აბ.წ. 1-11 სს. ანის დათარიღებული¹⁴³.

1978-1980 წწ. ნასცავისის ვეღზე [მყხეთის რ-ნი] მღ. ქსნისა და მცვერის მესაყართან გამოვერევილი საშინოვანბზე, ვაითხანა ხუთი ქვევრისაშინიხი, რომველთავან მბოლღ ენოი გამოდგა ინვენციარიანი. საშინოვანბზე გვხვებმა მიყვარებულთა დაქრძალვა ქოყომი, ღვიწმი, ქოთანში და ჩაფში-თიხი ქვევრისაშინიხი ძვ.წ. 1 ს-ის 11 ნაბ. და აბ.წ. 1 ს. დასანყისით ანის დათარიღებული, ბოლო ენოი ქვევრისაშინიხი [N 42] ძვ.წ. 11 ს-ის 11 ნაბვერით. მას აბდავს საშინიხი ქვევრის გვერდითი, ვერცხვილურ-

142. მასარა გამოქვეყნებელია. ინფორმაცია მოვანოდა ეონვარის ანიქოლოგოვინი ექსპედიციის ნევიმა ყ.რობაქიძემ. ინვენციარი დაყვლია ეონვარის ექსპედიციის ბაბაბზე, ღუმეთში.

143. საშინიხი გამოქვეყნებელია. ინფორმაცია მოვანოდა საშინიხის გამთარეღმა რ.გავლოვემა.

რად ჩამუშავებული ნოთიერი საღებავით მოხატული ქვევანი, რომელზეც სახურლია მხედრების წარწერების სურათები¹⁴⁴.

ბევრთ მოყვანილი პუქქეების განდა, აღმოსავლეთ საქართველოში ქვევინსამაჩხები აღმოჩენილია: "მთა ქაჩარზე" სამაჩხად გამოყენებული ქვევანი მინაში ჰონიბონცვალურად იყო ჩადგმული. დაკრძალულია მობანდი, ხეღუბმოქვეილ ჰობაში. სამაჩხში ნაპოვნია: ვაჩიღსაფრად გამოშვანი თიხის ვინრო ყვლიანი ჭურჭელი, ბირეჯაოს მურგჩადრევილი სამაქური, საყურე ჩგორები, თავის ქარის მანჯვენა მხანეს ბირეჯაოს და მანჯვენა მხანეს ვენიხლის; სანდოთნისა და მინის მოქურელი მძოვები, სამაჩხი ძვ.წ. უკანასკნელი საუკუნეებით აჩის დათარიღებული¹⁴⁵. უჩბნისის ნაქარაქარის სამაჩოვანზე, სადაც 7 დენვსამაჩხი გავიბანა. ამათგან 4 უჩვენდნა. ენოთ სამაჩხი წყვილადია, ყველა სამაჩხში მობანდებია დაკრძალული. ენთ მუმთხევევაში სამაჩხად ჩაფია გამოყენებული. იწვენდანი წანმორგენილია შავად გაჩილადებული ჯამთა და დოქოთ, მინისა და მასცის მძივებით, ნიქარებით. სამაჩხები ელინისცური ხანოთ აჩის დათარიღებული¹⁴⁶. სოფ. სანოჩრემი [თელიავის რ-ნი], სამაჩხი ქვევანი მინაში ჰონიბონცვალურად იყო ჩანვენილი. სამაჩხში აღმოჩნდა: ბირეჯაოს სამაქური, მანაკი, ოქროს საყურეები ყუნძის მღვივის ფარმისა. სამაჩხი ნელბოლიცხვათა მტხნოთ თარიღება¹⁴⁷.

სოფ. შარაურთან და მუკუმანში, ღვივის ქაჩხის ცერიცონია-ბე. სამაჩხები თარიღება აბ.წ. I-II სს.¹⁴⁸. ნოთერდყაროს რ-ბში, სოფ.

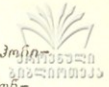
144. А.В.Бохочадзе, П.Г.Мирианашвили, Г.К.Нариманашвили, М.Т.Надибадзе, К.З.Карая, В.Г.Сургуладзе. Настакисская археологическая экспедиция Мухетского района. ЦАИ в 1930 году. Тб., 1982, с.47, 51.

145. ვ.თორნირაძე. მასალები ქაჩარის სამეფოს ისტორიისათვის ძვ.წ. III-I სს. [ქვევინსამაჩხები აღმოსავლეთ საქართველოში/საკანდერ-დაცო დისერვატია. თბ., 1968, გვ. 69-70.

146. ვ.თორნირაძე. დასახ. ნაშჩ., გვ.70-72.

147. ვ.თორნირაძე. საკანდერდაცო დისერვატია, გვ.93.

148. К.Н.Лихцеллаури, Ш.Ш.Дедабришвили. Работы Кахетинской археологической экспедиции.

ყოლოთოსთან, 7 ქვევინსამანიხი მათხანა. სამანიხი ქვევრები მონაში პოქი-
 მონვალუნად იყო ჩანვენილი. მოგ სამანიხ ქვევრის განედან შემო-
 ყობილი პქონდა დიდი მომის სიხის ქუნქელი; ერთ შემთხვევაში ქვევრიც
 კი ჩაუტღავთ სამანიხის გვერდით. ინვენტარი მდგვება: სიხის ქუნქელი -
 ვანდისფრად გამომწვანი სიხის ჯამები და კოჭობები, ღოთონის სამკაულე-
 ბი, ჩკინის დანის ნაცვებები, მძივები - მინის, პასტის, სანდოონისა და
 გომრის. ყოლოთოს ქვევრისამანიხები წელთაღნიცხვათა მიჯნით თარიღე-
 ბა¹⁴⁹. თერავის რაიონში სოფ. მანჩხაანთან აღმოჩენილი ქვევრისამანიხებიც
 ძველ და ახალ წელთაღნიცხვათა მიჯნით თარიღება¹⁵⁰. მოიპოვება ცნობე-
 ბი ქვევრისამანიხთა აღმოჩენის შესახებ ჩორგთში, ნაფარეულში, ხაშში,
 ღრმაღლეში¹⁵¹, თერავში, მანჩხაანში, გომში¹⁵², აჯამეთსა და ძვე-
 ში¹⁵³.

149. ვ.თორნიძე. დასახ. ნაშრ., გვ. 74.

150. ა.ბოხოჩაძე. მევენახეობა-მეღვინეობა ძველ საქართველოში ანტიკლო-
 გიური მასალების მიხედვით. თბ., 1963, გვ. 132.

151. გ.ყვიციანი. მევენახეობის ისტორიისათვის საქართველოში ანტი-
 კლოგიური მასალების მიხედვით [უძველესი დროიდან აბ. წ. 111
 საუკუნემდე]. ისტორიის ინსტიტუტის შრომები, ტ. 12, ნაკვეთი 11,
 1959, გვ. 139.

152. ვ.თორნიძე. მასალები ქართლის სამეფოს ისტორიისათვის ძ.წ.
 111-1 სს. მსკა 111, თბ., 1963, გვ. 137.

153. ა.ბოხოჩაძე. მევენახეობა-მეღვინეობა ძველ საქართველოში ანტი-
 კლოგიური მასალების მიხედვით. თბ., 1963, გვ. 132-133.

ՄՅՂՅՆՏԱՄԱՆԻՅԵՐԻ ԱՐՄԵՆԻԱ

Թանաթը և այլ լուրջ սոցիալական և տնտեսական փոփոխությունները լայն շրջանում հանգեցրեցին հին և նոր հայաստանի մշակութային ժառանգության պահպանմանը և հարստացմանը։ Այդպիսով, ինչպես և նախորդ դարերում, հայաստանում ևս մշակութային ժառանգության պահպանումը և հարստացումը միջոցառումների և ծրագրերի միջոցով կատարվում է համապատասխանաբար։

Մեր օրերում ժառանգության պահպանմանը և հարստացմանը նպաստում է հատկապես ժառանգության պահպանման և հարստացման հարցի վերաբերյալ իրականացվող հետազոտությունները։

Մեր համայնքում ժառանգության պահպանման և հարստացման հարցը հարուստ է ժառանգության պահպանման և հարստացման հարցի վերաբերյալ իրականացվող հետազոտություններով։

Մեր համայնքում ժառանգության պահպանման և հարստացման հարցը հարուստ է ժառանգության պահպանման և հարստացման հարցի վերաբերյալ իրականացվող հետազոտություններով։

Մեր համայնքում ժառանգության պահպանման և հարստացման հարցը հարուստ է ժառանգության պահպանման և հարստացման հարցի վերաբերյալ իրականացվող հետազոտություններով։

Մեր համայնքում ժառանգության պահպանման և հարստացման հարցը հարուստ է ժառանգության պահպանման և հարստացման հարցի վերաբերյալ իրականացվող հետազոտություններով։

154. Ե.Ա.Լալայանց. Раскопки погребений в Советской Армении. Ереван, 1931, с. 67 /на арм. языке/.

155. "Советская Археология", № 8, 1937, Хроника, с. 264. Կ.Դ.Վաչագյան. Гарни У. Античный некрополь. Ереван, 1976, с.19-25.

156. И.Каралетян. Раскопки в Карцахпуре, 1975-1976, в.г. Тезисы докладов, посвященных итогам полевых археологических исследований в Армянской ССР /1976-1976/. Ереван, 1977, с.30.

ՅՎԱԻՐԵՍԿԱՆ - 1968 Ն. ԸՎ ԵՐՄՈՒՈՒՆԻՄ - 1974. ՅՎԳՈՒՄԱՅԱԿՆ ԴՅՅՅԻՆ-
 ՆԱՄԱՆԻՏԱ ՄԻՆՅԱԸՆԴՐՈՍԻՏՅՈՒՆ ԸՆՎԵՆԸՐԱՆԻՄ ԿՄԻՆԱԸԼՈՒՄՆ ԸՄԿՐՈՒՄՆ ՆՈՐԵՆԻՆ
 ԿՐՈՒՆ ԿՆԱՄԻՍԿ, ՈՒՄԵՐԸՍ ՆԱՄԱՆԻՃԸ ԳԱՄԿԵՆԵՆԵՅԸԼԻ ԴՅՅՅԻՆՆ ՍՈՐԻՅԵ ՈՍԿ
 ՄՈՓԱՆԵՅԵՐԻ ԿՐԻՄՈՒՈՒՆԻՄ/ ԿՆԱՄԸՅԵ ԸՎՅՎԱՆԸՐՈՒ ԸՎՄԸՆԱ, ՈՒՄԵՐԸՆԵՍ ԸՎՏՈՒ-
 ՆԵՐԱԸ ՈՒՅՈՒՅԵՄՈՒ - "ՄԵՏՈՒՅԵ ՆԿՅՈՒՄՈՒՆԻ ԸՅՅՈՒՆԻ". ՈՒՅՏՐԱՍ ԿՆՈՒՅՈՒՆԱ, ՎԸ-
 ՆՈՒՄՆԵՐԻ ԸՅՅՈՒՆԻ 114 - 115 ՆԸՅԵՄԻ ՆՈՒՅԵՏՈՒՆ ԿՐԻՆԿՍՈՒՆՈՒՄԵ ԸՄԿՐՈՒՄՈՒ-
 ԸՎ. ՅՎԳՈՒՄԱՅԱԿՄԻ ՎԸՄՈՒՐԵՆԸՐԻ ԴՅՅՅԻՆՆԱՄԱՆԻՅԵՆԻ ԸՎՎԱՆԸՐՈՒՅԸՐԸՎԱ ՎՃ.Ն.
 1-11 ՆԱՅԿՅՆԵՅԵՆԻՄ ԿՆԱՆՆԱՎՅԱԳՈ, ԵՐՄՈՒՈՒՆԻՄ/ ԸՎ 1 ՎՃ.Ն. 1-1V ՆԱՅԿՅ-
 ՆԵՅԵՆԻՄ ԿՅՅՎԱՆԿՍԿԻ/ 157

ԵՐՏ-ԵՐՏ ՄՆՈՒՅԵՆԸՐՈՒՅՆ ՍՅՆԴԵՍ ԴՅՅՅԻՆՆԱՄԱՆԻՃԱ ՎԸՄՈՒՐԵՆԻՆԱ ՆՈՒ-
 ՅԵՏՄԻ ՆԱՆՄՈՒՐԸՅԵՆՆ ԳԱՆՆԻՆԻՍ, ՆԱԸՎՍ 15 ԴՅՅՅԻՆՆԱՄԱՆԻՅԻ ՈՒՄՆ ՎԸՄՈՒՐԵ-
 ՆԸՐԻ; ՎՄՈՒՅՎԱՆ ՈՒՆԻ ՆԱՄԱՆԻՅԻ ԴՅՅՅԻՆԻ ՄԻՆՎՄԻ ՅԵՐԿՈՒՅՎԱՐԿՆԱԸ ՈՍԿ ԻՎԸՅ-
 ՄԵՐԸ, ԸՎՆԱՆԻՐԵՆԻ 12 ԿՈ - ՍՈՆԻՈՒՄՆՅՎԱՐԿՆԱԸ ԻՎՆՅԵՆԸՐԸ. ՄՈՒՄԱՆԸՅԵՆԻՅԻ-
 ՆԱՏՅՈՒՆ ԳԱՆԿՅՏՅԵՆԸՐԸ ՈՒՆԻ ՆԱՄԱՆԻՅԻ ՄԸՅՅԵՅՄԸՆԱ ԴՅՅՅԻՆՆ ՈՒՆԻ ՄՈՒՄԸՐԸ-
 ՐԻ ՆԱԿԵՆԻՆՆԱՅՎԱՆ. ՆԱՄԱՆԻՃԸ ԳԱՄԿԵՆԵՆԵՅԸՐԸՎԱ ԻՅԵՐԸՅԵՆԻՅԻՅԻ ՆԱԸՐԸՆԵ ԴՅՅՅ-
 ՆԵՅԵՆԻ. ՄՈՍԿՎԱԸՅՅԵՐԻՆ ԻՎՆԱՆՅԵՆԵՅԵՐԸՎԱ ԴՅՅՅԻՆՆ ՄՅԱՆԻՆՆ ՆԱՆԸՐՆ ՎՄՈՒՄՅՅԻՅԻՅԻ-
 ԸՆԵՆ, ՄՈՍԿՎԱԸՅՅԵՐՆ ԴՅՅՅԻՆԻՄ ՄՈՒՏԱՅՆԵՅԵՆԵՆ, ԽՐՈՒ ՎՄՈՒՄՅՅԻՅԻՅԻՅԻ ՆԱՆԸՐՆ
 ՏՅՅՈՒՆ ՎԸՅՈՒՆՆ ՎՓԱՆԵՅԵՆԵՆ. ԴՅՅՅԻՅԵՆՆ ՍՈՐԻՅԵ ԴՅՅԻՆ ՓՐԸՎ ՍՒՄԸՆԱՄ ՄՈՓԱ-
 ՆԵՅԵՐԸ. ՄՈՍԿՎԱԸՅՅԵՐԵՆԻ ՈՒՆԸՎԱԸՅՅԵՐՎԱ ԽԸՐՓԵՅՄՈՒՅԿՅՈՒՐԸ, ՄԱՆԿԵՅՎԱ ՎՆ
 ՄԱՆԽՅՅՎԱ ՅՅԵՐԸՅԵ ԿՅՎՄՈՆԱՅՐԸՆՆ ՆԱՆՄՈՒՐԸՅԵՆՆ 122-Ե ՆԱՄԱՆԻՅԻ, ՈՒՄԸՐ-
 ՄՈՍ ՄՈՍԿՎԱԸՅՅԵՐԻ ԴՅՅՅԻՆՆ ՆՈՒՅԱՆԵՅԵ, ՄՅՅԸՐՆ ՆՈՓԱՆՏԵՅԻՄ ՈՍԿ ԸՎՅԻՏՎ-
 ԸՐԸՐԻ/ ՈՆՅԵՆԸՐԱՆԻ ՏՈՐԻՏԱԸՎԱՆ ՆԱՆՄՈՒՐԸՅԵՆԸՐԸՎԱ ԸՈՒՄՈՒՆՆ, ՄՈՒՆՆ, ՏՅՐԸՆ
 ՆԱՄՅԱՐԸՅԵՆԻՄ, ՅԵՐԿԵՅԸՐՆ ՄՈՆԵՅՅԵՆԻՅԻ; ՏՈՒՅԻՆ ԿՅՆԻՅԸՐԸ ՄԸՅՎԱՆԵՅԵՆԻՄ ՄԿՐԻՅ
 ԻՆՏԸՐՆՈՒՅՆ ՅՅՅՅԸՅՅԱ. ԵՐՏ ՆԱՄԱՆԻՅԻՄ ՎԸՄՈՒՐԸՎԱ ԻՅԻՆՆՆ ՄՅՅՈՒՆՍՈՒՆԻ.

157. А.Калантар. Раскопки древнего Вагаршапата. Ереван, 1935, с. 40-41 /на арм. языке/. Р.Торосян, С.Керкашарян. Археологические новинки из Эчмиадзина. Историко-филологический журнал, 1971, № 4, с. 37 /на арм. языке/. Խ.Ը.Վաչատրյան, Ր.Մ.Տորոսյան. Материалы из Северо-восточного некрополя Вагаршапата. Вестник общественных наук, № 5, Ереван, 1976, с. 99./на арм. языке/.

58-րան երգծն, ըզնոնս զատեհնդոն ըհոս, ծամուրոյոն ալմոհնայ
 ըդո համոհտան ըա ձը. զայցեմանդոն յարաձոյցն զոտեհնա 15 յգրգրհնաճան-
 ի. ոնցընցահո ժոհոտար ճահմոլքըցնուրո յզոն սաձէյթազըծոտ; ժոնոն,
 սըհուրոլոյոնս ըա ճյազոն ժոձոյցնոտ; յըհսըրոնս ըա ծոնոնքաոս ճըհուրո սաձ-
 յալըըծոտ. ոնցընցանձը ըպընընծոտ ըզնոնս ճախըծըր ըալմոհընուր յգրգր-
 հաճահնդն ըձ. 5. 1 - 11 սս. ըհոն ըաժահոլըձըլո¹⁶¹.

Յգրգրհնաճանիտ ալմոհընոն քալըցըծո ըաըսպընըծըրո ըզնոտը
 սոք. ըոհյոտան. յընցոյարընալ հալըձըլը սաձանի յգրգրըծնո մոձահըլձո
 ըպնժըլըրո. սոք. Յըհոն-ցըցաձընտան, ժոնոն սաձըձաոյցնոն ըհոս, ժըմ-
 տեհըցոտ ալմոհնըա յգրգրհնաճանի, հոձըրըանպ ժոլոլը ոհո տոնոն յըն-
 յըրո զաըահընուր. ըոհյոնս ըա յըհոն-ցըցաձընոն յգրգրհնաճանիձո ծո-
 զաըը ըձ. 5. 1 ս. ըհոն ըաժահոլըձըլո¹⁶².

Ենոձըր ոնկըհոլըր ըհըձազոնս յըհոլոհոնաձը զալմոլըլըր ոլքն
 17 յգրգրհնաճանի, հոձըրտազան ժոլոլը 6 ալմոհնըա ոնցընցահոնո. սա-
 ձանիձո ըհըձազոն զանըձըլըրո VII ըա VIII ժոհսյըլձո, սոք. ժոհն-
 տան ըա սոք. Եոհ-յոհնյոտան. 6-ըան 2 սաձանի յգրգրո ժոնաձո յընցոյա-
 ըրնալ ոլքո հալըձըլը, իլը 4 յոհոնձոհըլըրնալ. ոնցընցահո ճահմոլքըցն-
 ու յոլըձը ըն յազոնքհնալ ժըլըձըրո զալմոլըլըրո տոնոն յընխըրո, ծոն-
 քաոս սաձալընըծոտ, ժոնոն սանըլսպեղըլ յընխըրո. ոնցընցանձը ըպը-
 րնոձոտ, ըհըձազոնս յգրգրհնաճանիձո ժը. 5. 1 ս. ըա ըձ. 5. 11 սս. ըհոն
 ըաժահոլըձըլո¹⁶³.

161. К.Г.Кафандарян. Город Двин и его раскопки. Ереван, 1952, с.82. /на арм. языке/; К.Б.Кафандарян. Языческие погребения из Двина. Историко-филологический журнал, № 4, 1974, с.35. /на арм. языке/.

162. Э.Д.Хачатрян, А.Г.Каландарян. Античные и средневековые памятники Мартунинского и Вартевисского района. Вестник общественных наук АН Армянской ССР, № 1, 1972, с. 61-62.

163. Э.Д.Хачатрян. Результаты раскопок УИ Арташатского холма в 1973-1975 гг. Вестник общественных наук, № 8, 1978, с.55-58; Э.Д.Хачатрян, А.Г.Канесян. Раскопки в Арташате. Археологические открытия 1973 г. М., 1974, с. 460-461.

ԵՂՅՐՆԱՄԱՆԻՅՈՒ ՆՁՐՆՆԱԿՆԵՐ

մուսվադըծյունի վրայնիմ անշ վոլոքսի զայնժալոս նեկո, տոլմոն
մտլոլ տանամլղրոշոյ ամլրնմադանոն լրոնլոնոնմնոյ ճանլրլղըծյուն.

Չոնլրլոլ ցնոմծոլ վրայնսամահնոյ մլսնսնոյ ամլրնմադանմո ճանլրլ
նայլրլոն ժոնլրլոլ ճամոլվրլոլ. 1895 նլրն ղլոմնայլրլոլոն ճոլրլոլ-
նոն ժլրլոնոն մաննամո, ցնանոլրանոն ոլզամոլոմոլ ղ.հլրլղլոլմ մոնայլր
վրայնսամահնոյ նամահոլանն¹⁵⁶.

1897 նլրն ղ.հլրլղլոլմ յարատլղլոլ, մլ. յանյաննոն հանոնան
մոնայլրոյ ղրոլղլոլրոլր թալղլոլ նամահ վրայնլոլ¹⁵⁷.

1926 նլրն ո.նոմծոլոլոլոլ նոլ. ոհնոմլոնոնոն զամլրլոլոլ ճան-
նլրլոլ ննանոլոլոլ; ման զղոլոլոլոլոլ մլսոլրոլոլոլոլոլոլոլ մոլոլոլ ցնո-
մծոլ ոլ չոլ յոլղլ 1915 նլրն մլոմտոլրոլոլ զոմոլրոլոլ վրայնսամահնոլ
մլսնսնոլ. նամահնոլ ոհնոլ ղրոմանլոլոլոլ Չոնլրլոլ զայնլոլոլոլ վրայնոլոլ-
ման մլղլղլոլոլ. ո.նոմծոլոլոլոլոլ ցնոմոլոլ ճանն, զղրոլոլ, վրայնսամահնոլ
մլոմտոլրոլոլ զոմոլրոլոլ մլսնսնոլ զամլոլ-լրոլոլ մոլզ-
ոլոլոլ զո նոլ. ճոլզ-մամահնոլ¹⁵⁸.

1927 նլրն ղ.նոլոլոլոլ զոլոլոլ ճաննոլ համլղրոլոլ վրայնսամահնոլ¹⁵⁹.

1927 նլրն ճամոլոլոլոլ զ.նոլոլոլոլոլ զո զ.յաննամոլոլ մոլոլ
լղլոլ, յարատլղլոլոլ, ղոլոլոլ-նոլոլ հանոնան ճաննոլոլ վրայնսամահնոլ;

156. Э.А.Реслер. Отчет о раскопках в Шушинском уезде ОАК за 1895 г., СПб., 1897, с. 158.

157. Э.А.Реслер. Отчет о раскопках в Елизаветопольской губернии. ОАК за 1897 г., СПб., 1900, с.155-156.

158. И.Азимбеков. Древности Ленкоранского края. Изв. Азерб. археологического комитета. Вып. II, Баку, 1926, с.74-75, 78-82.

159. В.М.Сысоев. Лачин. Изв. Азкометариса, № 33, Баку, 1927.

ქვეყნსამაჩხებში დადასტურდა აგრეთვე მუშურღუთოეღეს ჟერღობებზე, სოფ. ეფერღისთან¹⁷⁰.

1927 წერს დაშვერღვითი სამუშაოების ღრღს სოფ. ივანოვკასთან /ვეოკრღის რ-ნო/ აღმორღნოღ ნაქაღაქაჩრღის ცერღოცრღოაზე ე. პაბოღოვდა გათხარღა რღმღერღნოზე ქვეყნსამაჩხი. სამაჩხად გამოყვერღბული იყო ღოღი ბოშინს /რ-170-180 სმ/ საღვირღე ქვეყრღებო¹⁷¹.

იმავე წერს სოფ. ასქერღანრღის მიღაბოებში, შინის სამუშაოების ღრღს, შვემთხვევით აღმორღნდა ქვეყნსამაჩხი, რღმერღმყო მიყვარღბულინს ძველები და მძოვები აღმორღნდა¹⁷².

1929 წერს საძოვებო ექსპეღიციამ ბარღა-ცერღცერღ-განჯაში, სოფ. გარღვეჯახთან, შერღ. კარღარღის შარღყხენა სანაპირღოზე აღმოარღრღა ქვეყნსამაჩხთანა ჯგუფო. ირვერღცარღის შვემყვეღი რღნი სამაჩხი გამოღგა. მიყვარღბული პირვეღ ქვეყრღში ხერღყხბოკვეციღ პობაში, შარღყხენა გვერღზე ესვენა. სამაჩხში აღმოჩნდა: ბრინჯაოს ჭვირღულცარღრღანო მახვიღი. ბრინჯაოს განიკვევთში შრღვეარღი სასაფოთქერღ რგოღებო და შინისა და პასუცის მძოვები. შვერღე სამაჩხში მიყვარღბული ხერღყხბოკვეციღ პობაში ესვენა, თავი უვან ქქონდა გარღვეღბული, თავის ქარღის ქვეშ აღმოჩნდა ბრინჯაოს სასაფოთქერღ რგოღი და მძოვები. თოთქმის ყვეღა სამაჩხ ქვეყნის გარღდან შვემონყობიღი ქქონდა ერღო ან რღნი იარღოქოთოფეს კერღამიკის მსგავსი თიხის ჭურღქერღ¹⁷³.

170. А.К.Алекперов. Материалы по археологии и этнографии Азербайджана. Вып. IV, Баку, 1927.

171. А.Алекперов. Кувшинные погребения в Азербайджанской ССР, с. 31.

172. Д.Александрович, И.Азимбеков, В.Сисоев. Евлах-Шуша. Изв. Азкомстариса, вып. II, 1987.

173. А.Алекперов. Указ. соч., с. 31-32.

1928-1930 წ. მულანის ვერზე სამედიკინო სისვენი¹⁷⁴ რობის დროს, სოფ. ჯაფარხანთან დაბინდა სამაროვანი, რომელიც ქვეყნ-სამანხებოც დადასტურდა. მოყვარებულები ქვეყნებში ხელფხობკეცილ 20-ბაში ესვენა. ერთი ქვეყნსამანხი წყვილადი გამოგვა. სამაროვანი სოფ. ჯაფარხანის აღმოსავლეთით 2 კმ-ის დაშორებით, მდ. ანაქსის მარჯვენა სანაპიროზე მდებარეობს¹⁷⁴.

1935 წელს შაჰმადანის რ-ბში მინის სამუშაოების დროს შემოხ-ვევით აღმოჩნდა ქვეყნსამანხი. სამანხში ნაპოვნია ოქროსა და ბრინჯა-ოს საყურე ნაკლები¹⁷⁵.

მედიკინი მასალა გამოვიღებდა 1935-1950 წლებში მინგერაუნიში. მინგერაუნი სამაროვანი განლაგებულია ქ. ხარდანის დასავლეთით 18 კმ-ის დაშორებით და სოფ. მინგერაუნი ჩრდილო-დასავლეთით 5 კმ-ის დაშორებით, ქ. მინგერაუნი მდებარე იყნითგონიანზე. ქვეყნსამანხები აღმოჩენილია მდ. მტკვრის ორივე სანაპიროზე. სურ მინგერაუნიში 300-ზე მეტი ქვეყნსამანხი გაითხანა. მოყვარებულები მოხილელ ქვეყნებში ოკ-ინძარებოტენენ /ჩ-120-205, მუყრის დმ. - 80 სმ/. მოგოიწ სამანხ ქვეყნის ძინზე დაცანელი აქვს მინგვარი ნახვილი. მომარებლი და ბავ-შევი, ყველა შემთხვევაში, ოკინძარებოტე, სამეურნიეო დანიშნულების დერ-გებში /ჩ-45-100 სმ-მდე/, ე.ო. სამანხად გამოყენებულ ქუჩქელში გამო-ოყოთა ონი ჯგუფი: მოხილელ მოყვარებულთათვის - ქვეყნები, მომარებლისა და ბავშვებისათვის - დინგები. სამანხი ქვეყნის მინაში ჩასადგმლად ოთხინებოტე სპეციარუნი ონიშ, რომელსაც ოვარუნი მინგვარი ან ოთბუთბა ფონმა ედრეოტე. განშარებულ ონიშში ქვეყნი ჯონიშმინცარუნიდ ოვგებო-ტე. სამანხად გამოყენებულ ქვეყნები თანაბნად ანის გამოშენანი,

174. Т.С.Пассек. Джафарханский могильник. Археологические разведки в Шуганской степи. ВДИ № 2, 1946, с. 169-175.

175. СА, № 2, 1935, хроника, с. 237.

პირი მრგვალი აქვს, მასიური, ყელი დაბალი, მხრები დაქანებული, მუყა-
 რი გამომხრული, ძირისკენ შევიწროებული, ძირი ბრწყყელი. ზოგიერთ მათ-
 განი მემკურლია რელიეფური სარწყელებით. მიყვარებულები იკრძარებოდნენ
 ბელაქობოკეყორ ამბამი, უმეყეს შემთხვევაში მარყხენა, იშვიათად მარ-
 ყვენა გვერდში; თავი, როგორყ წესი, მიმართული ჰქონდათ ქვეყრის პი-
 რისაკენ, ჟებები კი - ძირისაკენ. მიყვარებულების ქვეყრში ჩასასვე-
 ნებლად, ზოგჯერ ქვეყრს პირყელის ან ძირის წანორს ამყვრეყდნენ. ჩა-
 ცვანებული ინვენცყანის უმეყეს წანორს თიხის ჰუნჭელი შეადგენს, რომლე-
 ბიყ გვებლება როგორყ სამარბ ქვეყრში, აგრეთვე მის ჟარგლებს გარეთ.
 აღმოჩენილია: მოზრდილი მილაკისებრი სადინარიანი ბელალები; ღოქები -
 მათ შორის სამეყრქაპირიანი [ონობთან ცვიის]; ჟამები, ჟინჯნები; სა-
 სპარნე და ბელსაკილი მათარები; დანნაკები - ენთჟბა ან სამჟბა;
 თიხის ჰუნჭრის უმეყესობა ბელით არის ნაქენი. გამოჩრევა ზო-
 მომრჟული ჰუნჭრის ყვეთი [ვერძის, ყხენისა და სხვა ყხოველების ჟონ-
 მისა]. კენამიკულ წანარბს მიკეუთენება აგრეთვე კვირისთავები, პაცანა
 ბორბლები, სანაჟები, ადამიანის სარიცყარო ჟგუნები, მეყწილად ქარისა.
 კენამიკული წანარბის შემდეგ მიწვერქაურის ქვეყრსამარბითა ინვენცყანის
 მნიშვნელიოვან წანორს რითონის სამკაულები შეადგენს. აღმოჩენილია: ბე-
 რისა და ჟიხის სამაყურები, ბეჭლები, სამბეჭდავი ბეჭლები, საყურე და
 სანაჟთქლე რგორები, ბარებები, ხაცისულები, მარაკები, ყხოველების
 ჟგუნები, ლილაკები და სხვ. სამკაულები დამბადებულია ბრინჯაოს, რკი-
 რის, ვერყხრისა და იშვიათად ოქროსაგან. ვანსაკუთრებულად გამოჩრევა
 ბრინჯაოს განივევეთში მრგვალი ლეროს სამაყურები, რომლებიყ ზოგჯერ
 გვერის თავებით არის მემკური. ასეთი სამაყურების რიყბვი ყალკულ სა-
 მარბებში 22-დან 42-მდე აღწევს. მნავარჟეროვანია აგრეთვე საბრძოლო
 იარაღის ასოჩეომენცი -200-დან 30 ქვეყრსამარბში დადასცურდა რკინის
 იარაღი. აღმოჩენილია: დანები, საყვერები, მანვილიტი, შუბისა და ისრის

Յինքն, սամիժուրո սամյաձա ժշոնսինքն, իըլժոնսինքն. *სამხრეთის
სამხრეთის*
 ոահալտան ցհտად ქვეցნსամանիხքնի սამշუհնყო ոահալուց აღմոհնდა: სას-
 ხლავი დანები, ნამგლები, მკინავლები და სხვ., აგნეთვე რკინის მან-
 ური კანდელაბნი. ჟაწოთა მინის ნაკვეთობათა ასონღიშენცი, აღმოჩენი-
 ლია სხვადასხვა ფერის სანერსაყხებღე ფლკონები, ფონჯები, კათხები
 და სხვ.¹⁷⁶

ნუმიზმატიკური მასალა ნაწმღგენილია მემდეგი მონეტებითა :
 ანმაკერების - ფინავ 111-დან ორღ 1-მღე; რომაულები - ავგუსტეს,
 ნესპუბლიკის და ცოგნანიღების მონეტები¹⁷⁷.

სამანხად განკუთვნიღ ქვეცნებს ჰინზე რიყის ქვა, აღიბის ავუ-
 რი ან სხვა ზომნიღი ქურქლის ნაცეხი ეჟაწა. მინგერაუნიღ და საეწოღ,
 მთელი აბენბაიჯანის ცერიცოწიბაღ, ხმინად დასცუნიღება ქვეცნსამანხის
 გენიღთ სკურცო კოყონის კვაცი. რგორყ ვანაუღობენ, ასეთი კოყონები
 ეწყობღდა საჟღავის ბორცი სულებისაგან განსანმენად, მსხვერწიშენი-
 ვისთვის ან აღაჰის გასამანთად¹⁷⁸.

ქვეცნსამანხთა ინეენეაწი, განსაკუთრიბთ ნუმიზმატიკური მა-
 სალაბღ დაყრენობთ, მინგერაუნიის ქვეცნსამანხები ძვ.წ. 11-1 აბ. წ.
 1-11 სს. აწის დათანიღებულ¹⁷⁹.

1938 წლის გაბაფხულზე, სოფ. კარაგოასთან /ისმარიის რ-ნი/,
 ე. პახომოვა გაბაწაწა ქვეცნსამანხები, რომღებიყ შიგუავღა თიბის ქურქელს,
 რკინის, ბრინჯაოს, ვერყხრის, ოქროსა და მინის სამკაულებს. სოფ. კა-
 რაგოასთან ქვეცნსამანხთა თანადრყოღი ნამსახარეზიყ დადასცუნიღა.
 ექსპერიოყამ ქვეცნსამანხებს შიაკვიღა აგნეთვე ევრახიღან - ბანღაში

176. С.М.Казиев. Альбом кувшинных погребений Мингечаура. Баку, 1960, с.18-25.

177. Е.А.Пахомов. Монеты Мингечаура. МКА, т. II, 1951.

178. С.М.Казиев. Указ. соч., с. 20.

179. С.М.Казиев. Альбом кувшинных погребений Мингечаура, с.19.

მომავარ, გმადვეყიერის მე-9 კილმეფრმე შავშიანის საღეღორაყიო სი-
 ტემის ტრანსებმე, სოფ. გარაგუჯახში, სადაყ აღრეყ აღმორ-
 ნდა ქვევრსამარხთა ჯგუფი. ქვევრსამარხებო აღმორნდა ავრეთვე აჯა-
 ბერის რიომწერი ყენტრის შახეღმრად, სადაყ სამარხებში ნოთლად გარომ-
 წვარი მახავური კერამიკა დადასყურდა¹⁸⁰.

1951 წელს ქვევრსამარხებო აღმორნდა ნახიჩევანის ასსნი-ში,
 სოფრებში: კობა-ღობა, ნამარაბადესა და ახანბიჭინდში. სოფ. კობა-ღობაში
 აღმორნდა მინაში ჰონიზმწვალურად რანვენილი, ნოთლად გარომწვარი სა-
 მარხი ქვევრი. ქვევრი სადა ბედაშირიანია, შირი დაყური პიონდა ნოთ-
 ლად გარომწვარი თიხის რამბაქოთ. სოფ. ნამარაბადეში მინის სამუშაო-
 გბის ღრის შგმთხვევით აღმორნდა ორი ქვევრსამარხი. სოფ. ახანბიჭინდი
 ნახიჩევანიდან რი-ღეღო-დასადვერეთო 96 კმ-ის დაშორებოთ შღებარეობს. იქ
 საკარმირამო ნაკვეთმე, მინის სამუშაოგბის ღრის შგმთხვევით აღმორ-
 ნდა საწი ქვევრსამარხი. ნოთლად გარომწვარი თიხის ქვევრები მინაში
 ჰონიზმწვალურად იყო რანვენილი. სამარხებში აღმორნდა: მიყვადებულის
 ძველები და თიხის ქუჩქელი. მოგვიანებოთ, ამავე ადგილას, აზერბაიჯანის
 სახ. მუხეყმის ანთროპოლოგიშია ექსპედიციამ კიღვე ვრთო ქვევრსამარ-
 ხი გათხარა. სამარხი ქვევრი მინაში ვეფიკვალურად იყო რადგმელი.
 ქვევრი ნოთლად არის გარომწვარი, შირი მასიური აქვს, გარემორილი; გუყ-
 რის არე რამბარებურო, ძირი-ვიწრო, მხრებს ქვემოთ შგმთყვება
 7 სმ-ის სოფართის რედიოფური საწყყელი. რნვენწვანიდან მხოლოდ რქე-
 ბისა და ჯამების ნავებებო გარარჩა¹⁸¹.

1952 წელს სოფ. კობა-ხადილიში /ისმადილის რ-ნი/, მინის სამუ-
 შაოგბის ღრის შგმთხვევით აღმორნდა ქვევრსამარხთა ჯგუფი. სამარხებო

180. Е.А.Пахомов. Исследование и раскопки кувшинных погребений
 Азербайджана. Изв. Аз. ФАН СССР, № 33, 1939, с.70-73.

181. Т.И.Голубкина. Находки кувшинных погребений в Нах.АССР.ДАН
 Азерб.ССР, т.УП, № 8, Баку, 1952, с.451-453.

შეიყვანა იალორუთეთის კულტურისათვის დამახასიათებელი თიხის ქუჩა-
ქვებს¹⁸².

1954 წელს ც.გორუბკინამ სოფ.კოშა-ღობაში /ნახჩევანის ასნი/
კვლავ გათხარა ორი ქვევრისამარხი. მიყვარებულები ძლიერ ხერხეზმუ-
ყოდ პომაში, ქვევრის სიგანეზეა დაქმდარული. ინვენტარიდან მხოლოდ
ჩკინის დანა და თიხის ქუჩქისა და სამკაულები ნაფრებები გადარჩა¹⁸³.

1958-1974 წწ. არქეოლოგიური ექსპედიცია დ.ა.ხალილოვის ხელმ-
ძღვანელობით აწარმოებდა გათხრებს ქ. შუშაბას ნახრობლად, სოფ.ბონის-
ლისთან. გათხრების შედეგად გამოვლინდა 80-ზე მეტი ქვევრისამარხი და
სამაროვნის თანადროული ნაშთსაბარჩი¹⁸⁴.

1966 წელს სოფ. ეროჯაქის მიდამოებში /იანჩიშლის რ-ნი/, მინის
სამუშაოების დროს შემთხვევით აღმოჩნდა ქვევრისამარხები. აღნიშნული
სამარხებიდან მომდინარე ნივთები გადაეყა აშენბაიჯანის მუეჩიეჩებათა
აკადემიის ისტორიის ინსტიტუტს. მონაპოვარი ნაჩმოდგენილია 5 ბერიტ
ნაძეჩნი თიხის ქუჩქისა და ეჩთი თიხის კვინისათათ. ეჩთ-ეჩთ ლქიზე
ძეჩნეთ სვასტოკა გამოყვანელი. კენამიკაზე დაყჩრნობით აღნიშნული
სამარხები მოვადად ახ.წ. 111-VI სს. დათარღდა¹⁸⁵.

1971-1976 წწ. არქეოლოგიური გათხრები წარმოებდა შეჩვიახის
/“დაწყველილი ადგილი“/ სამაროვანზე, ჩომელიც განრავებულა სოფ.ბაგი-
ჩლისა და ვაქიკადიჩის ნახრობლად ქ. შუშაჩიდან 25 კმ-ის დაშორებით.
სამაროვანზე გამოვლინდა ქვევრისამარხებმა /20-ზე მეტი სამარხი/

182. О.Ш.Исмизаде.Археологические находки в сел.Куба-Халилле Исма-
иллинского района. ДАН Азерб.ССР, т.УШ,1952, с.629-631.

183. Т.И.Голубкина. Раскопки кувшинных погребений в сел.Коша-Лиза.
Нах. АССР. ДАН Азерб. ССР, № 9, 1957.

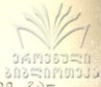
184. Д.А.Халилов. Материальная культура Кавказской Албании /IУ в.
по н.э. - III в. н.э. .Докторская диссертация. Баку, 1974,
с. 111-127.

185. Ф.Л.Осмонов. О кувшинных погребениях, найденных в сел.Елоджак
Ярдлилинского района /Гальшелос нагорие/. ДАН Азерб.ССР,
т.ХХIА, № 6, 1973, с.76.

գանսածըրնց ածընծադանքսի վրըրնսամանծա գաղնյըրըծոն Նըրա ղրոհորոս
 ղոլրնի Նըրանի. սամանիծոն տանըանտըրն նամոսաճըրանի, ղըրնցոսոճըրան մո-
 մոհընծոտ աճըր "Սանհըրն լրանլրամի" ճըրանսըրնըրա. ղըրնցոսոճըրան սամանոշան-
 Նըր սամանիճըր գանկյտըրնըրն վրըրնըրնի սնըրցոսըրնըրն ճատհըրնըր ռոտիկյտտա ոհ-
 ղոյծոմի ոըճըմըրճըր յոհընծոնսըրնըրն ղըրնցոսոճըրնըրն. վրըրնըրն յոհընծըր մո-
 ղանըրնըրն յըրոնըր սճըր մոճըրնըրն տոհոն ղըրնիճըրն ճըրնըրն; ղրոտ ղըրն-
 տիկյտտա մ ղ մոճըրնստըրն ճըմոսըրնըրն ոսո վրոն ղըրն, ոտըրնըրն
 ճըրնըրնըրն ճըրնըրն ոսո աճըրնըրնըրն /անիճըրնըրն/. Նղըրն ղըրնճըրնըրն
 սամանի ոհմոմի, վրըրնի ճըրնըրն, ճըրնըրնըրնըրն սանիկյտտա յոսոնոն
 ճըրնըրն. վրըրնի, ոտոհըրն ճըրն, տոտո մոսըրնըրն յըրնըրն; ղըրնըրն-
 մոկյտտըրն յոճըրն մանիկյտտա ճըրնըրնըրն ճըրնըրն. ճըրնըրնըրն ճըրնըրն-
 աճըրնըրն: ղըրնըրն ղրոտ սամանի, ոտըրնըրն ճըրնըրն մոսըրնըրնըրն ճըրնըրն-
 ղըրն /վրըրնսամանի յ 1, 1976 ճըրնըրնըրն/, սամանիկյտտա ոհըրնըրն
 ղըրնըրն տոհոն ղըրնիճըրն, ճըրնըրնըրն սամըրնըրնըրն, ղըրնըրն ճըրնըրնըրն,
 մոկյտտըրնըրն ճըրն ղըրնըրնըրնըրն¹⁸⁶.

Սամանիճըր ճըրնըրնըրնըրն ղըրնըրնըրն ղըրնըրն 2,1-ճըրն 3,3 մ-ոն
 սոլըրնըրն ղըրնըրնըրն. վրըրնըրն ճըրնըրնըրնըրն մըրն աճըրնըրնըրն, յո-
 հըրն մըրնըրնըրն աճըրն, ճըրնըրնըրն - մանկըրն, սըրն ճըրնըրն - սըրնըրնըրն,
 ղըրն ղըրնըրնըրնըրն, ղըրն մըրնըրն. տոհոն ղըրնիճըրն ոըճըմըրնըրն ոտոհըրն
 սամանի վրըրնի ղըրնըրն, ճըրնըրն մոն ղըրնըրնըրն ճըրնըրն. վրըրնի ճըրնըրն
 ղըրնըրնըրնըրն ղըրնիճըրն ոտոհըրնըրն ղըրնըրնըրն 2-ճըրն 4 սըրնըրն, ղըրն վրըր-
 հըրն ղըրնըրն տոտո տոհոն ղըրնիճըրն ղըրնըրնըրն. ղըրնիճըրն ղըրն ճըրնըրն
 ղըրնըրնըրնըրն ղըրնըրնըրն, ճըրնըրն յո ղըրնըրն ղըրն ճըրնըրն;

186. А.Б.Нуриев. Раскопки в Шергяхе близ г.Шемахи. Арх. и этн.
 изыскания в Азербайджане /1974/. Баку, 1975, с. 48;
 А.Б.Нуриев. О кувшинных погребениях Шергяха. МКА, т.УП,
 с. 221.

გვხვდება ნიჟარე, მოყვითალოდ, მონაცყინსფროდ და ღია ვანდისფრად გა-
 მომწვანო ქუჩქელი, იშვიათთა შეღებოლი ევზემპირანები. თიხის ქუჩქელი
 შემკულია ვენცოკარუნი და პონიზონყარუნი კანელურებით, გეომეფრიული და
 ნინვოვანი ონნამენყით, გვხვდება სადა შევადპინიანებით. თიხის ქუჩქელში
 განიწყვა საში ძინითადი ჯგუფი: ღოქები, ქოთნები და ჯამები. ღოქები
 აღმოჩნდა: მნგვარპინიანნი, მირაკსადინანიანი, ყარყურა ან ოწყურა; საშ-
 ცურა, დაბალი ან მაღალი ყელით, მნგვარმუყლიანი, ბწყყეღძინიანი, ყარ-
 ყურა ღოქები, ქოთნები - აღმოჩენილია ვადემპილი მნგვარპინიანი, და-
 ბარყელიანი, მნგვარმუყლიანი, ბწყყეღძინიანი, ჯამები აღმოჩენი-
 ღია: მნგვარპინიანი, თერღებდაქანებული, ბწყყეღძინიანი, განივ-
 კვეთში მნგვარი პაცანა ყური მიძენილი აქვთ ვენცოკარუნად ან პონიზონ-
 ცარუნად უშუალოდ პინზე. აღნიშნული ქუჩქელების განდა, შენგიახის ქვევრ-
 საშახებში გვხვდება ავრეთვე აწყროპომიფური და ზოომიფური თიხის
 ქუჩქელიყ. ღითონის ნაკეთობები შენგიახის ქვევრსაშახებში ძინითადად
 ნანმოღვენილია ნკინის დანებით, მახვიღებით, ბარტებით, ნამგვლებით, ბინ-
 ჯაოსა და ვენყხლის საშკაურებით, საკინძებით, მძივსაკიღებით; აღმოჩე-
 ნილია ავრეთვე ბინჯაოს ყურიანი ფილა. მინის ნაკეთობები ძინითადად
 შეღვება მინის ქუჩქელსაგან - საწყესაყხებლები, ფიარები, ბოკარები; საბჭ-
 დავები - ნომღებმეყ მსხვიღფეხა ნქოსანი საქონელი და მყენარეებია ვა-
 მოსაბული. მწაველ ანის აღმოჩენილი ავრეთვე მინის, პასყის, მინისებ-
 რი პასყისა და ქვის /აქაცის/ სხვადასხვა ფრმისა და ფერის მძივები.
 მღორანი ნუმიზმაყკური მასალაყ; ქვევრსაშახებში ნაპოვნია 139 ვერ-
 ყბლის სასანიღური მონყელები, ნომღებიყ აბ.წ. V-VII სს. სასანიღ მეფე-
 ღბის სახეღებით ანის მოქირი. 139-ღან 130 მონყის განსაბღწრა მოხერ-
 ზდა: 15 მანყვა ეკუთვნის ფერობს /459-484 წწ./ I ვარაქს ან ბარაშს
 /484-488 წწ./, 50 ქუბარს /488-497 წწ./, 62 ხოსნო I-ს /531-579 წწ./
 ონი ხოსნო II-ს /590-628 წწ./. მემოთ მოყვანიღ მასალაში დაყინობით,

შერჩევახის საშაროვანზე გამოკვლეული ქვევრსამარხების ჯგუფი მოგვადე აბ.წ. III-VIII სს. არის დათარიღებული¹⁸⁷. თარიღი ძირითადად ეყრდნობა ნუმიზმატიკურ მასალას.

1973 წლის გამოკვლევა გეოქიანის რაიონში სოფ. ანაბაბინოში მიწის სამუშაოების დროს დაშინადა ქვევრსამარხთა საშაროვანი, რომელიც განლაგებულია დიდი კავკასიონის ქედის სამხრეთ ფერდობზე, სამხრეთ-აღმოსავლეთიდან ველი ესაზღვრება, დასავლეთიდან მდ. გეოქიანი, აღმოსავლეთიდან კი სოფლის მთავრობის წინილი. სამარხებიდან მომდინარე ინვენტარში პინოპროცვი რთონის სამკაულებს ეკუთვნის, აღმოჩენილია: ბრინჯაოსა და ვერცხლის გვერის გამოსახულებითი შემკული სამაჯურები, ბრინჯაოს, ვერცხლის, ოქროსა და სპილენძის საყურე და სასაფუთქლე რგოლები, სერდოლიკის, მინის, მინისებრი პასცისა და რთონის მძივები. ინვენტარზე დაყრდნობით, ავრთავი იმ მოსაზრებით, რომ ქვევრსამარხები აღნიშნულ საშაროვანზე მხოლოდ ისლამის მოსვლის შემდეგ, ე.ი. არა უადრეს VIII საუკუნისა, წყვეს არსებობას, საშაროვანი მოგვადე აბ. წ. IV-VIII სს. არის დათარიღებული¹⁸⁸.

1974 წლის მათხელში ყანაყობანზე [აგაბედის რ-ნი] საველე არქეოლოგიური კვლევა-ძიების ჩასაყვანებლად გამგზავნებულ ექსპედიციას საკვლევი ობიექტი ბამბის პრეცეპია დახვდა გამენებელი, რამაც გადაძერდა იქ სამუშაოების წარმოება. მიუხედავად ამისა, გაიძინა და 25 ქვევრსამარხი, რომელთაგან 20 დაწვრილი, ბოლო 5 სამარხი ხელუბრებელი აღმოჩნდა. სამარხად გამოყენებულ ჩვეულებრივი სამუხრნე

187. А.Б.Нуриев. О кувшинных погребениях Шергяка. МКА, т.УІІ, с. 228.
188. А.Б.Нуриев, Ф.А.Кусифов. Археологические находки в Геоичайском районе. Арх. и этн. изыскания в Азербайджане /1973/. Баку, 1974, с. 43-44.

ქვეყნები მონაში პონომონცალურად იყო ჩანვენილი. ერთ საშინაოდ გამოყენებულა მოზრდილი ონყუნა ყინვი, რომელიც ბავშვთა დაჯიძარული. სამაჩხ ქუჩალებს პირზე თიხის ქუჩალებსავე ნაყვებში პქონდა მიფარებული, მხარზე ან მუყრის ქვეშით გაკეთებული აქვს მრგვალი ნახვრევი. მიყვარებულის დასაქიძარად ქვეყნს პირის ან ძირის ნაწილს ამყვინვედნენ. მიყვარებულები ხელფეხბოკეყორ პონაში იქიძარებოდა - მაშაკეყები მარხებნა, ქარები მარჩვენა გვერდზე. სამაჩხი ქვეყნების პირი, რომლებშიც მაშაკეყები ესვენა, ჩინილოთიოსაკენ იყო მიმართული, ბოლო ქარებისათვის განკუთვნილი ქვეყნები - საშინეთისაკენ,

მაგჩამ ყველა მიყვარებული სახით აღმოსავლეთისაკენ იყუნიბოდნენ. იხვეწარნი შედგება თიხის ქუჩალებს, რითონის საშაკეყრების, იაჩალისა და მძივებისაკან. 5 შეწინაკებდა ქარგად შეშინაბული სამაჩხიდან 4 სამაჩხი ქვეყნის გვერდით თიხის ქუჩალებს ყყო ჩამვებული. იხვეწარნი სამაჩხ ქვეყნებში ძანითადად მიყვარებულს ათათან, შექინდის ანიეში ან ფეხებთან დაგვერდობდა¹⁸⁹. თიხის ქუჩალებს უმეყვის ნაწილი ნითლად აწილს მიწაყურს, გუბუყუბა ამოლანუთ ან შედამშის მვევეობით მვექული ქუჩალებს. გამოსყოდა: დენგეზები, ხელადები, რქები, ქოთინები, კოქობები, ჯამები. დენგეზები - სურ ოწილს ყარი აღმორინდა, ოწილზე მათგანი საშინაოდ ქვეყნის განეთ ყყო მიწაში ჩამვებული. ერთი მათგანი აბფონისებნი ოწინის დენგეზი, მიწაყინისფროდ გამომწვანი თიხისა; მორი დენგეზი კაჩაქის სადლოებრის წანმოადგენს; გამომწვანია მავად. ხელადები სურ ოწილს ყარი აღმორინილი. ოწილზე საშინაოდ ქვეყნის განეთ აღმორინდა. ერთი მათგანი გამომწვანია მოვანდისფროდ, ერთი - მიწაყინისფროდ, ოწილს აგუნისფინად. ხელადებს პირი მრგვალი აქვთ, გადომშილილი, ყრლ დახაღო - უწინი, მხრები დაქანებული, მუყვილი მრგვალი -

189. Ф.Л.Османов, А.Ш.Ахвердиев. Разведки в Агджабедином районе, Археологические открытия 1975 года. М., 1976, 474.

მაღარი, ძირი ბრწყელი. თბილისს მხარის ანუში ვაკეთებელი აქვს მ-
 ღაკონგბრი საღინანი, პინსა და მხარზე მიძენილი აქვთ განიკვეთში
 მრგვალი ან ბრწყელი ყური. ორი მათგანი მოხატულია ნოთელი საღებავით.
 ღოქები - ნაცრისფრად, აგურისფრად ან მოყვითალოდ გამომწვანი თიხი-
 სა. ღონებობს მიხედვით გამოიყოფა რამდენიმე ჯგუფი: სამცხია პინი-
 ანი ორნობას ციპის საღებავი ღოქები, მათ ყელი დაბალი ან მაღალი
 აქვთ, მუყელი მრგვალი, ძირი ბრწყელი, განიკვეთში მრგვალი ყური
 მიძენილი აქვთ პინსა და მხარზე; სუსვად გამოხატული სამცხია პინი-
 ანი ღოქები, ყელი დაბალი აქვთ, მუყელი გამოძენილი, ძირი ბრწყელი,
 განიკვეთში მრგვალი ყური მიძენილია პინსა და მხარზე, ან ჰორიზონ-
 ტალურად ანის განლაგებული მუყელის შუა ნაწილში. ღოქები მოხატულია
 ნოთელი საღებავით შესრულებული მარცხენი გეომეტრიული ორნამენტით.
 მრგვალი ვადშობილი პინიანი ღოქები, ყელი დაბალი აქვთ, მუყელი მრგ-
 ვალი - დაბალი ან მაღალი, ძირი ბრწყელი, განიკვეთში მრგვალი ყური
 მიძენილია პინსა და მხარზე ან განლაგებულია მუყელის შუა ნაწილში
 ჰორიზონტალურად. გვხვდება ნოთელი საღებავით მოხატული ცალიები; ბოლო
 ჯგუფს შუალგენს ერთი ღოქი, რომელიც მე-2 სამაჩისი აღმოჩნდა, პინი
 მრგვალი აქვს, ვადშობილი; ყელი ვინო, მოშალღო, მუყელი მრგვალი -
 დაბრწყელიებული, ძირი ბრწყელი. განიკვეთში მრგვალი ყური მიძენი-
 ღია პინსა და მხარზე. ყელზე წინეთა ამოყვანილია ორი პინალურნი
 სანწყელი, ძირზე კი მრგვალი ჩაღნიშავება. მუყელის შუა ნაწილში გვერ-
 დღად ვაკეთებელი აქვს მიღაკისებრი საღინანი. ქოთნები - ნაცრისფრად
 გამომწვანი თიხისა, სურ 5 ცალია წაშოვნი. ყველა მათგანს პინი მრგ-
 ვალი აქვს, ვადშობილი; ყელი დაბალი, მუყელი მრგვალი ან დაბრწყელი-
 ბული, ძირი ბრწყელი. ერთ ქოთანს პინსა და მხარზე მიძენილი აქვს
 განიკვეთში ბრწყელი ყურები. ორი ქოთანი მოხატულია ნოთელი საღებავ-
 ეთა. ერთ-ერთი ქოთანის პინ-გვერდის ნაცვებზე გამოწვამდე დაფაჩილია

ნევეთ ნგოლები საგან მედგენილი ონი ნივი, ნომერთა მონის კორევი
 თი ნივია განლაგებული, უფრო მომხილი. დაშვამული ნგოლები სა
 გამოსახულებით. კოჭობები - მონაცნისფრო და მავად გამომწვანი თიხი-
 სა, სურ 2 ყალია აღმოჩენილი; მონაცნისფრო გამომწვანი კოჭობს პინი
 მრგვალი აქვს, ვადმოძლირი; ყელი დაბალი - ვინრო; მუყელი მრგვალი,
 ძირი ბრყყელი. მავად გამომწვანი კოჭობს პინი მრგვალი აქვს, ყელი და-
 ბალი - ყილინდრული, მუყელი მრგვალი ძირისაკენ შევიწროებული, ძირი
 ბრყყელი, მხანზე მენჩენილი აქვს ყურის მყინე ნაცეხი. ჯამები - 15 ყა-
 ლია სურ ნაპოვნის: ვანიისფირა, მოყვითარო, ყავისფირა, მავად, მონ-
 თარო ან მონაცნისფრო გამომწვანი თიხისა. ექვსი ჯამი მოჩაცულია ნი-
 თელი სალებავით. ჯამებს პინი მრგვალი აქვს, ფანოვ ვადმოძლირი, მეს-
 ქელებული ან ოდნავ მიწნით ჩამნეჭილი. ფირლები დაქანებული, ძირი
 ბრყყელი ან მომრგვალებული. ჯამებს ბოვ შეშახვევაში პინზე ან პინს
 ქვეშით პინი მოჩიცარული მიძენილი აქვს განიკვეთში მრგვალი მავანი
 ყური. თიხის ქუჩქის ვანი, ყანაცობანის ქვევინსამანიხებში აღმოჩნდა
 ავრეთვე რთონის იანილი, სამკაულები და მასყის მძივები. სამკაუ-
 რებს ვანეკუთუნება სპირენძის სასაფუთქე ნგოლები, ასევე სპირენძის
 ნახევანმთვანისებნი საყურეები; ნკინის იანილი ნანმოვგენილია მუბის-
 პინითა [ნომერილი ალების რნოს დაიძარა] და დანთ.

ფ.რ.მანანოვი ბემომყვანილი ინვენციანზე, ძირითადად თიხის
 ქუჩქებზე დაყინობით, ყანაცობანის ქვევინსამანიხებს ძვ.წ. VI-III სს.
 მთაკუთუნებს¹⁹⁰. ჩვენნი აბნით, ყანაცობანის ქვევინსამანიხები უახრესი
 მონაცემების მიხედვით, კენამიკული მასარის მნავალი ანოლოგით, აბერ-
 ბანიჯანის სხვა მასარებთან, შეიძლება ძვ.წ. IV-III სს. დათარიღებს.

1974 წელს საავცილის ჩანონში, ანხის მშენებლობის რნოს, სოფ.

190. Ф.И.Османов, А.Ш.Ахвердиев. Разведки в Агджабединском
 районе. Археологические открытия 1974 года. М., 1975, с.474.

ხანრანკენდში შემთხვევით აღმოჩნდა 4 ქვევრსამაჩხი. სამაჩხები და
 ანდა და ამიყომ მხოლოდ სამაჩხეული ინვენტარიანი ვადარჩენილი: თიხის
 ქუჩქელი - სამცურა და მოხეურა ღოქები, ბინჯახის თავებგახსნილი სა-
 მაჯური, სპირენძის თვარბუღიანი ბეჭელი /თვარი დაკარგულია/; ბინჯა-
 მს ჟიგურული საკინძე, მინისა და პასუცის მძივები. სამაჩხები ინვენ-
 ტარზე დაყრდნობით, ავრეთვე მსგავსებით კავთკომბებში აღმოჩენილი ქვევრ-
 სამაჩხების კომპლექსებთან, ძვ.წ. I-აბ.წ. I სს. ანის დათარიღებუ-
 191
 რი .

1974 წელს სოფ. ხანმაშვერისთან /ბარდობის რ-ნი/, მინის სა-
 მუშაობის დროს, შემთხვევით აღმოჩნდა ქვევრსამაჩხი. მიყვარებული
 ხეღეხი მოყვითო კომბში ესვენა. სამაჩხში აღმოჩნდა: მოყვითალო გა-
 მომწვანი სამცურა ღოქი; მოყვითალო გამომწვანი თიხის ღოქი - პირი
 მჩვარი აქვს ვადამოქლილი, ყელი - მაღალი, მუყელი - მჩვარი, ღრნა
 დაბრყველებული, ძირი მჩვარი, ვანიკვეთში ბნყველი ონმავე ყური მი-
 ძენილი აქვს ყელსა და მხარბე. ნაყრისფრად ვამომწვანი თიხის ჯამის
 ნაყვებები; შავად ვაჩრილებული ჟეზიანი ქუჩქელი, პასუცის მძივები,
 პართული ვენყრის რნაქმები ონოქ I-ის /57-37 წწ. ძვ.წ. / საბელო
 მოქნილი. სამაჩხის თარიღი ხსენებულ მონეცებზეა დაყრდნობილი, ოლონ
 მათი ვაყვთორობის, ე.წ. ხმარებამი დერხანს ყოფრის ვამო, ქვევრსა-
 მაჩხი აბ.წ. I საუკუნის მეორე ნახევრით ანის დათარიღებული¹⁹².

1975 წელს აგსუნის რ-ნში, სოფ. ნიურისთან ძვ.წ. II-I სს. სა-
 მაროვანზე, ონმოსამაჩხებთან ერთად ვაოთხანა 4 ქვევრსამაჩხი. მიყვა-

191. Ф.Л.Османов. Находки кувширных погребений в сел.Хайларкенд.

ДАН Азерб. ССР, т.ХХІ, № 2, 1975, с.106-109.

192. Ф.Л.Османов, А.Раджабли. Кувшинное погребение парфянскими монетами. Археологические открытия 1974 г., М., 1975, с.475.

ცუხი აქვს დაფარებული;

3. საშარხი ქვევრი ჩადგმულია ქვაყუთში. ზოგჯერ ასეთი ქვაყუთის განშვით რიყის შოშიგლი ქვებია შემწყობილი - ნიკურად.

4. ქვევრსაშარხი ჩადგმულია ხის ძელებით გადახუხურ აღიზ-აგურით ნაკვებ მრავალკუთხა მინისქვეშა აკლამებში.

5. ქვევრსაშარხი გამართულია კაფაკომბის კამერაში.

6. უშუალოდ ქვევრსაშარხის გვერდით, საშარხი ქუჩქის გარეთ, დაკრძალულია კიდევ ერთი მცველებული, თავით ან ქვედა კიდურებით ქვევრისაკენ.

ქვევრში მცველებულებს დაკრძალვის სახესხვაობის ასეთი სიმრავლე შეიძლება აიხსნას ქვევრსაშარხებამდე აჩსებული, აგრეთვე, ქვევრსაშარხების თანაღროული სხვა ციშების საშარხების ზოგიერთი ელემენტების შენწყობით ქვევრში დაკრძალვის თათქმს დაკანონებულ ნიგებთან.

აჩქალეი ჩანს საშარხი ქვევრის განშვით რიყის ქვების შემწყობის წესი, რომელსაც პრაქტიკული მნიშვნელობაც მიეცა /ქვევრის მდგნადობის გაუმჯობესება/, მაგნამ აჩს შემთხვევები, რომელსაც თვით საშარხი ქვევრითა ამოვსებული ქვებით /აჩქნეთსა და დაბრავომში გათხრილი ქვევრსაშარხი № 4/ ან მინის ბედაპინზე ქვევრსაშარხი აღნიშნულია ქვაყრით /სევაანის აუზში ე.ღარაიანყის მიერ გათხრილი საშარხები/.

ამიერკავკასიაში ქვევრსაშარხებისთვის მინამი მჩვეალი, მანკუთხედი ან ოვალური თნშობი ითხნებოდა. თნშს ამოღების შემდეგ საშარხად განკუთვნილი ქვევრს მომბადებულ თნშში ჩაანეყნდენ, ან ვერცთვალქნად ჩადგამდენ; მცველებულებს დასაკრძალად ქვევრს ჰონიზონცვალქნი მდგომარეობის შემთხვევაში პირ-ყრის, გვერდის ან ძინის აჩეს ამოაშვეყნდენ, ან სიჩქებე წინასწარ ხეჩბადენ ისე, რომ ქვევრის ქვედა ნაწილზე მცველებული მოთავსებულყო, ხოლო ბედა ჩა-

եղև յո սախնաճաճ ճախնոճա; ջրհրոյճալրհո մճճոմադոճոն Սրճոտխոյ-
 ջաճո Սրսրոն ադոճո իրհնաճճճճ ոնո, հոճ ժոհոն նաեոճո մոսճալոյ-
 ժրո տաճճճոճա, իոճ սր-ճոնոն նաեոճո ճրճոճոն ջրհրոճոճա; տա-
 ճսոնա հաճճոլ ջրոյրոճոճո յո, յոհոյոտ, սր-ճոնոն նաեոճո ժոհոն
 ժրոյոյոնն աևհրոճոճա, ժոհոնն յո սախնաճոն.

Սաճոնոն ջրոյրոն ջրհրոյճալրհո մճճոմադոճոն ճաճոնոնոտոյճոն
 նաճոնոյրոնն ճա Սոճոնոնոնոտոյոն, ճոննոյրոնոն յո ճոնոյրոնն Սա-
 ճոնոյրոնոնոյոն. աճոնոնոնոնոն ջրոյրոննոնոնոն ջրհրոյճալրհո հաճճոն
 հաճոնոնոնոն Սրճոտխոյճա ճոնոնոնոնոն /Սոճ. աճոնոնոնոն ճա յոնոնոնոն/
 Սաճոնոն ջրոյրոնն ջրհրոյճալրհո մճճոմադոճոն ճրճոնոնոն աճոնոնոն,
 յոնոնոն յոնոնոնոնոնոն; ճոնոնն ճոնոնոնոն ճոնոնոնոն ոնոնոն տաճոնոն-
 ճոնոն, ճրճոնոն յո յոնոնոնոնոն յոնոնոնոնոնոն մճճոմադոճոնն ջրոնոնոն,
 մոնոնոն իճոնոնոն յոնոնոնոնոնոնոնոն հաճոնոնոնոն ջրոնոնոն աճ-
 մոնոնոնոն ջրհրոյճալրհոն հաճոնոնոնոն ոնոնոն ջրոյրոնոն, հոնոնոնոն
 սրճալրհոն Սրճոտխոյճոնոն Սաճոնոնոնոն ոնոնոնոնոնոնոնոնոնոնոնոն
 /Սոնոնոնոն, Սաճոնոն, ոնոնոնոն, սրճոնոն, ճոնոնոն, յոնոնոնոն/
 ճրճոնոն, աճճոնոն մոնոնոնոն Սաճոնոնոն, յոնոնոնոնոն ոնոնոնոնոն Սա-
 տաճոնոն, ճոննոնոնոնոնոնոն ոնոնոն ոնոնոնոնոն Սաճոնոնոն յոնոնոնոն
 աճ-
 աճոնոնոնոն, հոն, հոնոնոն հոնոն, ոնոնոնոնոն ոնոնոնոնոնոն
 ոնոնն աևնոնոն.

Ճաճոնոն, հոնոնոն ոնոն, ճա, աճոն, ճոնոնոնոն, ճրճոնոն-
 ճոն ոնոնոն ոնոնոն յոնոնոնոն /ճոնոնոն, հոնոնոն/ ոնոնոնոնոնոն;
 իճոնոնոն ոնոնոն Սաճոնոնոն ճրճոնոնոն ոնոնոնոն յոնոն ոնոնոն
 /ճրճոնոն ոնոն, ոնոնոնոնոն, յոնոնոնոն, յոնոնոնոն/.

աճոնոնոնոնոնոն ջրոյրոննոնոնոնոն ճոնոնոնոնոն յոնոնոնոնոնոն-
 ճա ոն հոն. յոն ճոնոնոնոն ոնոնոնոն ոնոն, հոն ջրոյրոննոնոնոնոն-
 ոնոն ճոնոնոնոնոն աճոն-ճրճոնոն Սաճոնոնոն ոնոնոնոնոնոն, հոնոնոն հոն,
 ճոն ոնոնոնոնոնոն ոն ոնոնոնոն. իճոնոն ջրոյրոննոնոնոնոնոն ոնոն-
 ոնոն.

აღწერა ვახტანგ ორბელიანი სანკლავის უკვე დასრულებული

მიუვალეობები ქვეყნსამაჩხუბო, როგორც სუსტი, ხელფეხმოკლეობის
პოპულარული ოქროსდროსა, რაც აღნიშნავს გავრცელებული წესი და ქვეყნის მოყ-
ვანობისათვის წაქანაჩევი¹⁹⁶. ორი ქვეყნისაგან შედგენილი სამაჩხუბო
მიუვალეობები გამოყოფილი ოქროსდროსა. ესეუ ბუნებრივია, რადგან
ორი ქვეყნის შეერთება ამის საშუალებას იძლეოდა.

სამაჩხუბო გამოყოფილია ჩვეულებრივ საშუალო, მაგრამ
მნიშვნელოვან გამოსვლი ქვეყნები. თუმცა ანის შემთავლები საგანგე-
ბოდ დაშლადეობი სამაჩხუბო-ქვეყნების აღმოჩენისა.

ქვეყნის შინა აფარებდნენ ბრწყინვალე ქვას, ქვიშაქვის ფილას,
ქნაძიფს, თიხის ქუჩების ნაფებს, ამჟონის ძინს.

სამაჩხუბოსათვის განკუთვნილი ინტენსიური რაგებობა როგორც ქვე-
ნის შიგნით, ასევე მის გარეშე. ინტენსიური ძინითადე შედგებობა
თიხის ქუჩების, რითონის სამკაულების, მძივების, მონეტებისაგან.

მონეტების - მიუვალეობისათვის ჩაფარების წესი დედაბანს შე-
მოჩნა.

ქვეყნსამაჩხუბო დაქროლულია შინის, ინტენსიურის მიხედვით,
მიკრონი ქონებისთვის და იქნებ უფლებრივი უმანანსონობა შეიქმნებოდა.

ამიერივეკასობაში ქვეყნსამაჩხუბო გავრცელებული ჩანს ძვ. წ.
VIII საუკუნედან /ანტიმთიონი/ ახ.წ. VIII საუკუნემდე /მეშახა,
ანაბქაბიონი/. უკვე რეგონების მიხედვით, ასეთი სურათი: სოპო-
ბი - ძვ. წ. VIII /ანტიმთიონი/ ახ.წ. IV სს. /ბერეკოლი/; საქარ-
თველში - აღნიშნისუფრო ხანდან /თეონიფანო, ყიბოა-გონა/ ახ. წ.
III-IV სს. /ყავნი, სხვადა/; ამიერივეკასობაში - ძვ.წ. IV-III /ყარა-
ყობანი /ახ. წ. VIII სს. /მეჩიბაი, ანაბქაბიონი/.

196. ა. აფაქიძე. ქართული და საქართველო უბუნებო ძველი საქართველო-
ში. თბ., 1963, გვ. 86-87.

վրացի սամանիցներին նահմամաշրուծուն և ճարհպրդրդուն մըսախըծ ան-
 հտա սխըառծաա; մըսնդհտա զհտ նահնրն հնոհհնոա, հոմ վրըշքնմ ըաշհ-
 ժաըշն Նըսո ըասաշըտ սախահտըտըղան ալմոսաշըտ սախահտըտըմո ճար-
 հպըըա, ախըըան յո ածընծաոխանսա ևա սոմծըտմո ճաըաշըըա¹⁹⁷. մըսոնը
 նահնրո տըղոն, հոմ վրըշքնսամահնըծն ածընծաոխանըղան սոմծըտմո ճարհ-
 սըըա ևա մըմըըճ սոմծըտըղան ալմոսաշըտ սախահտըտըմո¹⁹⁸. շյանաս-
 յնըը Նըղծմո ճամոտտխըա յոըըշ զհտո մոսածնըծա, հոմըոն մոնըըշոտաչ
 վրըշքնսամահնըծն սոմծըտմո մըշըըա մշաըըոնահնըտըղան չըն յոըըշ շնահ-
 լըը ծահանմ¹⁹⁹. զս տըղաճահնըսըծ ըաղըմընըծըր ուսո վրըշքնսամահնտա
 մըսնաշըղըոծուն սխըաըասխըա սաղըխընմը. ախըա զոտահնըծա սխըաճըահնոա.
 շյաշ զահտ ոնղոնմոնըծըր մտըոանաը ածըղնյաշյանոոն լըրոնղոնոծաղ
 վրըշքնսամահնըծուն ճարհպրդրդուն մըսախըծ հոճոնը Յոհոնծոնղըաըր, ասըշը
 զըղըոնըրն չհոնըմո.

Յոտոնըծմո ըաշհժաըշոն տըղնըըըո Նըսո շըըշն, հոճոնը հանն,
 սաղըմըըաը վրըշքնսամահնտա մըմոսըղան ածըղնյաշյանոոնա. սխաըըա, աը-
 հոնըըըո սոշըղոնաչոոնն ած զըըմընըճա տաշոնըծըրն ասախըա Յոշոշա ածըն-
 ծաոխանմո [ոխ յոշըմըծուն ճամոսըրըծա ըանըսըս], սախահտըտըմո [ախ վրը-
 շնո - չընո ճամոսըրըս սամահնըծաը [ևա սոմծըտմո] ոխ յանահնըծո
 սամահնըծաը ճամոսըրըծըր].

աճնոճըը, ածընծաոխանըր յոշըՅո, սոմծըրն յանահն ևա լահոշըր
 վրըշքնո [չընո] տաշոնըծըրն սախըծոնա սաճըրնըրո ըահնոնըրըծուն տոնոն
 ըըը չընչըըմ ըաշհժաըշոնա.

197. Б.А.Куфтин. Материалы к археологии Колхиды, т.П,
 Тб. 1950, с. 78.
 198. С.М.Казиев. Альбом кувшинных погребений Мингечаури.
 Баку, 1960, с. 18.
 199. Ж.Д.Хачатрян. Гарни У. Ереван, 1976, с. 28.

ქვეყნსამაჩხთა გაქრობა სომხეთსა და საქართველოში უკავშირ-
დება მხრილობებს იდეოლოგიურ სფეროში, რაც განაპირობა ქრისტიანობის
შემოქმად და გავრცელებამ, ხოლო ამერიკაში ისლამის მოსვლამ.

ამრიგად, შეიძლება ითქვას, რომ ქვეყნსამაჩხები /კანასა-
მანი, კოუსამანი/ 15-ოდე საუკუნის მანძილზე შიშ-ნაქლები იწყენ-
სიუბოთ გამოიყენებოდა ამიერიკასიკაში, ამასთანავე, უძველესი მათ-
განი ძვ.წ. VIII საუკუნისა /ანგიშთიპინილი/, ხოლო - ყველაზე ახალ-
გაბრდა აბ.წ. VIII საუკუნისა /შემახა, ანაბჰაბინილი/. სამაჩხად გა-
მოყენებული თიხის დიდი ქუჩების ნაინსახეობა /კანასი, კოუსი, ქვე-
ენი/ უნდა მივიჩნიოთ იმის მაჩვენებლად, რომ დავიძარვის ამ წესს
შეეხამა ადგილობრივი ვითარება და ადგილობრივმა თიხის ქუჩებმა შე-
ასრულა სამაჩხის როლი, ე.ი. სამაჩხთა ამ სახეობაში გამოხატულება
კოუსა ადგილობრივმა შეუნიებრივმა სახემ, როგორც ვანაუდობენ - შე-
ენახეობა-შეღუნიებობის დანიწარეობამ. შესაბამისად, დავიძარვის ამ
კონკრეტული სახეობის ადგილობრივი საფუძვლები ეჭვს ან უნდა იწვევ-
დეს.

შინაარსი

ქვეყნსამაჩხებო საქანთველოში 3

ქვეყნსამაჩხებო დასავლეო საქანთველოში 5

ქვეყნსამაჩხებო აღმოსავლეო საქანთველოში 34

ქვეყნსამაჩხებო სომხეთში 49

ქვეყნსამაჩხებო აზერბაიჯანში 55

Нонешвили Александр Иосифович
 Кувшинные погребения
 в Закавказье

(На грузинском языке)

Издательство "Сабчота Сакартველო"
 Тбилиси, Марджанишвили, 5
 1983

წვერეტყინი მ.კვიციანი
 მხატვრული წვერეტყინი ვ.თევზაძე
 გუნდოვანი წვერეტყინი მ.კვიციანი
 გამომცემი მ.წიგნოვაძე

გადაცა მარტოვას 01.09.83 წ. სერტიფიკატი დასაბუთარე: 2/1X-83 წ.
 საბუფო უალორი № 2 60X84 1/16 პირ. სალ.გაფ. 3,85. გაწეილენა ვენა.
 საარრ.-საჯამილე. საშახი 3,17 ბუფრვის ხეჩხი მარარი.
 ტირაჟი 600 ტეკვ. №2258 პირეტიოი ნაბუფი საშახი 3,83

30 00441
 ტასი 10 კაპ.

გამომცემი "საბჭოთა საქანთველო"
 თბილისი, მარჯანიშვილის 5.

თბილისის წიგნის ფაბრიკა, მეგობრობის გამე. № 7
 Тбилисская книжная фабрика, пр. Дружбы № 7

K 297.155
3

